

A black and white photograph of a lighthouse on a sandy dune. The lighthouse is tall and cylindrical, with a black upper section and a white lower section. It has a small cross on top. The dune is covered in low-lying vegetation. The sky is filled with large, dramatic clouds.

Stichting

Dow

Pensioenfonds

Verslag over het boekjaar

1-1-2019 t/m 31-12-2019

Gevestigd te Terneuzen
Opgericht bij Akte d.d. 30 december 1970
(48e jaarverslag)

Stichting Dow Pensioenfonds
Postbus 48, 4530 AA Terneuzen
Info@dowpensioen.nl
www.dowpensioen.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41110290

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Kerncijfers	7
Organisatie pensioenfonds	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	19
Financiële positie van Stichting Dow Pensioenfonds	23
Pensioenregeling 2019	26
Communicatie	28
Beleggingen	29
Uitvoeringskosten	32
Risicomanagement	39
Vooruitblik 2020	46
COVID-19	46
Verslag van de raad van toezicht	
Rapport raad van toezicht 2019	49
Reactie van het bestuur	55
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Verslag verantwoordingsorgaan over 2019	57
Reactie van het bestuur	61
Jaarrekening	
Balans per 31 december	64
Staat van baten en lasten	66
Kasstroomoverzicht	68
Waarderingsgrondslagen	69
Grondslagen voor balanswaardering	70
Grondslagen voor bepaling van het resultaat	72
Gebeurtenissen na balansdatum	74
Toelichting op de balans per 31 december	76
Toelichting op de staat van baten en lasten	83
Risicoparaagraaf	88

Pagina

Overige gegevens

Bepalingen omtrent de resultaatbestemming	93
Actuariële verklaring	94
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	96

Bijlagen

Code Pensioenfondsen Stichting Dow Pensioenfonds	99
--	----

Alle bedragen in het jaarverslag moeten in duizenden euro gelezen worden (tenzij anders vermeld).

FOTO: DOW FOTOCLUB

Voorwoord

Onvoorstelbaar hoe de wereld om ons heen een rigoureuze wending kan nemen. Bij het schrijven van dit voorwoord, beheerst de uitbraak van COVID-19 onze dagelijkse werkzaamheden en ons sociale leven. Wij zijn van mening dat de Nederlandse overheid, en Dow volgt die lijn, de juiste maatregelen heeft genomen. Ook voor Stichting Dow Pensioenfonds (SDPF) heeft dit uiteraard gevolgen. Dankzij de ingezette de-risking eind 2018 is de impact op de dekkingsgraad en financiële situatie echter vrij beperkt gebleven. Nu blijkt duidelijk dat destijds de juiste keuze is gemaakt. Het bestuur heeft de financiële situatie van SDPF nauwgezet gevolgd. In de maanden maart en april hebben de beleggingscommissie, het dagelijks bestuur en de afdeling Portfolio Investments wekelijks nauwgezet samengewerkt om goed op de hoogte te blijven. Ook hebben we AZL (pensioenadministratie) en Bank New York Mellon (custodian) gevraagd welke maatregelen zij troffen om continuïteit van de dienstverlening te borgen. Vanzelfsprekend zijn ook de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan door het bestuur op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Stabilisatie van de situatie inzake COVID-19 heeft (voorlopig) ook beperkte stabiliteit op de financiële markten gebracht. Op continue basis blijft de afdeling Portfolio Investments in nauwe samenwerking met de beleggingscommissie de situatie zorgvuldig volgen.

Naast bovenstaande situatie willen we inzoomen op de rendementen die behaald zijn over 2019. Die zijn onverminderd positief geweest. Overall werd een rendement behaald van 15,5%. Dit in tegenstelling tot 2018, waarin overall het rendement net negatief uitviel. De COVID-19 crisis maakt het lastig te voorspellen hoe de rendementen over 2020 zich zullen ontwikkelen.

Zoals aangegeven zijn we in 2019 verder gegaan met het afbouwen van het beleggingsrisico, want hoe minder aandelenrisico we nemen, hoe stabielere onze verwachte financiële resultaten. De keerzijde is dat er een kleinere kans is op hoger rendement. Wij gaan door met het afbouwen van de aandelenportfolio, uiteindelijk zal de portfolio bestaan uit zo'n 75% obligaties en 25% aandelen. Het herijken van het beleggingsbeleid geeft ook ons de gelegenheid om bewuster te kijken naar de invulling van maatschappelijk verantwoord beleggen door het fonds.

In de zomer van 2019 deed zich ook een ander relevant nieuw feit voor, op hoofdlijnen werd er een nieuw pensioenakkoord bereikt tussen vertegenwoordigers van de overheid, vakbonden, werkgevers en pensioenfondsen. In het nieuwe pensioenakkoord staat op hoofdlijnen beschreven hoe men de manier van pensioen opbouwen in de toekomst wil veranderen. Hoe dit voor de pensioenregeling uitgevoerd door Stichting Dow Pensioenfonds (SDPF) zal uitpakken is nog niet duidelijk. Op landelijk niveau is een stuurgroep ingericht om de overgang naar een nieuw stelsel te begeleiden. Wat wel duidelijk is, is dat het bestuur van SDPF de ontwikkelingen proactief, en op de voet zal blijven volgen. Het streven van de stuurgroep is om net voor de zomer een hoofdlijnen notitie klaar te hebben die als leidraad voor nieuwe wetgeving en de stelselovergang gebruikt zal worden. Ervan uitgaande dat dit doel bereikt wordt zal SDPF in het 3e kwartaal van 2020 een werkgroep instellen. Het allerbelangrijkste is dat u ZELF OOK op de hoogte blijft van de aankomende veranderingen en vooral de gevolgen voor uw persoonlijke situatie. Zodra er meer duidelijk wordt rond veranderingen in het pensioenstelsel zal Dow en Stichting Dow Pensioenfonds u verder informeren.

Inmiddels heeft het bestuur een jaar ervaring opgedaan met de in 2018 ingestelde raad van toezicht (RvT). Uit de gezamenlijke evaluatie is geconcludeerd dat de samenwerking naar alle tevredenheid verloopt. Het bestuur en de RvT hebben de wens uitgesproken de wederzijdse kennisdeling verder te intensiveren in 2020. Ook de samenwerking met het verantwoordingsorgaan (VO) blijft de aandacht houden van het bestuur, waarbij we de hoop uitspreken dat er vanuit het VO nieuwe bestuursleden in het bestuur zullen plaats nemen.

Eind oktober 2019 is er een collectieve evaluatie uitgevoerd door het bestuur, onder externe begeleiding werd er een interactieve workshop gehouden. Dit heeft opvolging gekregen in januari 2020 waarbij actuele thema's en stakeholders betrokken bij het fonds verder uitgediept werden. Leidraad hierbij waren onder andere de toezicht thema's zoals die door de Nederlandsche Bank (DNB) bij het toezicht op pensioenfondsen worden gehanteerd. De Nederlandsche Bank heeft SDPF in 2019 tweemaal bezocht waarbij ze over de ontwikkelingen binnen het fonds zijn geïnformeerd. Met name het risicobeheer model van SDPF werd van positieve commentaren voorzien. Een ander belangrijk onderwerp is het invullen van de Sleutelfunctiehouders in het kader van de IORP II wetgeving. Inmiddels heeft DNB akkoord gegeven op het plan van aanpak van SDPF om deze functies concreet in te vullen en aan te melden bij DNB. Naast deze thema's blijft de pensioenadministratie, uitgevoerd door AZL, een constant en belangrijk punt van aandacht voor het bestuur. We hechten zeer aan een correcte uitvoering!

Tenslotte willen we u melden dat dit het laatste voorwoord van Arnd Thomas als voorzitter zal zijn, in verband met drukke globale werkzaamheden is hij teruggetreden als voorzitter, maar blijft aan als regulier bestuurslid en lid van de beleggingscommissie. De voorzitters positie is overgenomen door Ed d'Hooghe, voorheen vicevoorzitter. Pierre Taalman is bereid gevonden de rol van vicevoorzitter op zich te nemen.

Ik – Arnd Thomas – wil het bestuur, en ieder waarmee ik heb samengewerkt, hartelijk danken voor de constructieve samenwerking tijdens mijn periode als voorzitter van SDPF – en u als deelnemer of gepensioneerd of belanghebbende, ... BLIJF U ZELF CONTINU op de hoogte houden van het veranderend pensioen landschap.

Namens Stichting Dow Pensioenfonds,

Ed d'Hooghe, voorzitter

Arnd Thomas, voormalig voorzitter Stichting Dow Pensioenfonds

FOTO: DOW FOTOCLUB

Kerncijfers

Alle bedragen in het jaarverslag moeten in duizenden euro gelezen worden (tenzij anders vermeld).

	2019	2018	2017	2016	2015
Financiële gegevens					
Beleggingen					
Pensioenvermogen	2.886.053	2.505.761	2.535.444	2.455.756	2.250.453
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	383.709	-28.162	114.886 ¹⁾	204.282	53.526
Rendement op basis van total return	15,5%	-1,0%	4,8%	9,4%	2,5%
Reserves					
Algemene reserve	405.398	305.779	384.539	221.985	179.359
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	2.474.221	2.193.597	2.144.262	2.184.401	2.023.792
DC voorziening voor risico pensioenfonds ²⁾	0	0	0	6.872	8.076
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	6.434	6.385	6.643	7.361	7.413
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers ²⁾	0	0	0	35.137	31.813
Totaal technische voorzieningen	2.480.655	2.199.982	2.150.905	2.233.771	2.071.094
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers					
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	63.501	64.222	67.908	61.085	55.678
Premiebijdragen voor risico deelnemers	0	0	962	1.238	1.032
Totaal premiebijdragen van werkgevers en werknemers	63.501	64.222	68.870	62.323	56.710
Pensioenuitkeringen	65.912	64.393	61.770	59.767	58.685

1) Vergelijkend cijfer aangepast. Vanaf 2017 worden de pensioenuitvoerings- en administratiekosten gedeeltelijk toegerekend aan vermogensbeheer.

2) Per 31-12-2017 via een collectieve waardeoverdracht overgedragen aan United Pensions.

	2019	2018	2017	2016	2015
Dekkingsgraad					
Actuele dekkingsgraad ¹⁾	116,3%	113,9%	117,9%	109,9%	108,7%
Beleidsdekkingsgraad	115,3%	117,7%	115,6%	106,9%	108,1%
Vereiste dekkingsgraad (o.b.v. de strategische beleggingsmix)	112,6%	117,1%	119,9%	119,8%	120,1%
Aantallen					
Actieve deelnemers	1.391	1.473	1.541	1.618	1.690
Gewezen deelnemers	1.052	1.047	1.062	1.072	1.099
Pensioengerechtigden	2.794	2.773	2.730	2.696	2.645
Totaal	5.237	5.293	5.333	5.386	5.434
Aantal deelnemers aan de DC-regeling ²⁾	0	0	0	1.823	1.873

FOTO: DOW FOTOCLUB

1) De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen (totaal van de activa minus kortlopende schulden) te delen door de technische voorzieningen.

2) Deze aantallen zijn de totalen ongeacht of iemand actief of slaper is en ongeacht of iemand in regeling A of regeling B zit. Per 31-12-2017 is de DC regeling via een collectieve waardeoverdracht overgedragen aan United Pensions.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het pensioenfonds wordt bestuurd door een bestuur, bestaande uit tien leden. De helft van het aantal bestuursleden (werkgeversleden) wordt benoemd door de raad van bestuur van Dow Benelux B.V. De pensioengerechtigden kiezen een evenredige vertegenwoordiging (gemaximeerd op twee zetels) en worden daarna benoemd door het bestuur van het pensioenfonds. De overige werknemersleden worden benoemd door het bestuur van het pensioenfonds na bindende voordrachten door de gezamenlijke ondernemingsraden en wel als volgt: de ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Terneuzen heeft het recht om twee personen voor de benoeming tot deelnemers lid voor te dragen, terwijl de ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Delfzijl en de ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Terneuzen gezamenlijk zijn gerechtigd de overige deelnemer (één) voor te dragen.

Het bestuur wordt bijgestaan door het documententeam, de beleggingscommissie, de communicatiecommissie, risicomangers, de trainingscommissie, het pensioenbureau, een actuaire AG en overige benodigde adviseurs.

De samenstelling van het bestuur is als volgt:

Situatie per 1 juni 2020:

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegenwoordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Ouder/jonger dan 40</i>
Dhr. Ed d'Hooghe	Voorzitter	Werkgever	2013	Man	Ouder
Dhr. Pierre Taalman	Vicevoorzitter	Werkgever	2012	Man	Ouder
Dhr. Arnd Thomas	Lid	Werkgever	2014	Man	Ouder
Dhr. Ahmet Gokcen	Lid	Werkgever	2018	Man	Ouder
Mevr. Caroline Van Eecke	Lid	Werkgever	2018	Vrouw	Ouder
Dhr. Tonie Raemdonck	Lid	Werknemer	2015	Man	Ouder
Dhr. Jan Wolter Molster	Lid	Pensioengerechtigde	2010	Man	Ouder
Dhr. Berto Kroes	Lid	Werknemer	2015	Man	Ouder
Dhr. Ad de Kok	Lid	Pensioengerechtigde	2017	Man	Ouder
Dhr. Michael Merckx	Lid	Werknemer	2012	Man	Ouder

Het bestuur van de stichting heeft de dagelijkse werkzaamheden uitbesteed aan het pensioenbureau en uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen onder meer vermogensbeheer, pensioenadministratie en financiële administratie. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbesteede taken. Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het pensioenfonds, overeenkomstig de vastlegging in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Bestuursorganen

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds wordt ondersteund door de volgende organen:

- Dagelijks bestuur
- Beleggingscommissie
- Communicatiecommissie
- Trainingscommissie
- Documententeam
- Risicomanagers

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur, dat tweewekelijks overlegt, wordt gevormd door de dhr. Ed d'Hooghe (voorzitter) en dhr. Pierre Taalman (vicevoorzitter). Alle operationele besluiten worden periodiek voorgelegd aan het voltallige bestuur.

Beleggingscommissie

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. Teneinde de besluitvorming rond het beleggingsbeleid en de implementatie daarvan effectief en transparant te laten verlopen, geldt de volgende organisatie- en verantwoordelijkheidsstructuur.

Het bestuur stelt het strategisch beleggingsraamwerk vast, rekening houdend met de verplichtingen van de stichting.

Het bestuur heeft de uitvoerende taken gedelegeerd aan een beleggingscommissie.

De beleggingscommissie is verantwoording verschuldigd aan het bestuur en opereert binnen de 'prudent person' richtlijnen zoals deze door de toezichthouder zijn opgesteld en gepubliceerd.

De beleggingscommissie van de stichting bestaat per 1 juni 2020 uit:

- Dhr. Ahmet Gokcen (voorzitter)
- Dhr. Arnd Thomas
- Dhr. Pierre Taalman
- Dhr. Jan Wolter Molster
- Dhr. Lars Strijdonk (secretaris), geen stemrecht
- Dhr. Bernhard Schmid (adviserend, geen stemrecht)

Dhr. Bernhard Schmid heeft de leidinggevende rol over het team dat het fiduciair beheer doet van de beleggingsportfolio van Stichting Dow Pensioenfonds, en neemt tevens een adviserende rol in binnen de beleggingscommissie (zonder stemrecht). Dit komt de zuiverheid van de rollen en verantwoordelijkheden en adequate scheiding ten goede met het oog op onafhankelijke en benodigde "countervailing power".

De beleggingscommissie is belast met de supervisie op het beheer van beleggingen. Daartoe bewaakt de beleggingscommissie het beleggingsbeleid binnen het kader ('beleggingsraamwerk') dat door het bestuur is vastgesteld, waarbij met name gelet wordt op het bereiken van een zo goed mogelijk beleggingsrendement zonder daarbij onaanvaardbaar grote risico's op het vermogen te lopen. De beleggingscommissie heeft gedurende het verslagjaar vijf keer vergaderd.

De beleggingscommissie heeft tijdens 2019 aandacht besteed aan de volgende aspecten:

1. Een investeringsplan is voorbereid en door het bestuur voor 2019 aangenomen.
2. De nieuwe ALM-studie die in 2018 is uitgevoerd, en is goedgekeurd in het eerste kwartaal van 2019, is door Portfolio Investments geïmplementeerd. Hierdoor wordt het pensioenfonds in staat gesteld om de risico's in haar portfolio verder te reduceren. Deze verdere de-risking betekent een verschuiving van aandelen en alternatieve beleggingen naar vastrentende waarden, gekoppeld aan een geleidelijke stijging van de renterisicoafdekking. Tevens zijn de bandbreedtes aangescherpt.
3. In juni 2019 was de dekkingsgraad hoger dan de Vereist Eigen Vermogen (VEV). Hierdoor kon een verhoogde allocatie naar vastrentende waarden worden ingezet wat in het derde kwartaal 2019 leidde tot een versnelling van de de-risking van de portefeuille.
4. De beleggingscommissie heeft de nieuwe ESG-ontwikkelingen gevolgd en zich laten informeren over de actuele ontwikkelingen en trends op dit vlak. De beleggingscommissie heeft besloten de huidige beleggingsbeginselen niet te wijzigen. Verder is besloten dat de ontwikkelingen op het ESG-front jaarlijks tegen het licht worden gehouden en dat de "Investment Beliefs" in 2020 waar nodig geactualiseerd worden.
5. De beleggingscommissie heeft verschillende veranderingen in beleggingsmandaten herzien en goedgekeurd.
6. De beleggingscommissie heeft de implementatie en de kosten van Calypso op de voet gevolgd. Calypso is het systeem dat Portfolio Investments gebruikt voor het managen van derivaten sinds 2018.
7. De beleggingscommissie heeft de risico's verwant aan het scenario van een harde Brexit gemonitord, alsmede het mogelijke effect hiervan op de investeringen en contracten van de stichting. Zij heeft vastgesteld dat de risico's door de genomen acties onder controle zijn en goed worden beheerd.
8. Daarnaast heeft de beleggingscommissie de fiduciair manager (i.e. Portfolio Investments) formeel geëvalueerd en is tot de conclusie gekomen dat het dienstverleningsniveau professioneel is en voldoet aan de verwachtingen van het pensioenfonds.

Voor 2020 heeft de beleggingscommissie de volgende onderwerpen op de agenda staan:

1. De beleggingscommissie zal de risico's die COVID-19 met zich meebrengt voor de financiële situatie van het pensioenfonds monitoren en zal met Portfolio Investments risico mitigerende maatregelen bediscussiëren en implementeren (zie paragraaf "COVID-19").
2. In november 2019 heeft de beleggingscommissie het investeringsplan 2020 opgeleverd, welke door het bestuur is goedgekeurd.
3. In februari 2020 heeft de beleggingscommissie een vergelijk gemaakt tussen de kosten van pensioenfonds in Nederland en deze vergeleken met de kosten van het pensioenfonds.
4. De beleggingscommissie zal de consequenties van de wijzigingen van de LIBOR referentierente op de rentederivaten van het pensioenfonds bestuderen.

Communicatiecommissie

In de beleidsdoelstelling van de communicatiecommissie staat dat de verstrekte communicatie aan de deelnemers hen in staat moet stellen om met voldoende kennis hun eigen pensioensituatie nu en in de toekomst helder te krijgen. Daarnaast is het van belang dat de deelnemers kennis nemen van de positie van het pensioenfonds en de discussie over de toekomst van pensioenstelsels in Nederland.

De communicatiecommissie van de stichting bestaat per 1 juni 2020 uit:

- Dhr. Jan Wolter Molster (voorzitter)
- Dhr. Ed d'Hooghe
- Dhr. Pierre Taalman

- Dhr. Tonie Raemdonck
- Dhr. Lars Strijdonk

Een verslag van de communicatiecommissie over 2019 treft u aan in het hoofdstuk 'Communicatie'.

Trainingscommissie

De trainingscommissie organiseert trainingen voor bestuursleden van het fonds, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en geselecteerde leden van het pensioenbureau, op financieel en niet-financieel gebied. De trainingen zullen onder andere voorzien in voldoende kennisniveau in de zeven aandachtsgebieden:

- Het besturen van een organisatie;
- Relevante wet en regelgeving;
- Pensioenregelingen en pensioensoorten;
- Financieel-technische en actuariële aspecten, waaronder financiering, beleggingen, actuariële principes, en herverzekering;
- Administratieve Organisatie en Interne Controle;
- Communicatie;
- Uitbesteding.

Naast trainingen kunnen ook workshops georganiseerd worden om onderwerpen verder uit te werken met directe toepassing voor het fonds.

De trainingscommissie faciliteert de collectieve en individuele beoordeling van het bestuur en de bestuursleden.

De trainingscommissie heeft samen met het pensioenbureau een adviserende rol met betrekking tot training voor individuele bestuursleden dan wel bestuur als geheel.

De trainingscommissie is eigenaar van de geschiktheids- en competentiematrix van het bestuur. De trainingscommissie bewaakt dat alle kennis en competentie componenten voldoende worden afgedekt door het bestuur als geheel.

De trainingscommissie is eigenaar van de profielomschrijvingen voor bestuursleden. Naast bestaande profielen voor een algemeen bestuurslid, voor een voorzitter, en een lid van de beleggingscommissie, zijn er profielomschrijvingen voor de risicomanagers financiële risico's en de risicomanager niet-financiële risico's.

De trainingscommissie evalueert samen met het pensioenbureau of er voldoende opvolging gegeven wordt aan beschikbare seminars en trainingen.

De trainingscommissie van de stichting bestaat per 1 juni 2020 uit:

- Dhr. Ad de Kok (voorzitter)
- Dhr. Berto Kroes
- Dhr. Michael Merckx
- Mevr. Caroline Van Eecke
- Dhr. Lars Strijdonk

Een verslag van de trainingscommissie over 2019 treft u aan bij hoofdstuk 'Governance' bij het onderwerp 'Geschiktheid en evaluatie'.

Documententeam

Het documententeam ondersteunt het bestuur in de beoordeling van fondsdocumenten. Bij de beoordeling van de documenten verricht het documententeam een analyse op de door de werkgever en ondernemingsraad gemaakte afspraken

inzake de arbeidsvoorwaarde pensioen. Tevens zal beoordeeld worden of de documenten voldoen aan wet- en regelgeving en of zij passen in het beleid inzake risicomanagement van het pensioenfonds.

Het documententeam heeft een adviserende rol aan het bestuur van het pensioenfonds, en heeft geen besluitvormende bevoegdheden. Het bestuur als geheel blijft te allen tijde eindverantwoordelijk voor de te nemen besluiten.

Het documententeam van de stichting bestaat per 1 juni 2020 uit:

- Dhr. Arnd Thomas
- Dhr. Berto Kroes
- Dhr. Ad de Kok

Risicomanagers

De risicomanagers ondersteunen het bestuur bij de ontwikkeling van de risicostrategie en de uitvoering van het integrale risicomanagement van de stichting.

Hiertoe zijn een financiële en niet-financiële risicomanager benoemd door het bestuur.

De risicomanagers van de stichting per 1 juni 2020 zijn:

- Dhr. Lars Strijdonk voor de financiële risico's (vanwege IORP II wetgeving heeft dhr. Taalman deze functie neergelegd, combinatie met die van lid van de beleggingscommissie is niet toegestaan)
- Dhr. Berto Kroes voor de niet-financiële risico's

Pensioenbureau

Stichting Dow Pensioenfonds heeft een pensioenbureau. Het pensioenbureau geeft ondersteuning aan het bestuur en levert diensten aan alle betrokkenen en deelnemers van het pensioenfonds. Het pensioenbureau bestaat uit vier personen: Dhr. Lars Strijdonk heeft per oktober 2019 de functie van de heer Edwin Naessens als manager van het pensioenbureau overgenomen. Dhr. Lars Strijdonk en drie werknemers dragen zorg voor alle secretariële, administratieve, controlerende en coördinerende activiteiten zoals beschreven in de uitbestedingsovereenkomst.

Intern toezicht

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een raad van toezicht (RvT). De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgesteld in de statuten van het fonds en het reglement RvT.

De RvT bestaat vanaf verslagjaar 2018 uit:

- Dhr. Erik Klijn
- Dhr. Gerard van Harten
- Dhr. Paul de Koning

Voor het rapport van de RvT wordt verwezen naar pagina 49.

De RvT heeft als hoofdtak om toezicht te houden op het beleid van het bestuur én op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds.

De RvT is ten minste belast met:

- het toezien op de adequate risicobeheersing;
- evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

De RvT zal verantwoording afleggen aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever én in het jaarverslag over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden.

De RvT heeft als taak om in geval van disfunctioneren van het bestuur dit te melden aan het verantwoordingsorgaan en aan de partijen die bevoegd zijn tot het doen van de voordrachten tot benoeming van de leden van het bestuur, waarbij zij een onafhankelijke positie inneemt ten opzichte van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Hiermee krijgt de RvT een permanente rol binnen het pensioenfonds en draagt zij bij aan de kwaliteit van het intern toezicht.

Privacy Officer

Het bestuur heeft in 2018 op basis van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) dhr. Lars Strijdonk aangesteld als privacy officer.

De privacy officer vervult de volgende taken:

- Het informeren en adviseren over verplichtingen die voortvloeien uit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna: AVG), de Uitvoeringswet AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens;
- Toezien op de naleving van de AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens;
- Toezien op de naleving en monitoring van het privacy beleid;
- Adviseren, monitoren en betrokkenheid bij gegevensbeschermingseffectbeoordelingen;
- Bewaken van het gedrag en de cultuur met betrekking tot gegevensbescherming binnen het pensioenfonds.

De privacy officer heeft vastgesteld dat Stichting Dow Pensioenfonds in 2019 heeft voldaan aan de vereisten van de AVG, de Uitvoeringswet AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens. Er is in 2019 geen melding geweest van een datalek.

Op 1 januari 2020 is de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens zoals opgesteld door de Pensioenfederatie, in werking getreden. De privacy officer ziet toe op de implementatie van de normen uit deze gedragslijn en ziet vanaf 1 januari 2020 toe op de naleving hiervan door Stichting Dow Pensioenfonds.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld dat voldoet aan de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het verantwoordingsorgaan.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is als volgt:

Situatie per 1 juni 2020:

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegenwoordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Ouder/jonger dan 40</i>
Mevr. Els Van De Velde	Voorzitter	Werkgever	2013	Vrouw	Ouder
Mevr. Danielle Melis-Elferink	Secretaris	Werkgever	2015	Vrouw	Ouder
Mevr. Maril van Waes	Lid	Pensioengerechtigde	2018	Vrouw	Ouder
Dhr. Stan Bosman	Lid	Pensioengerechtigde	2015	Man	Ouder
Dhr. Mark Obrie	Lid	Werknemer	2007	Man	Ouder
Dhr. Tom Burm	Lid	Werknemer	2015	Man	Ouder

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur, gevraagd of uit eigen beweging, over:

- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;

- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van de interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van de stichting of de overname van verplichtingen door de stichting;
- Liquidatie, fusie of splitsing van de stichting;
- Het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- Het omzetten van de stichting in een andere rechtsvorm, bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek;
- Samenvoeging van pensioenfondsen als bedoeld in de definitie van ondernemingspensioenfonds in artikel 1 Pensioenwet;
- De premiecomponenten en de premie, alsmede de door het pensioenfonds uit te voeren haalbaarheidstoets.

Verder is het verantwoordingsorgaan bevoegd om jaarlijks een algemeen oordeel te geven over:

- Het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder de bevindingen van de RvT;
- Het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar;
- Beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben.

Voor het oordeel is doorslaggevend of het bestuur heeft voldaan aan de aan het bestuur verleende opdracht tot een evenwichtige belangenbehartiging.

Voor het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2019 wordt verwezen naar pagina 57.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V te Heerlen voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de jaarverslaglegging. Per 1 januari 2020 is de software van de uitkeringenadministratie bij AZL (Excasso) uitbesteed aan Visma | raet. Deze wijziging van uitbesteden is gemeld aan De Nederlandsche Bank.

Adviesorganisaties

De werkzaamheden inzake communicatiebeleid worden samen uitgevoerd met Keylane B.V. te Utrecht.

De adviserend actuaire is Towers Watson Netherlands B.V. te Rotterdam.

Portfolio Investments Groep

Stichting Dow Pensioenfonds heeft een vermogensbeheerovereenkomst en een overeenkomst inzake het dienstverleningsniveau met Dow Europe GmbH (de Portfolio Investments Groep). Deze overeenkomst geeft een mandaat aan de Portfolio Investments Groep om onder andere, binnen bandbreedtes, de tactische asset allocatie uit te voeren en voorstellen voor nieuwe vermogensbeheerders te doen aan het bestuur. Tevens bereidt de Portfolio Investments Groep de analyses voor op de individuele resultaten van de vermogensbeheerders. Deze resultaten worden besproken in de beleggingscommissie.

Vermogensbeheer

De vermogensbeheerders per 1 juni 2020 zijn:

- Aberdeen Asset Managers Limited
- Advent International Corporation
- Arcus Investment Ltd
- Axiom International Investors LLC
- Berenberg Bank

- Blackrock Institutional Trust Company
- Brandes International Partners, LTD
- Capital International, Inc.
- CBRE Clarion Reits
- Curzon Capital Partners III LP
- Episo Holding Luxemburg
- FOSCA &C Investments
- Global Infrastructure Partners
- Hermes Fund Managers Ltd
- Independent Franchise Partners, LLP
- LGT Group
- Mondrian Investment Partners Limited
- Morgan Stanley
- Mountgrange Investment Management LLP
- Partners Group
- Pimco Europe Ltd
- Proprium
- RREEF America LLC
- SJ Berwin LaSalle
- Western Asset Management Company

De geldmarkt beheerders per 1 juni 2020 zijn:

- BNP
- Goldman Sachs

Custodian

Met Bank of New York Mellon S.A./N.V. (BNY Mellon) is een custody overeenkomst afgesloten. De voornaamste taken die door BNY Mellon worden uitgevoerd zijn:

- Het in bewaring houden van de activa van het pensioenfonds;
- BNY Mellon verstrekt het instrument om het toezicht te houden op de “compliance regels van de beleggingsmandaten”. Het is de verantwoordelijkheid van de treasury compliance groep om dit op te volgen en om bij “overtreding van de regels” dit onder de aandacht te brengen van de beleggingscommissie;
- Het op maand- en kwartaalbasis aanleveren van een (geconsolideerd) performance rapport welke voldoet aan de te stellen eisen met betrekking tot volledigheid, consistentie en tijdigheid.

Elke maand worden de resultaten door BNY Mellon gecontroleerd op basis van de verslagen van de vermogensbeheerders. Deze worden beoordeeld door de treasury compliance groep van Dow Europe GmbH. Zijn bevindingen worden gerapporteerd aan het bestuur.

Beheersmaatregelen

Zowel AZL als BNY Mellon verstrekken een ISAE-rapport. In dit rapport wordt niet alleen verslag gedaan van de opzet en het bestaan van beheersmaatregelen maar ook van de dagelijkse werking van deze beheersmaatregelen. De resultaten van de ISAE-rapportages zijn gedeeld met het bestuur. Het ISAE-rapport van AZL is besproken met het bestuur. Het ISAE-rapport van BNY Mellon is besproken met de treasury compliance groep van Dow Europe GmbH, welke hierover gerapporteerd heeft aan het bestuur.

Actuariële sleutelfunctiehouder

Dhr. Marnix Ceelaert is door het bestuur in haar vergadering van 30 november 2018 benoemd tot actuariële sleutelfunctiehouder. De Nederlandsche Bank heeft deze benoeming in het kader van de IORP II richtlijn op 19 april 2019 goedgekeurd.

Overige sleutelfunctiehouders

De overige sleutelfunctiehouders zijn opgenomen in de paragraaf "Governance".

Compliance officer

Het bestuur heeft in haar vergadering van 12 september 2019 dhr. Harmen Pullen van maatschap TriVu benoemd als Compliance Officer. Hij is hiermee de opvolger van mevr. Ingeborg Agema.

Verzekeraars

Deze contracten hebben betrekking op premievrije rechten die door een beperkte groep deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Het fonds keert namens de verzekeraar de pensioenrechten uit aan de betrokken deelnemers.

De huidige verzekeraars zijn:

- AEGON
- ASR
- Nationale-Nederlanden

Externe accountant en certificerend actuaris

De controlerend accountant van de Stichting Dow Pensioenfonds is Deloitte Accountants B.V. te Rotterdam. De certificerend actuaris is Towers Watson Netherlands B.V. te Eindhoven.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

Statutaire doelstelling en profiel

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds is per 31 december 2019 verantwoordelijk voor de realisering van de door Dow Benelux B.V., Dow Europe Holding B.V. en Dow Benelux Integrated Center B.V. (gezamenlijk "de onderneming") gedane pensioentoezeggingen. Gedurende 2019 zijn Dow AgroSciences B.V. en Specialty Electronic Materials Netherlands B.V. uitgetreden. Hierdoor zijn er in totaal negen deelnemers slaper geworden.

Volgens artikel 3 van de statuten heeft de stichting ten doel de pensioenen voor (gewezen) werknemers van de onderneming en hun nabestaanden zeker te stellen. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van de onderneming en werknemers.

Tevens dient het bestuur conform artikel 5 van de statuten zorg te dragen voor een solide wijze van belegging van de gelden van de stichting. Het bestuur heeft als primaire taak de pensioenregeling uit te voeren. De stichting is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Het bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het bestuur als uitgangspunt genomen.

De pensioenregeling voorziet voor alle deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen, een ANW-hiaatpensioen, een wezenpensioen, een WGA-hiaatpensioen, een WIA-excedentpensioen en een WAO-arbeidsongeschiktheidspensioen.

Het bestuur heeft geen bevoegdheid om de pensioenregeling zelfstandig te wijzigen. Wijzigingen kunnen doorgevoerd worden na overleg met, en met voorafgaande goedkeuring van de onderneming en de ondernemingsraden. Het bestuur draagt er zorg voor dat het beheer gevoerd wordt volgens een actuariële en bedrijfstechnische nota waarin het te voeren beleid en de aan het bestuur ter beschikking gestelde bestuursmaatregelen worden beschreven. Vanaf 1 januari 2014 is het pensioenfonds een krimpend fonds geworden. Dit heeft tot gevolg dat er geen nieuwe deelnemers meer worden opgenomen in de pensioenregeling.

De belegde gelden worden gevormd door het afgezonderde stichtingskapitaal, de door de onderneming en deelnemers verrichte stortingen, ontvangsten uit herverzekering, rente en andere beleggingsopbrengsten van belegde gelden. Sinds 1 januari 2015 wordt de pensioentoezegging sinds 1 januari 2015 uitgevoerd op basis van een middelloonsysteem met limited backservice. Aan de deelnemers wordt een bijdrage gevraagd die gebaseerd is op een percentage van het salaris.

De beleggingscommissie, aangesteld door het bestuur, weegt, evalueert en bespreekt het beleggingsresultaat van de afzonderlijke vermogensbeheerders. Zij is tevens verantwoordelijk voor het doen van voorstellen tot benoeming en/of vervanging van de vermogensbeheerders. Het bestuur beslist over de gedane voorstellen van de beleggingscommissie.

Missie, visie, strategie en doelstellingen

Het bestuur heeft in oktober 2019, met behulp van een externe adviseur, een collectieve zelfevaluatie uitgevoerd. Deze evaluatie heeft opvolging gekregen in januari 2020. Tijdens deze bijeenkomsten is door het bestuur ingegaan op relevante thema's zoals het pensioenakkoord en de toezichtthema's van De Nederlandsche Bank. Ook is ingegaan op de relatie van diverse stakeholders met het pensioenfonds. Het bestuur heeft naar aanleiding van deze bijeenkomsten besloten een aanpassing door te voeren in de formulering van de visie en strategie zoals hieronder verwoord.

Het bestuur heeft de volgende missie, visie en strategie.

Missie

Stichting Dow Pensioenfonds is een krimpend pensioenfonds en voert een pensioenregeling uit waarbij vanaf 1 januari 2014 geen nieuwe deelnemers meer toetreden. Stichting Dow Pensioenfonds ziet het als haar kerntaak op betrouwbare, transparante en verantwoorde wijze het (tijdelijk) ouderdoms-, partner-, arbeidsongeschiktheids- en wezenpensioenen uit te voeren op grond van de bij de werkgevers van toepassing zijnde pensioenovereenkomsten. De uitvoering van de overeenkomst dient correct, (maatschappelijk) verantwoord en met de toegezegde flexibiliteit, zo (kosten) efficiënt mogelijk te geschieden. Stichting Dow Pensioenfonds communiceert begrijpelijk, duidelijk en relevant naar zijn aanspraak- en pensioengerechtigden.

Visie

Stichting Dow Pensioenfonds heeft de ambitie om een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds te zijn dat zijn financiële verplichtingen en doelstellingen nu en in de toekomst waar kan maken. Het pensioenfonds zal zich continu aanpassen aan het veranderende pensioenlandschap op organisatorisch, financieel en juridisch gebied. Deze factoren in ogenschouw genomen houdt het pensioenfonds daarbij tevens rekening met zijn status als een krimpend pensioenfonds, wat invloed heeft op de risicohouding van het pensioenfonds.

Strategie

Het bestuur geeft op de volgende wijze invulling aan de realisering van de visie:

- Het beleid is evenwichtig vormgegeven op de voor Stichting Dow Pensioenfonds geldende beleidsterreinen (o.a. beleggen, pensioenadministratie, communicatie)
- Een proactieve benadering inzake het invullen van het "Pensioenakkoord" in open dialoog met deelnemers en aangesloten ondernemingen
- Het integraal risicomanagement van het pensioenfonds zorgt voor een adequate wijze van het afwegen en managen van risico's
- Processen zijn effectief en efficiënt ingericht
- Processen worden op beheerste wijze doorlopen, vastgelegd en gemonitord
- Voorlichting en informatie zijn begrijpelijk, duidelijk en relevant voor de beoogde doelgroepen

In het licht van het krimpend karakter van het fonds met een steeds korter wordende horizon, hanteert het fonds –in het belang van alle belanghebbenden– een duurzamer risicoprofiel. Fase 1 van het de-risking programma is al bijna drie jaar geleden ingezet waarbij 50% van de Alternative Investments binnen een periode van vijf jaar worden afgebouwd en vrijgekomen gelden in obligaties belegd worden. In 2018 is Fase 2 uitgewerkt, welke vanaf 1 januari 2019 wordt geïmplementeerd over een periode van bijna twee jaar. Fase 2 van het de-risking programma bestaat uit een verdere verschuiving van de allocatie van aandelen en alternatives naar vastrentende waarden, gekoppeld aan een geleidelijke stijging van de renterisico afdekking en een aanscherping van de bandbreedtes.

De strategie van Stichting Dow Pensioenfonds is uitgewerkt in plannen en nota's (fondsdocumenten), die periodiek worden herzien. Het betreft in elk geval:

- de Governance, Compliance & Risk nota;
- het geschiktheidsplan;
- het investeringsplan;
- het communicatieplan;
- de actuariële en bedrijfstechnische nota.

Ter ondersteuning van de missie, visie en strategie heeft Stichting Dow Pensioenfonds kernwaarden benoemd. Deze geven onder andere de waarden weer van de mensen en de ondernemingen waarvoor Stichting Dow Pensioenfonds mag werken.

– **Betrouwbaarheid:**

De betrouwbaarheid komt onder meer tot uiting in professionele besturing en solide vermogensbeheer.

– **Beheerste procesvoering:**

Processen zijn bij Stichting Dow Pensioenfonds op een duidelijke, transparante en accurate wijze vastgelegd en worden dienovereenkomstig uitgevoerd. Waarborging van privacy is een belangrijk onderdeel hiervan. Processen worden continu gemonitord en periodiek geëvalueerd.

– **Continuïteit:**

Stichting Dow Pensioenfonds draagt zorg voor continuïteit. Zowel wat betreft de uitvoering van de pensioenregeling ten behoeve van de belanghebbenden als wat betreft de bestuursfuncties.

– **Duidelijkheid:**

Stichting Dow Pensioenfonds wil de belanghebbenden tijdig en accurate informatie verstrekken. Dit geldt zowel voor communicatie over het beleid binnen Stichting Dow Pensioenfonds als de ontwikkelingen met betrekking tot pensioen.

– **Open cultuur:**

Stichting Dow Pensioenfonds kent een open cultuur. Door de verbinding met de aangesloten werkgevers zijn er korte lijnen en de belanghebbenden kunnen te allen tijde contact leggen met het bestuur en het pensioenbureau.

Doelstellingen

Bovenstaande missie, visie en strategie heeft geleid tot de onderstaande doelstellingen:

– **Financiële duurzaamheid**

Het beleid van Stichting Dow Pensioenfonds is erop gericht om de pensioenuitkeringen op korte en lange termijn veilig te stellen. Om dit te bewerkstelligen zullen toevertrouwde middelen op een verantwoorde en prudente wijze worden belegd en zijn in de uitvoeringsovereenkomst met Dow over de financiering nadere afspraken gemaakt. Door deze afspraken met Dow kan het pensioenfonds onder andere de aanhoudende lage rente en de toegenomen levensverwachting het hoofd bieden.

– **Communicatie en Transparantie**

Stichting Dow Pensioenfonds streeft ernaar om de belanghebbenden tijdig te informeren over relevante onderwerpen op pensioengebied. Het pensioenfonds heeft hiertoe een communicatieplan opgesteld.

– **Flexibilisering/ Pensioen is onderdeel van de totale ouderdagvoorziening**

Stichting Dow Pensioenfonds kent vele mogelijkheden tot flexibilisering, waarbij de keuze van de deelnemer centraal staat, echter binnen het kader van de uitvoerbaarheid in de collectieve pensioenregeling. Stichting Dow Pensioenfonds communiceert hierover actief met alle belanghebbenden. Het fonds plaatst zijn producten en voorzieningen in het licht van het actief ouder worden, duurzame inzetbaarheid en draagt de flexibiliteit in de pensioenregeling actief uit.

– **Continue professionalisering van de organisatie**

Stichting Dow Pensioenfonds leeft de Code Pensioenfonds actief na. Deze code richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat het fonds gepland en gerealiseerd heeft. Het bestuur zorgt ervoor dat de individuele bestuursleden op het juiste geschiktheidsniveau komen en blijven door (markt) ontwikkelingen proactief onder de aandacht te brengen en opleidingen te verzorgen. Stichting Dow Pensioenfonds zorgt voorts voor een uitvoering van de pensioenregeling die binnen de doelstellingen van Stichting Dow Pensioenfonds past, tegen een zo gunstig mogelijke prijs-kwaliteitverhouding. Stichting Dow Pensioenfonds zal waar mogelijk (nog) meer gebruik maken van de backoffice van Dow en het internationale Dow netwerk om verdere professionalisering van het pensioenfonds te realiseren.

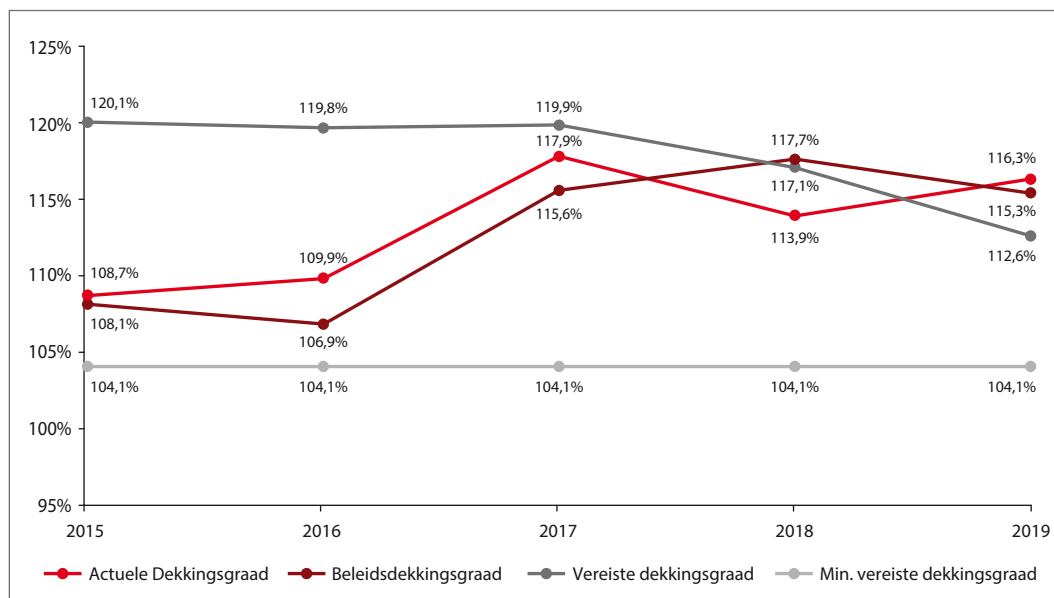
– **In stand houden en vergroten van het vertrouwen van de aanspraak- en pensioengerechtigden**

De aanspraak- en pensioengerechtigden van Stichting Dow Pensioenfonds hebben een groot vertrouwen in het pensioenfonds. Dit blijkt uit het afgelopen deelnemersonderzoek. Het bestuur beschouwt dit als een sterk punt van het pensioenfonds en ziet het als zijn taak om dit vertrouwen in stand te houden dan wel verder te vergroten in de komende vijf jaar. Duidelijke, transparante en relevante communicatie is daarbij van groot belang.

– **Toekomstbestendigheid**

De toekomst van het Nederlands pensioenstelsel is op dit moment nog onduidelijk. De vergrijzing van de deelnemerspopulatie van Stichting Dow Pensioenfonds, de krimp van het aantal actieve deelnemers, de aanhoudende lage rente, de veranderingen in wet- en regelgeving onder andere op governance gebied en de toekomst van het Nederlands pensioenstelsel hebben invloed op de besturing en inrichting van het pensioenfonds. Al deze ontwikkelingen maken het noodzakelijk voor het pensioenfonds om de uitvoering van de pensioenregeling in eigen beheer continu te monitoren en periodiek te evalueren.

Financiële positie van Stichting Dow Pensioenfonds

(Beleids)dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad van het fonds is gestegen van 113,9% ultimo 2018 naar 116,3% ultimo 2019, een stijging van 2,4%-punt.

Het positieve resultaat van 99.619 leidt tot een stijging van de actuele dekkingsgraad. In 2018 was er een negatief resultaat van 78.760. De actuariële analyse van het resultaat is opgenomen op pagina 87.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

Ontwikkeling dekkingsgraad (in %)

Primo

	2019	2018
Premie	0,1%	0,2%
Uitkeringen	0,4%	0,5%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%
Renteverandering	- 13,8%	- 4,3%
Overrendement	17,7%	- 1,0%
Wijziging grondslagen	0,0%	0,4%
Overig	- 2,0%	0,2%

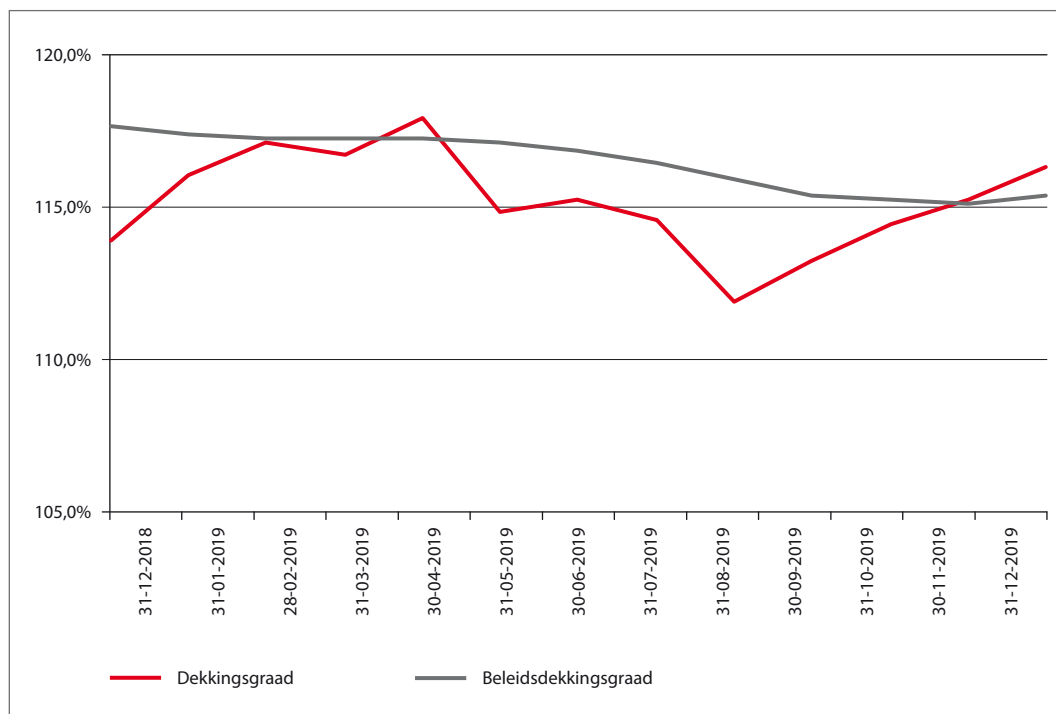
Ultimo

113,9%	113,9%
---------------	---------------

De daling van de marktrente heeft geleid tot een daling van de dekkingsgraad. Verder hebben de positieve beleggingsopbrengsten geleid tot een stijging van de dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van Stichting Dow Pensioenfonds bedroeg ultimo 2019 115,3% (ultimo 2018 was dit 117,7%).

Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van de dekkingsgraden in het boekjaar 2019 zien. Hierin is zichtbaar dat de actuele dekkingsgraad in het boekjaar voornamelijk onder de beleidsdekkingsgraad lag. Per saldo is de beleidsdekkingsgraad gedurende het boekjaar gedaald.

De dekkingsgraden ultimo jaar (op basis van de jaarrekening) hebben zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2019	2018	2017	2016	2015
Dekkingsgraad ultimo	116,3%	113,9%	117,9%	109,9%	108,7%
Beleidsdekkingsgraad volgens FTK	115,3%	117,7%	115,6%	106,9%	108,1%
Reële dekkingsgraad ¹⁾	92,8%	96,7%	94,4%	88,2%	88,6%

1) De reële dekkingsgraad is berekend als het quotiënt van de beleidsdekkingsgraad als beschreven op de vorige pagina en de beleidsdekkingsgraad die nodig is voor voorwaardelijke toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer. Het is wettelijk voorgeschreven dat het pensioenfonds deze dekkingsgraad aan DNB opgeeft, hoewel deze voor het pensioenfonds niet relevant is, aangezien het pensioenfonds geen enkele toeslagambitie ten uitvoering heeft.

(Minimum) Vereist eigen vermogen

Per einde 2019 bedraagt het Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) 4,1% en het Vereist Eigen Vermogen (VEV) 12,6% van de technische voorzieningen (TV).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2019 is 115,3%. In verband daarmee is – op grond van door DNB vastgestelde definities – sprake van een reserveoverschot. Voor het oordeel over de vermogenspositie en de toereikendheid van de technische voorzieningen wordt verwezen naar het oordeel van de waarmede actuaire in de actuariële verklaring.

Zowel de beleidsdekkingsgraad als de actuele dekkingsgraad is hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Hierdoor is het feitelijk aanwezig vermogen van het pensioenfonds ultimo 2019 ter grootte van 2.886.053 hoger dan het vereist vermogen ter grootte van 2.792.988, waardoor op basis van het feitelijk aanwezig vermogen sprake is van een positieve reservepositie.

In onderstaand overzicht wordt de reservepositie nader toegelicht:

Toelichting reserve positie	Bedrag	In % van de TV
Aanwezig vermogen voor risico pensioenfonds	2.886.053	116,3%
Af: Technische Voorzieningen voor risico pensioenfonds	- 2.480.655	- 100,0%
Af: MVEV(4,1%)	- 102.061	- 4,1%
Dekkingspositie	303.337	12,2%
Af: Vereist Eigen Vermogen (excl. minimaal vereist vermogen)	- 210.272	- 8,5%
Reservepositie	93.065	3,7%

Herstelplan

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds onder de vereiste dekkingsgraad ligt, zal het pensioenfonds jaarlijks een actualisatie van het herstelplan moeten opstellen en rapporteren aan DNB. Per het einde van het vierde kwartaal 2018 is de beleidsdekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad, en is er daarom in 2019 geen herstelplan meer van toepassing.

Haalbaarheidstoets

Stichting Dow Pensioenfonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Voor pensioenfondsen met indexatieambitie is een haalbaarheidstoets interessant, maar Stichting Dow Pensioenfonds heeft een nominaal pensioen dus zonder indexatieambitie. Hierdoor is het pensioenresultaat alleen afhankelijk van de inflatieverwachting voor de toekomst en is de haalbaarheidstoets dus minder interessant.

Bij uitvoering van een nieuwe pensioenregeling of op het moment dat zich een significante wijziging heeft voorgedaan voert het pensioenfonds een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets uit. Dit was bij Stichting Dow Pensioenfonds in het verslagjaar niet aan de orde.

De haalbaarheidstoets geeft een indicatie in hoeverre de variatie in koopkracht van de pensioenen als gevolg van verschillende economische scenario's, voldoet aan de doelstellingen gesteld door het fonds. Het bestuur heeft bevestigd dat er geen significante wijzigingen zijn opgetreden in de pensioenregeling en dat de uitkomsten voldoen aan de vastgestelde ondergrenzen.

Pensioenregeling 2019

De pensioenregeling is bestemd voor werknemers van de onderneming in dienst getreden voor 1 januari 2014. De regeling is een middelloonregeling met limited backservice voor het basissalaris en de ploegentoeslag. De opbouw over het basissalaris, de ploegentoeslag was beperkt tot een maximumsalaris van € 107.593,-. De werknemers zijn een bijdrage verschuldigd aan de pensioenopbouw.

Naast bovenstaande regeling voert het fonds nog oude regelingen uit voor premievrije aanspraken. In deze regelingen komen geen actieve deelnemers meer voor.

Premiebeleid

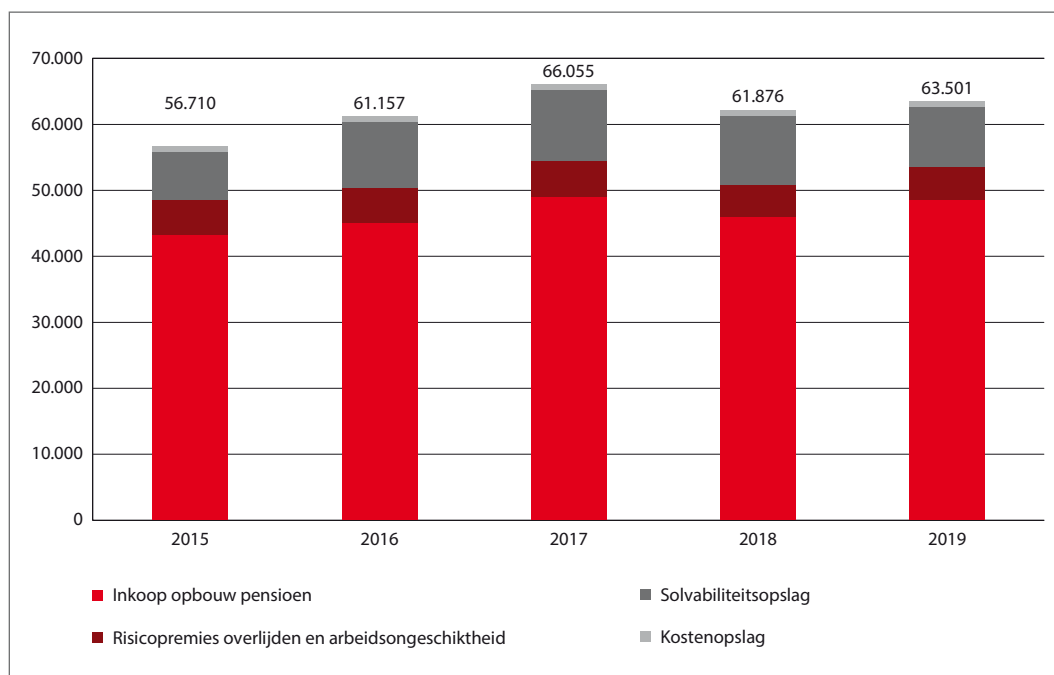
Het premiebeleid van Stichting Dow Pensioenfonds is op basis van een zuiver kostendekkende premie. Premiebijdragen kunnen van jaar tot jaar verschillen.

Als zonder aanvullende maatregelen een dekkings- of reservetekort niet binnen de wettelijke hersteltermijn is opgeheven, worden er herstellpremies betaald zodanig dat een dekkings- of reservetekort binnen de wettelijke hersteltermijn wel is opgeheven. De aanvullende herstellpremies worden zo vastgesteld dat het herstel zo egaal mogelijk optreedt.

Bij het berekenen van de premie die de deelnemer aan de pensioenregeling bijdraagt wordt de franchise jaarlijks vastgesteld door het bestuur. In 2019 is het pensioengevend salaris, inclusief de ploegentoeslag, gemaximeerd op € 107.593,-. De franchise 2019 bedraagt € 13.785,-.

De jaarlijkse bijdrage van de deelnemer bedraagt 1,82% van het pensioengevend salaris minus de ploegentoeslag en de franchise, berekend op 1 maart van het lopende jaar en 6,48% van het pensioengevend salaris minus de ploegentoeslag voor zover deze uitstijgt boven viermaal de franchise, berekend op 1 maart van het lopende jaar en 2,00% van de ploegentoeslag.

Conform de ABTN is de kostendekkende premie over boekjaar 2019 vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur waarop ook de TV voor risico van het fonds wordt berekend. De kostendekkende premie bedraagt € 63.501. De opsplitsing van de kostendekkende premie wordt in de volgende grafiek weergegeven.

De zuivere kostendekkende premie en de feitelijke premie over 2019 zijn als volgt samengesteld:

	Zuivere kosten- dekkende premie	Feitelijke premie
Actuarieel benodigde koopsom	53.374	53.374
Opslag in stand houden vereist vermogen	9.127	9.127
Opslag voor uitvoeringskosten	1.000	1.000
	63.501	63.501

De feitelijke premie over 2019 bedraagt 63.501. Gezien de hoogte van de kostendekkende premie van 63.501 is de feitelijke premie gelijk aan de kostendekkende premie.

Communicatie

De communicatiecommissie heeft in 2019 viermaal vergaderd.

In een van de vergaderingen is het 'Branding' project officieel afgesloten. Dit project was gericht om goed in kaart te krijgen welke verbeteringen mogelijk zijn om de deelnemer een attractief en duidelijk beeld te geven over het fonds. Een nieuwe website zou daar deel van uitmaken. De aanbevelingen werden door het bestuur overgenomen. Uiteindelijk is het plan in de ijskast beland, omdat er twijfels waren of dit wel uitvoerbaar was met onze huidige communicatie adviseur. Begin 2020 stuurde het ministerie van SZ&W een brief naar de Tweede Kamer over de evaluatie van de Wet Pensioencommunicatie. De aangekondigde wijzigingen zullen op termijn voor aanpassingen zorgen.

PensioenUpdates

Gedurende het jaar werden drie PensioenUpdates uitgebracht. Een terugkerend onderwerp dat belicht werd, was de ontwikkeling van het de-risking plan, dat wil zeggen het gefaseerd terugbrengen van het risicoprofiel van het fonds, dit gezien het gesloten karakter van het fonds. De herstelperiode (een wettelijke vereiste zolang het fonds zijn eigen vermogen niet op peil heeft) kon beëindigd worden. Andere onderwerpen die toegelicht werden waren de verantwoordelijken voor de drie nieuwe sleutelfuncties (IORP II) en uitleg over het Pensioenakkoord. Een speciale uitgave van de pensioenupdate met een terugblik op 2018 met een samenvatting van de financiële kerncijfers werd in juli uitgebracht.

Campagnes

Er waren twee speciale campagnes dit jaar. De eerste ging over het gebruikmaken van de digitale persoonlijke omgeving van AZL. Met een instructiefilmpje werd uitleg gegeven hoe men inzicht krijgt in zijn of haar eigen pensioen situatie en om inzicht te krijgen hoe men op pensioendatum er financieel voorstaat, inclusief het te verwachte kostenpatroon. Het is te verwachten dat het Pensioenregister een grotere rol zal spelen in de toekomst; het ministerie wenst de functionaliteit uit te breiden in samenspraak met de pensioensector. De tweede campagne ging over het UPO; hoe dit te lezen en te begrijpen. Dit is een jaarlijks terugkerende campagne. Het pensioenfonds nam, zoals ieder jaar, deel aan de nationale campagne om het pensioenbewustzijn te vergroten, de Pensioen3daagse.

Website

De website werd goed bezocht met een gemiddelde van 2.650 gebruikers tegen 2.300 in 2018. De bestede tijd per sessie was met een gemiddelde van 2 minuten onder die van 2018 (2,3 min.) De beschikbaarheid was nagenoeg 100%.

Overige activiteiten

Met het verantwoordingsorgaan werd tweemaal overlegd. De eerste keer om toelichting te krijgen over het functioneren van de commissie. De tweede keer was begin 2020 als gevolg van het ontvangen eind 2019 van brieven aan gepensioneerden over een wijziging in de pensioenbetalingen door AZL. De communicatie daarover verliep door omstandigheden te laat en niet compleet. Het uniform pensioenoverzicht model 2019 bevatte meer informatie elementen, namelijk op het punt van kosten en premiebedragen. Pensioen 1-2-3 werd aangepast om het beleid over duurzaam beleggen te verwoorden. De Wet Digitale Overheid (WDO) zal gevolgen hebben voor onze inlogprocedure, maar de ingangsdatum is uitgesteld.

Vooruitblik

Voor 2020 worden twee of drie campagnes gepland; maatschappelijk verantwoord beleggen, het uitvoeren van het vijfde deelnemersonderzoek en eventueel afgeleid van de resultaten van dit onderzoek een derde campagne. Daarnaast blijft aandacht besteed worden aan uitleg ten tijde van het versturen van de UPO. In maart 2020 is een nieuwe bestuursportal in gebruik genomen en zal verder nagegaan worden hoe en met welke partij de website aangepast zal worden.

Beleggingen

Terugblik op 2019

In 2019 heeft Stichting Dow Pensioenfonds een totaal rendement behaald van 15,47% tegen een benchmark rendement van 14,19%. De benchmark verschilt voor iedere beleggingscategorie.

In het volgende overzicht zijn de rendementen van de verschillende categorieën in % van de beleggingsportefeuille per 31 december 2019 weergegeven.

	Behaald	Benchmark
Aandelen	28,0	29,0
Europa	18,7	26,9
Wereldwijd	31,4	30,8
Opkomende markten	21,4	21,1
Alternatieve beleggingen	16,5	3,66
Onroerende goederen	18,7	-12,5
Infrastructuur	20,8	2,6
Privaat vermogen	5,6	35,8
Obligaties	7,7	6,0
Resultaat valutarisicoafdekking	-2,0	-1,4
Resultaat renterisicoafdekking	5,0	3,9
Totaal rendement	15,5	14,2

NB: de percentages in de tabel kunnen niet opgeteld worden vanwege de verschillende onderliggende waarden.

De benchmarks bij de alternatieve beleggingen zijn gebaseerd op de algemene principes voor benchmarks. Twee van de belangrijkste van deze principes zijn dat ze verhandelbaar en repliceerbaar zijn. De alternatieve beleggingen waarin het Pensioenfonds belegt zijn dit echter niet, waardoor er mismatches zijn tussen de onderliggende waarden van de benchmarks en de daadwerkelijke beleggingen. Veel van de alternatieve beleggingen gaan een afrondende fase in. Hierdoor kunnen beleggingen in eerste beursgangen (IPO) en sluitingen van onderliggende projecten zorgen voor volatiliteit binnen de beleggingscategorieën. De gerealiseerde resultaten voor de categorie aandelen en obligaties kunnen ook verschillen in vergelijking met hun benchmark. Dit wordt veroorzaakt door de selectieve strategie van de externe vermogensbeheerders.

De aandelen presteerden slechter en de obligaties (exclusief derivaten) beter dan de respectievelijke benchmarks. Veel beleggingen zijn gedaan in andere valuta's dan de euro. Als de wisselkoers verandert, zal dit de waarde in euro's beïnvloeden. Dit verschil wordt afgedekt door valutarisicoafdekking.

De risicoafdekking van de vreemde valuta van geïndustrialiseerde landen ten opzichte van de euro is bijna 100%. Het renterisico, dat wordt veroorzaakt door het feit dat de pensioentermijn de beleggingstermijn overschrijdt, wordt merendeels afgedekt.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Stichting Dow Pensioenfonds is van mening dat ethiek, duurzaamheid en zakelijk bestuur onlosmakelijk verbonden zijn met zorgvuldig ondernemerschap. Het Pensioenfonds verwacht dit ook van zijn dienstverleners, bijvoorbeeld externe vermogensbeheerders. In de beleggingsinstructies van de verschillende vermogensbeheerders is bepaald dat zij moeten voldoen aan de eisen van de Europese richtlijnen (bijv. het afzien van kinderarbeid en het gebruik van clusterbommen).

In 2018 heeft het Pensioenfonds een nieuwe beleggingsovertuiging met ESG-overwegingen in zijn beleggingsplan toegevoegd. ESG-overwegingen: Environmental, Social & Governance ("ESG")-factoren omvatten een breed scala aan factoren die overwogen moeten worden in de context van de evaluatie van lange termijn beleggingsrisico's naast de traditionele financiële analyses als onderdeel van het beleggingsproces. In 2018 en 2019 is een onderzoek uitgevoerd onder alle vermogensbeheerders om de ESG-'voetafdruk' van de beleggingen te beoordelen. ESG evolueert en wordt jaarlijks herzien.

Vooruitblik naar 2020

In het eerste kwartaal van 2020 kenden wereldwijde aandelen hun slechtste kwartaalprestaties sinds de crisis van 2008. De MSCI All Country World Index daalde 22% in dollar termen. Geen enkele grote regio of sector ontkwam aan de daling van de aandelenkoersen. De snelle verspreiding van COVID-19 buiten China heeft de markten doen schudden op hun grondvesten. De olieprijs is in die periode sterk gedaald als gevolg van het dubbele effect van een lagere vraag als gevolg van beheersingsmaatregelen en de toename van het olieaanbod uit Saoedi-Arabië als gevolg van het meningsverschil binnen de OPEC+-alliantie. (Zie verder paragraaf "COVID-19").

Toewijzing van Activa

De onderstaande tabel toont de strategische toewijzingsbenchmarks, die volgens de anti-risicostrategie in het beleggingsplan zijn opgenomen.

Vermogensklasse	Strategisch	Effectief per 29 februari 2020
Aandelen	19%	16,9%
Fixed Income (inclusief zekerheden)	76%	77,2%
Alternatieve beleggingen	5%	5,9%

Tegen het eind van februari 2020 omvat de beleggingsmix van het pensioenfonds 16,9% in aandelen in vergelijking met de strategische benchmark van 19%. Op het gebied van de vertegenwoordiging van regionale beleggingen in wereldwijde aandelen, zijn Europese aandelen en aandelen in opkomende economieën respectievelijk 12,9%, 1,99% en 1,95%, vergeleken met die van de benchmark van respectievelijk 13,7%, 3,0% en 2,3%.

Het totaal aan alternatieve beleggingen was 5,9% vergeleken met die van de benchmark van 5,0%.

De beleggingen in onroerend goed kwamen op 1,98% vergeleken met die van de benchmark van 2,2%. De beleggingen in infrastructuur bedroegen 2,3% vergeleken met die van de benchmark van 1,39%, en het privaat vermogen eindigde op 1,6% vergeleken met dat van de benchmark van 1,39%.

De beleggingen in Fixed Income bedroegen totaal 65,6% vergeleken met die van de benchmark van 76,0%. De kasrekening eindigde op 11,6%, inclusief gedekte zekerheden van 9,96%, die gebruikt worden om het tegenpartijrisico met betrekking tot de renteswap af te dekken. De beschikbare operationele kasstromen bedroegen 0,28% vanaf 28 februari 2020.

Verzekerdenbestand

Actieve deelnemers

Het aantal deelnemers voor wie wordt bijgedragen is in het verslagjaar met 82 afgenomen van 1.473 naar 1.391. In genoemde totalen zijn ook begrepen de deelnemers, die premievrijstelling hebben verkregen wegens langdurige volledige arbeidsongeschiktheid (WAO/WIA). Ultimo 2019 kwamen 36 deelnemers hiervoor in aanmerking.

Gewezen deelnemers

Bij beëindiging van de dienstbetrekking met de onderneming blijft het opgebouwde pensioenrecht door de gewezen deelnemers behouden. Ultimo verslagjaar bedroeg het aantal gewezen deelnemers 1052.

Pensioenuitkeringen

Het totaal aantal uitkeringsgerechtigden is in het verslagjaar per saldo met 21 gestegen. Er zijn 31 personen met een niet opgevraagd pensioen, waarvan 23 ouderdomspensioen en 8 nabestaandenpensioen.

	2019	2018	Toename
Specificatie pensioengerechtigden			
Ouderdomspensioen	2.066	2.060	6
Nabestaandenpensioen	708	683	25
Wezenpensioen	20	30	-10
Totaal	2.794	2.773	21

Uitvoeringskosten

Kosten pensioenbeheer

	2019			2018		
	Toegerekend aan			Toegerekend aan		
	Pensioen-beheer	Vermogens-beheer	Totaal	Pensioen-beheer	Vermogens-beheer	Totaal
Administratiekosten	844	165	1.009	1.093	214	1.307
Accountantskosten	27	27	54	24	24	48
Kosten actuaris	245	240	485	303	296	599
Bestuurskosten	10	10	20	10	10	20
Overige kosten	104	221	325	45	251	296
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1.230	663	1.893	1.476	794	2.270
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten per (actieve en pensioengerechtigde) deelnemer	€ 293,94			€ 347,62		
Kosten in % van de technische voorzieningen	0,05%			0,07%		

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. Omdat Stichting Dow Pensioenfonds een krimpend pensioenfonds is en relatief weinig deelnemers heeft om de kosten te verdelen, zijn de kosten per deelnemer hoog vergeleken met andere pensioenfondsen. Een andere optie is om de kosten uit te drukken in een percentage van de technische voorzieningen. De kosten uitgedrukt in een percentage van de technische voorzieningen zijn relatief laag in vergelijking met andere pensioenfondsen.

In 2019 zijn de pensioenbeheerskosten met 17% gedaald. Deze daling is enerzijds te verklaren door een vermindering van de doorbelaste kosten van de onderneming aan het pensioenfonds (vanaf 2019 worden de kosten voor 65% doorbelast). Anderzijds is er een vermindering van actuariskosten in vergelijking met 2018.

Een deel van de kosten pensioenbeheer kunnen toegerekend worden aan vermogensbeheer. Bijvoorbeeld de kosten actuaris en accountant, die werkzaamheden verrichten voor vermogensbeheer en voor pensioenbeheer. In 2018 heeft het fonds onderzocht welk deel van de kosten voor pensioenbeheer gealloceerd kan worden aan vermogensbeheer. In 2019 kon 35% van de totale kosten voor pensioenbeheer worden toegewezen aan vermogensbeheer. In bovenstaande tabel is dat ook verwerkt. De allocatie van 35% van de totale kosten pensioenbeheer aan vermogensbeheer wordt als richtlijn gehanteerd voor de komende jaren en periodiek geëvalueerd.

Kosten vermogensbeheer

	2019	2018
Kosten (excl. transactiekosten) in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,54%	0,55%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,16%	0,13%
Totale kosten (incl. transactiekosten) in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,70%	0,68%
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten	18.769	17.200
Gemiddeld belegd vermogen	2.678.388	2.521.373

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in drie categorieën worden onderscheiden:

- De eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie.
- De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening.
- Daarnaast worden er nog transactiekosten gemaakt.

Toelichting kostenontwikkeling vermogensbeheer

Boekjaar 2019	Management- vergoedingen	Performance- vergoedingen	Transactie kosten	Totaal
Vastgoed	769	863	790	2.422
Aandelen	4.304	–	491	4.795
Alternatieve beleggingen	941	3.388	106	4.435
Vastrentende waarden	2.393	–	1.949	4.342
Overige beleggingen	–	–	851	851
	8.407	4.251	4.187	16.845
Overige kosten vermogensbeheer				1.261
Toerekening kosten pensioenbeheer				663
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				18.769
Aansluiting tussen kostenspecificatie en jaarrekening				
Toerekening kosten pensioenbeheer				663
Kosten vermogensbeheer rechtstreeks gefactureerd aan het fonds				11.411
				12.074
Kosten rechtstreeks ten laste van beleggingsrendementen gebracht				6.695
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				18.769

Boekjaar 2018	Management- vergoedingen	Performance- vergoedingen	Transactie kosten	Totaal
Vastgoed	994	1.155	561	2.710
Aandelen	4.528	–	517	5.046
Alternatieve beleggingen	1.381	1.796	100	3.277
Vastrentende waarden	2.022	–	1.488	3.511
Overige beleggingen	–	–	617	617
	8.925	2.951	3.284	15.160
Overige kosten vermogensbeheer				1.246
Toerekening kosten pensioenbeheer				794
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				17.200
Aansluiting tussen kostenspecificatie en jaarrekening				
Toerekening kosten pensioenbeheer				794
Kosten vermogensbeheer rechtstreeks gefactureerd aan het fonds				10.486
				11.280
Kosten rechtstreeks ten laste van beleggingsrendementen gebracht				5.920
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				17.200

Toelichting kosten

De informatie waarop deze gegevens gebaseerd zijn is tot stand gekomen door het toepassen van de richtlijnen van de Pensioenfederatie. Alleen een gedeelte van de data voor de alternatieve beleggingen zijn direct verkregen van de beheerders.

De managementvergoedingen zijn in 2019 met 6% gedaald. Door de ingezette de-risking wordt er meer vermogen van zakelijke waarden als aandelen verkocht in ruil voor vastrentende waarden. De managers van vastrentende waarden hebben over het algemeen een lagere managementvergoeding.

De transactiekosten zijn met 27% gestegen. Steeds meer vastgoedfondsen en alternatieve beleggingsfondsen beginnen met het afwikkelen van hun bezittingen, waardoor de er meer transacties en daardoor transactiekosten zijn. Er worden ook meer transactiekosten gemaakt doordat er door de de-risking meer vastrentende waarden worden gekocht en er meer gebruik wordt gemaakt van derivaten in de overlay portefeuilles.

De performancevergoedingen voor de vermogensbeheerders zijn met 44% in 2019 toegenomen. De performancevergoedingen zijn naar beheerders in de alternatieve beleggingen en vastgoed gegaan. Zoals te zien is in de tabel met beleggingsresultaten op pagina 29, het gemiddelde resultaat van deze categorie is 16,5%. De hoogste performancevergoeding is betaald aan een infrastructuurmanager die in 2019 een return haalde van meer dan 30%. Hiermee steeg het interne rendement van zijn fonds aan het einde van zijn levensduur met een procentpunt.

Alle performancevergoedingen zijn op basis van afspraken vastgelegd in de goedgekeurde prospectus van de beleggingsfondsen, gebaseerd op het (verwachte) rendement boven het vastgestelde grensrendement. Deze beleggingsfondsen worden gecontroleerd door externe accountants. De hoogte van de vermogensbeheerskosten hangt af van verschillende factoren. Het actieve beleggingsbeleid van het fonds zorgt voor iets hogere kosten dan bij een passief beleid. Daarnaast spelen schaalvoordelen een rol. Alternatieve beleggingen hebben ook hogere kosten. De vermogensbeheerskosten worden in detail gepresenteerd en besproken met een vertegenwoordiging van het bestuur. Bij de bespreking van de kosten worden de alpha's (resultaten minus benchmark, kosten reeds afgetrokken) in ogenschouw gehouden.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2019 zes maal vergaderd. Het bestuur heeft vier keer met het verantwoordingsorgaan overlegd.

De belangrijkste onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn onder andere:

- de financiële positie van het fonds;
- actuele ontwikkelingen in de pensioensector (waaronder nieuw pensioenakkoord);
- het pensioenbeleid (waaronder premiebeleid);
- opvolging de heer Edwin Naessens door de heer Lars Strijdonk als manager pensioenbureau;
- het beleggingsbeleid (waaronder het investeringsplan, Investment Management Agreement (IMA) en de-risking);
- de wijziging van fondsdocumenten, zoals de ABTN, het pensioenreglement, Privacybeleid;
- de governance, compliance en risk nota (IROP II, beloningsbeleid en het melden van wijzigingen uitbesteding aan DNB);
- het communicatiebeleid;
- collectieve evaluatie van het bestuur;
- uitbestedingsovereenkomst pensioenbureau;
- nevenfuncties;
- wijzigingen dienstverlening AZL per 1 januari 2020;
- het risicomanagement (wijzigen FMEA matrix);
- wijziging compliance officer;
- IROP II (benoeming sleutelfunctie houders).

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. De ABTN is onder andere aangepast naar aanleiding van de IROP II richtlijn, tekstuele aanpassingen en het actualiseren van het beleggingsbeleid.

Pensioenreglement

Naar aanleiding van overleg tussen Dow als werkgever en de ondernemingsraad zijn er een aantal wijzigingen doorgevoerd in het pensioenreglement. De belangrijkste wijzigingen in het verslagjaar van het pensioenreglement hadden betrekking op het overbruggingspensioen en de Wet waardeoverdracht klein pensioen. Daarnaast zijn de gebruikelijke fiscale bedragen (franchise, pensioengevend loon etc.) aangepast. Het meest actuele pensioenreglement is voor deelnemers beschikbaar op de website van Stichting Dow Pensioenfonds.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan. In het verslagjaar is de kennismatrix en de competentie matrix actueel gemaakt. Deze zijn geëvalueerd in het bestuur, waarbij vastgesteld is dat de verschillende kennisgebieden en competenties voldoende geborgd zijn.

De trainingscommissie heeft in 2019 verder gewerkt aan het vergroten van de “countervailing power” van het bestuur ten opzichte van de investeringsmanagers. Om goed het gesprek aan te kunnen gaan over strategische en tactische asset allocatie en het verminderen van risico’s in de beleggingsportefeuille, is voldoende kennis noodzakelijk. Daarnaast zijn er voorbereidingssessies over IORP II geweest en is risicomanagement verder onder de loep genomen. Trainingssessies zijn georganiseerd over:

- Investeringsbeleid document en de door Portfolio Investments gebruikte tools
- Financiële en actuariële concepten
- Toelichting op het risk monitoring report
- Extern gefaciliteerd board evaluatie en krachtenveld analyse

Daarnaast hebben beoogd sleutelfunctie houders voor de risico management en interne audit functie, individuele trainingen gevolgd toegespitst op deze rollen zoals vastgelegd in de IORP II richtlijn.

Diversiteit

In de profielschets bij een vacature wordt rekening gehouden met de diversiteit en de wens om complementair samengesteld te zijn. Diversiteit is een doel voor het pensioenfonds, maar voor het pensioenfonds is het belangrijkste dat de meest geschikte mensen een bestuurdersrol vervullen.

Beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een duurzaam en beheerst beloningsbeleid. De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en aan het tijdsbeslag.

Het bestuur kan kennis nemen van het beloningsbeleid van partijen aan wie taken zijn uitbesteed. Tevens zal bij uitbesteding aan een nieuwe partij concrete aandacht worden besteed aan het beloningsbeleid van de derde partij.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks, per vergadering, en bij uittreding bevestigen de leden van het bestuur dat zij de gedragscode hebben nageleefd.

De heer Harmen Pullen is per 12 september 2019 aangesteld als compliance officer. De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2019 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd.

Sleutelfunctiehouders

IORP II vereist dat pensioenfonds een drietal sleutelfuncties inrichten om het bestuur te ondersteunen bij de uitvoering van en te zorgen voor een gezonde en prudente bedrijfsvoering.

Hiervoor heeft het bestuur drie sleutelfunctiehouders benoemd. De risicobeheer sleutelfunctiehouder is dhr. Berto Kroes (momenteel waarnemend), de interne audit sleutelfunctiehouder is mevr. Caroline Van Eecke (momenteel waarnemend) en de actuariële sleutelfunctiehouder is dhr. Marnix Ceelaert (werkzaam bij Willis Towers Watson). De Nederlandsche Bank (DNB) heeft ingestemd met het plan van aanpak voor verdere implementatie van de IORP II richtlijn. De waarnemend sleutelfunctiehouders zijn aangemeld bij DNB.

Wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving. Het afgelopen jaar zijn er door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen boetes en aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. De Nederlandsche Bank heeft het pensioenfonds tweemaal bezocht. Naast de dagelijks operatie van het fonds, het risicomanagement en de toezichtthema's van DNB, was met name de focus van de bezoeken gericht op de implementatie van de IORP II richtlijn. DNB heeft het bestuur gecomplimenteerd met de inrichting van het risicomanagement.

Code pensioenfondsen

Met ingang van 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen van kracht geworden. De Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor 'goed pensioenfondsbestuur'. Het pensioenfonds volgt de normen die zijn neergelegd in de Code waar dat mogelijk is, maar wijkt af waar dat noodzakelijk of gewenst wordt geacht. Een belangrijk principe van de Code Pensioenfondsen is 'comply or explain'. Dat betekent dat waar afgeweken wordt van de Code Pensioenfondsen, het pensioenfonds hierover verantwoording aflegt in het jaarverslag. In de bijlage bij dit jaarverslag is het overzicht van de normen vermeld.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door Stichting Dow Pensioenfonds is afgeweken in 2019

In de bijlage bij dit verslag van Stichting Dow Pensioenfonds is een inventarisatie van de naleving van de normen opgenomen. Hieronder worden de normen toegelicht die (nog) niet volledig worden nageleefd:

normnr	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
28.	Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur en intern toezicht evalueren jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke partij.	Het bestuur evalueert eenmaal per jaar het bestuur als geheel en evalueert twee jaarlijks de bestuursleden individueel in de vorm van evaluatiegesprekken. Van deze norm wordt afgeweken, nu het functioneren van de bestuursleden individueel twee jaarlijks wordt geëvalueerd. De zelfevaluatie kan worden geleid door een externe partij. In ieder geval zal eenmaal per drie jaar een onafhankelijke partij betrokken worden bij de bestuursevaluatie. Hiervoor is een proces vastgelegd in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds.
33.	In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan (VO) of het belanghebbendenorgaan (BO) is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen boven als onder 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit binnen het bestuur te bevorderen.	Het bestuur bevat momenteel geen leden onder de 40 jaar. Ook het verantwoordingsorgaan voldoet hier niet aan. Vanwege het feit dat het pensioenfonds gesloten is voor nieuwe deelnemers (en inherent daaraan de gemiddelde leeftijd toeneemt) blijft het een uitdaging om hieraan invulling te geven. Bij het selectieproces voor nieuwe kandidaten wordt hier door het bestuur echter extra aandacht aan besteed. Het BO is niet van toepassing.
34.	De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd.	De zittingstermijn van het bestuursmandaat is maximaal zes jaar, met maximaal tweemaal herbenoeming. De maximale zittingstermijn is 12 jaar. ¹⁾

1) Wanneer een bestuurslid instapt in een volle eerste termijn van 6 jaar is één herbenoeming mogelijk met een maximale zittingstermijn van 12 jaar. Indien een bestuurslid wordt vervangen gedurende een lopende termijn kan het nieuwe bestuurslid 2 maal herbenoemd worden met een maximale zittingstermijn van 12 jaar.

normnr	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
38.	Het bestuur en het VO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Het bestuur zal aan de benoemde partij van een betreffend bestuurslid de diversiteitsdoelstellingen van het pensioenfonds bekend maken.

Klachten en geschillen

Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. Het bestuur heeft in 2019 geen klachten ontvangen.

Risicomanagement

Voor risicomanagement binnen het fonds is een raamwerk opgesteld dat bestaat uit een aantal componenten. In de ABTN zijn een serie individuele risico's geïdentificeerd waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld. Mogelijke scenario's waarbij deze risico's zich voor kunnen doen worden geanalyseerd met een zogenaamde Failure Mode and Effect Analysis (FMEA). De FMEA is verder uitgewerkt met de beheersmaatregelen die het betreffende risico verder mitigeren. Aan de hand van een matrix wordt impact en kans van scenario's beoordeeld om een bruto risico vast te stellen. De beoordeling van de impact is dit jaar aangepast. Deze wordt daarbij niet alleen vanuit een financieel en reputatieperspectief beoordeeld. Het integraal behalen van de fondsdoelstellingen zoals vastgelegd in Missie, Visie, Strategie en Doelstellingen wordt meegenomen in de beoordeling. Na mitigerende maatregelen beoordeeld te hebben wordt aangegeven hoe groot de kans is dat een scenario tijdig ontdekt wordt. Vermenigvuldiging van impact, kans en detectie geeft een Risk Priority Number (RPN). Afhankelijk van de waarde van de RPN zijn additioneel maatregelen noodzakelijk.

Uit de FMEA komt een lijst met mitigerende maatregelen voort. Veel maatregelen dragen bij aan risico reductie van diverse scenario's in de FMEA. De mitigerende maatregelen worden regelmatig beoordeeld op goede uitvoering en effectiviteit. Mitigerende maatregelen worden onderverdeeld naar type lagen van bescherming zoals vastgelegd in de IORP II richtlijn.

Onderdeel van het raamwerk is een dashboard waar de status van de belangrijkste risico's en mitigerende maatregelen in wordt weergegeven. Om het raamwerk te onderhouden zijn een financiële en een niet-financiële Risicomanager benoemd door het bestuur. Op tweewekelijkse basis vindt een overleg plaats tussen de financiële en niet-financiële risicomanager om dit raamwerk verder te actualiseren. Bij iedere bestuursvergadering staat er een punt op de agenda waarin door de risicomanagers de risico's besproken worden aan de hand van een risico dashboard.

Het risicomanagement is anders dan voor de meeste pensioenfonds. Stichting Dow Pensioenfonds is een krimpend fonds waarbij het beleggingsrisico middels de-risking wordt afgebouwd. Daarnaast is Dow als werkgever altijd bereid geweest de risico's van het pensioenfonds af te dekken door middel van een bijstortingsverplichting.

Juist daarom ook heeft het pensioenfonds altijd al gedaan wat artikel 102a PW vraagt, namelijk de risicohouding afstemmen met de sociale partners. Met de werkgever is daarom wederom afgestemd welke risico's het beleggingsbeleid met zich mee brengt en welke aanvullende premies en –bij gunstige scenario's– premiekortingen dit met zich mee kan brengen. De werkgever is nog steeds bereid deze risico's te dragen, waarbij het pensioenfonds zich uiteraard inspant om goede rendementen te halen. De pensioenuitkeringen hangen niet af van het beleggingsbeleid, aangezien de resultaten daarvan eerst in de dekkingsgraad worden opgevangen en uiteindelijk in de afdracht van de werkgever: het pensioenresultaat is dus in alle economische scenario's onafhankelijk van de situatie van het pensioenfonds. Omdat er in de pensioenregeling geen toeslagbeleid/indexeringsambitie is opgenomen en de werkgever garant staat voor voldoende vermogen in het fonds om aan de pensioenaanspraken te voldoen, levert de haalbaarheidstoets geen nieuwe stuurmiddelen voor de risico's van het fonds. Het bestuur houdt nauwkeurig in de gaten wat de uitwerking van het pensioenakkoord gaat betekenen voor deze situatie.

A) Financiële risico's

Daarnaast wordt door middel van spreiding naar regio, sector en manager getracht voldoende diversificatie te hebben. Indien een negatieve schok op zakelijke waarden (aandelen en alternatieve beleggingen) optreedt, is de impact op de financiële positie echter naar verwachting toch nog relatief groot ten opzichte van de andere risico's.

Het vereist eigen vermogen (VEV) geeft inzicht in de belangrijkste financiële risico's die het pensioenfonds loopt (specifiek voor Stichting Pensioenfonds Dow: rente risico, zakelijke waarden risico, valutarisico, krediet risico, verzekeringstechnisch risico en risico uit hoofde van actief beheer). Het VEV is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste zou moeten beschikken. De hoogte van het VEV is afhankelijk van het risicoprofiel van het fonds volgend uit het strategisch beleggingsbeleid van het fonds. Het VEV is aldus een maat voor het (strategisch) risicoprofiel van het fonds. Het de-risking proces is gedurende 2019 volgens plan uitgevoerd waarmee de VEV verder is gedaald ten opzichte van 2018 (17,1%). Eind 2019 bedraagt het totale VEV 12,6% van de totale technische voorziening.

Het financiële risico van klimaatverandering is opgenomen in de FMEA.

De financiële risico's zijn als volgt ingekaderd:

Renterisico (S1)

De rente is gedaald in 2019 (impact op de dekkingsgraad eind 2019 versus eind 2018: een daling van 13,8%). Dit betreft een moeilijk te beheersen risico, vanwege de "politieke" invloed op de UFR. Het pensioenfonds beoogt 85% van het renterisico ten opzichte van de verplichtingen af te dekken met evenwel ruimte daar omheen, om de dagelijkse variaties op te vangen en zo nodig in te kunnen spelen op een tactische afwijking van de beoogde renteafdekking. Het bestuur heeft ervoor gekozen het renterisico van de verplichtingen op marktwaarde af te dekken, gezien de 'kunstmatige' aard van de zogenaamde UFR rentecurve. Als de marktrente daalt, is de impact op de financiële positie relatief beperkt bij 85% afdekking van het renterisico. Eind 2019 is de buffer voor het renterisico (de zogenaamde S1 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 0,4% tegenover de totale buffer van 12,6%.

Zakelijke waarden risico (S2)

Dit is het risico als gevolg van wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen de (handels-)portefeuille. Onderdeel van het zakelijke waarden risico zijn:

Financiële markten

Dit is het risico op een waardevermindering van de totale activa als gevolg van veranderende marktomstandigheden, concentratie en correlatie.

Het beleid van het bestuur aangaande dit risico wordt vastgesteld door middel van een ALM studie en Risk Budgeting studie. De beleggingsmix wordt zodanig vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Er wordt onder andere gebruik gemaakt van spreiding over en binnen de verschillende beleggingscategorieën.

(Markt)liquiditeit

Dit betreft de mate van gevoeligheid van de activa voor marktomstandigheden die illiquiditeit teweeg kunnen brengen. Tevens valt hier het risico onder dat liquiditeitstekorten kunnen optreden als gevolg van het onvoldoende op elkaar afgestemd zijn van de timing en de omvang van inkomende en uitgaande kasstromen.

Beide vormen van liquiditeitsrisico zijn in het beleggingsbeleid geïntegreerd en worden gemonitord door het bestuur.

De in- en uitgaande kasstromen worden (zowel aan de vermogenskant als aan de verplichtingenkant) op maandbasis gemonitord.

Portfolio Investments volgt namens het bestuur dagelijks de liquiditeitspositie (asset-only) op hetzelfde tijdstip dat onderpand voor de derivatenposities wordt gestort. Informatie over liquiditeitsposities wordt gedeeld met de beleggingscommissie.

Op voorhand is er elk jaar veel onzekerheid over de ontwikkeling van de aandelenbeleggingen, hetgeen inherent is aan deze beleggingscategorie. Het pensioenfonds heeft een aanzienlijke tijdshorizon en kan daardoor dit risico dragen. Daarnaast wordt door middel van spreiding naar regio, sector en manager getracht voldoende diversificatie te hebben. Indien een negatieve schok op zakelijke waarden (aandelen en alternatieve beleggingen) optreedt, is de impact op de financiële positie naar verwachting relatief groot.

Eind 2019 is de buffer voor het zakelijke waarden risico (de zogenaamde S2 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 8,1% tegenover de totale buffer van 12,6%.

Valutarisico (S3)

Ook op valutagebied verschilt de aard van de beleggingen en verplichtingen. Risico inschatting op dit gebied heeft ertoe geleid dat het valutarisico op ontwikkelde landen door het pensioenfonds volledig wordt afgedekt, terwijl het valutarisico op opkomende landen niet wordt afgedekt. De impact van negatieve valutaontwikkelingen op de financiële positie is relatief klein. Eind 2019 is de buffer voor het valutarisico (de zogenaamde S3 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 1,0% tegenover de totale buffer van 12,6%.

Kredietrisico (S5)

Dit is het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen en ontvangen garanties) niet nakomt, bijvoorbeeld door faillissement of door het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Op basis van de uitkomsten van de ALM-studie en Risk Budgeting studie wordt uiteindelijk de beleggingsmix met bandbreedtes vastgesteld. Indirect wordt met de keuze voor de invulling van de asset mix gekozen voor een bepaalde invulling van het kredietrisico. Het risico wordt beheerst door selectie van solide tegenpartijen en tegenpartijlimieten, al dan niet in combinatie met zekerheidsstellingen. Het pensioenfonds maakt geen gebruik van afdekking van dit risico door middel van derivaten. De impact van het aanwezige kredietrisico op de financiële positie is relatief beperkt. Eind 2019 is de buffer voor het kredietrisico (de zogenaamde S5 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 5,6% tegenover de totale buffer van 12,6%.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Dit is het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen.

Eind 2019 is de buffer voor het verzekeringstechnisch risico (de zogenaamde S6 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 2,8% tegenover de totale buffer van 12,6%.

Liquiditeitsrisico (S7)

Dit is het risico dat het pensioenfonds niet over voldoende liquide middelen beschikt en niet aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen. Hierdoor moeten wellicht beleggingen met verlies worden verkocht, wat een negatieve invloed heeft op de dekkingsgraad. Er zijn in het fonds voldoende liquide beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. De buffer voor dit risico (S7) is derhalve op nul gesteld.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico is door de spreiding van de beleggingen niet materieel. Het pensioenfonds is niet blootgesteld aan één specifieke risicocategorie. De buffer voor dit risico (S8) is derhalve op nul gesteld.

Operationeel risico (S9)

De niet financiële risico's, waarvan het operationele risico het belangrijkste is, worden beheerst door een adequate administratieve organisatie en interne controle, het vier ogen principe, checks and balances en door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de uitvoeringsorganisatie. De buffer voor het operationeel risico (S9) is derhalve op nul gesteld.

Actief Beheer (S10)

Het actief beheer risico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

Eind 2019 is de buffer voor het actief beheer risico (de zogenaamde S10 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 2,1%, tegenover de totale buffer van 12,6%.

Diversificatie effect

De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Eind 2019 is het diversificatie effect 7,4% negatief tegenover de totale buffer van 12,6%.

Het bestuur en de beleggingscommissie ontvangen op kwartaalbasis een risicorapportage waarin de financiële risico's worden geëvalueerd. Deze risicorapportage wordt voorbereid door Portfolio Investments. Het bestuur van het pensioenfonds is, zonder enige uitzondering, eindverantwoordelijk voor alle pensioenfonds activiteiten, waaronder het beleggingsproces (en dus ook het risicomanagement).

B) Niet-financiële risico's

Financiële en niet-financiële risico's zijn dus verder uitgewerkt in de FMEA-matrix. De risico's worden periodiek geactualiseerd, en de mitigerende maatregelen gecontroleerd op correcte uitvoering. Hierbij wordt gecontroleerd of:

- De risico's nog steeds actueel zijn.
- De inschatting van de ernst van het risico en de kans dat de situatie optreedt nog correct is.
- Geplande opvolgingsacties uitgevoerd zijn met het verwachte resultaat.
- Of er nieuwe risico's moesten worden toegevoegd.
- Of mitigerende maatregelen aantoonbaar uitgevoerd zijn, en daadwerkelijk invloed hebben op het geïdentificeerde risico.

Integriteitsrisico (compliance)

Dit is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel de leiding, in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijk en door het bestuur opgestelde normen. Onderdelen van het integriteitsrisico zijn:

- Belangenverstrengeling
 - Nevenfuncties
 - Privérelaties
 - Uitbesteding
- Corruptie
- Fraude
 - Interne fraude
 - Externe fraude
- Schending Sanctiewet
- Handel met voorkennis
- Witwassen
- Terrorisme financiering
- Cybercrime
- Maatschappelijk onbetamelijk gedrag

Voor een aantal integriteitsthema's heeft het bestuur een gedragscode opgesteld dan wel beleid vastgelegd in de governance compliance en risk nota. Een externe compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode van het bestuur, raad van toezicht, verantwoordingsorgaan, pensioenbureau en directeur Portfolio Investments.

Zoals hiervoor vermeld heeft het bestuur een systematische analyse van integriteitsrisico's verricht en aan de hand van deze analyse het integriteitsbeleid nader vormgegeven.

Integriteitsrisico (cultuur)

Het beleid inzake cultuur wordt vastgelegd in de governance, compliance & risk nota, met inbegrip van gedragscode en compliance beleid, en wordt gemonitord tijdens bestuursevaluaties en individuele evaluaties.

Uitbestedingsrisico

Het risico betreffende de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden.

In het kader van het uitbestedingsrisico aan externe dienstverleners is in 2019 aan de dienstverleners gevraagd om een beschrijving van de risico's voor het pensioenfonds aan te leveren indien de werkzaamheden niet, niet juist, niet volledig en/of niet op tijd door hen worden verricht. De externe dienstverlener heeft hierop aangegeven de beheersmaatregelen die genomen worden om het risico te beperken of uit te sluiten.

Bij de custodian en bij de administrateur wordt dit aangevuld door de ISAE 3402 certificering en rapportage.

Vermogensbeheer

Bij de niet-financiële risico's gaat dit voornamelijk over veranderingen van de bedrijfsvoering bij de externe dienstverlener of de service die geleverd wordt door de externe vermogensbeheerder (performance, risico, rapportages, informatie).

Het pensioenfonds heeft een Investment Management Agreement (IMA) en Service Level Agreement (SLA) met Dow Europe GmbH (Portfolio Investments). De IMA geeft een mandaat aan Portfolio Investments om onder andere de tactische asset allocatie uit te voeren en voorstellen voor nieuwe vermogensbeheerders te doen aan het bestuur. Tevens heeft het bestuur separate Investment

Management Agreements met externe vermogensbeheerders afgesloten. De selectie van een externe beheerder vindt plaats op basis van vooraf vastgelegde criteria. De partijen waar zaken aan zijn uitbesteed, worden periodiek geëvalueerd (de SLA met Dow Europe GmbH wordt jaarlijks geëvalueerd). Portfolio Investments is in 2017 begonnen met het rapporteren op kwartaalbasis van Key Performance Indicators gebaseerd op de SLA. Dit is in 2019 voortgezet. Organisatiewijzigingen worden volgens de IMA gedeeld met het bestuur.

Pensioenadministratie

Betreft de actuele bedrijfsvoering bij de externe administrateur dan wel de service die geleverd wordt door de administrateur (performance, risico, rapportages, informatie). De financiële verslaglegging, de pensioenadministratie en bijbehorende financiële administratie worden uitgevoerd door AZL. Tussen het pensioenfonds en de administrateur is een uitbestedingsovereenkomst en een Service Level Agreement (SLA) afgesloten waarin bepaalde Key Performance Indicators (KPI's) zijn afgesproken, die op periodieke basis worden geëvalueerd. AZL is ISAE 3402 Type II gecertificeerd. Door middel van de SLA-rapportages verkrijgt het pensioenfonds duidelijkheid omtrent de kwaliteit van de dienstverlening van AZL.

Pensioenbureau

Ondersteunt de continuïteit van de bedrijfsvoering gericht op een juiste, volledige en tijdige levering. Het gaat daarbij om een juiste en tijdige levering van enerzijds de gegevens benodigd voor de administratieve verwerking in de relatie pensioenfonds en administrateur en anderzijds voor de processen van het bestuur en de commissies.

Het pensioenbureau heeft een procesbeschrijving gemaakt van zijn algemene organisatie en interne controle (AO/IC). Het pensioenbureau is in 2019 onderdeel geworden van HR Solutions (total rewards). Hiervoor is een aangepaste uitbestedingsovereenkomst opgesteld. Als gevolg hiervan zullen voor 2020 nieuwe KPI's afgesproken worden die op periodieke basis gerapporteerd worden aan het bestuur.

Overige externe dienstverleners

Betreft de continuïteit van de bedrijfsvoering gericht op een juiste, volledige en tijdige levering. In 2016 heeft een analyse plaatsgevonden van de overige externe dienstverleners door het pensioenbureau in het kader van de rol van de externe dienstverleners in relatie tot het uitbestedingsrisico. De analyse heeft inzicht gegeven in de impact indien er door uitbestedingspartners een fout wordt gemaakt. Hierop zijn beheersmaatregelen getroffen die in 2017 en 2018 verder zijn geïmplementeerd. Deze maatregelen, zoals besprekingen van de SLA-rapportages van de dienstverleners, zijn vastgelegd in het risicomanagement raamwerk. Eind 2018 is er een uitvraag geweest bij de externe dienstverleners. De resultaten van deze uitvraag werden in april 2019 met de risicomanagers gedeeld. Dit heeft niet geleid tot aanvullende maatregelen. In de loop van 2020 zal een nieuwe uitvraag gedaan worden.

Juridisch risico

Het juridisch risico is het risico samenhangend met (wijzigingen van en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van Stichting Dow Pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. De door het bestuur getroffen maatregelen betreffen het voorzien van actuele informatie vanuit diverse bronnen en de communicatie vanuit commissies aan het bestuur.

Voor het vaststellen van de juridische risico's zijn de volgende onderdelen van belang:

- naleving wet- en (interne)regelgeving
- contracten en aansprakelijkheid

Naar de mening van het bestuur is in het verleden voldoende aangetoond dat het pensioenfonds op adequate wijze kan omgaan met veranderende wet- en regelgeving. Het bestuur analyseert op regelmatige basis of wordt voldaan aan de regelgeving. Bij iedere

bestuursvergadering staat er een punt op de agenda waaronder actualiteiten en ontwikkelingen relevant voor het pensioenfonds worden behandeld. Voor zover daar aanleiding toe is worden nieuwe risico's die hieruit voortkomen opgenomen in de FMEA. Voor zover hier opvolging noodzakelijk worden actiepunten of een plan van aanpak en verantwoordelijken toegewezen.

In een eerder stadium heeft het pensioenfonds al een analyse gemaakt van het juridisch risico. Hieruit blijkt dat de financiële impact relatief klein en beheersbaar is.

Omgevingsrisico

Dit is het risico als gevolg van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Voor het pensioenfonds is met name de afhankelijkheid van diverse belanghebbenden hierbij van belang. De administratie, het vermogensbeheer en actuariële werkzaamheden zijn uitbesteed aan externe partijen. Hoewel dit risico moeilijk te verlagen is, kan het pensioenfonds dit risico wel beheersen. Goede monitoring van de externe partijen is noodzakelijk. Tevens is het van belang dat het bestuur regelmatig op de hoogte gehouden wordt van wijzigingen in de bedrijfsvoering bij de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. Aangezien de werkgever een belangrijke stakeholder is, is in de risicoanalyse daar specifiek naar gekeken. Het bestuur houdt rekening met de positie van de werkgever en houdt op regelmatige basis contact met de werkgever.

Operationeel risico

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. Voor het pensioenfonds heeft het operationeel risico betrekking op de bestuursondersteuning, die wordt uitgevoerd door het pensioenbureau conform de uitbestedingsovereenkomst met als bijlage statuut van werkzaamheden.

Privacy risico

Privacy risico betreft het risico dat de verwerking van persoonsgegevens van aanspraak- en pensioengerechtigden en in voorkomende gevallen van leden van de organen van Stichting Dow Pensioenfonds niet aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voldoet en een kans wordt gelopen op een inbreuk op de beveiliging en een onrechtmatige verwerking van persoonsgegevens. Stichting Dow Pensioenfonds hecht grote waarde aan het beschermen van persoonsgegevens. Stichting Dow Pensioenfonds heeft in 2018 een privacy beleid opgesteld ter waarborging dat de verwerking van persoonsgegevens in lijn is met de AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens. In 2019 is het privacy beleid verder in lijn gebracht met AVG richtlijn van de Pensioenfederatie.

Toekomstige ontwikkelingen

Stichting Dow Pensioenfonds is gesloten voor nieuwe deelnemers, wat impact heeft op de tijdshorizon en toekomst van het pensioenfonds. De pensioenregeling is in essentie gericht op het nakomen van de nominale verplichtingen (geen indexatie-ambitie). Het fonds en de stakeholders zijn zich hiervan bewust en men heeft zich gecommitteerd aan het reduceren van beleggingsrisico in de (nabije) toekomst. In 2018 werd opnieuw een asset-liability management (ALM) uitgevoerd en de conclusies omtrent het verder afbouwen van het risico is verder in 2019 geïmplementeerd. Op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen zal het bestuur nieuwe richtlijnen blijven volgen. Voor overige ontwikkelingen verwijzen wij naar de paragraaf "COVID-19".

Vooruitblik 2020

Het bestuur zal er gedurende 2020 op toezien dat de stappen van het overeengekomen de-risking plan verder worden uitgevoerd. De nieuw aangewezen sleutelfunctiehouders interne audit en risicobeheer zijn bij De Nederlandsche Bank aangemeld, daarnaast zal het bestuur verder invulling geven aan het plan van aanpak implementatie IORP II. Tevens is het streven in de loop van 2020 een nieuwe website in gebruik te nemen. Het bestuur zal samen met de werkgever de ontwikkelingen op het gebied van het Pensioenakkoord blijven volgen. Ook zal de impact van COVID-19 in nauwe samenwerking met Dow (Portfolio Investments) zorgvuldig gemonitord blijven worden (zie paragraaf "COVID-19").

In 2020 is de beleidsdekkingsgraad per 30 april gedaald naar 113,5% en de actuele dekkingsgraad naar 109,0%. Het vereist eigen vermogen (VEV) op basis van de strategische mix is per 31 maart 2020 gelijk aan 12,2% van de technische voorziening, ofwel de vereiste dekkingsgraad is 112,2%. Per 30 april is geen nieuwe VEV bepaald.

COVID-19

Eind 2019 stak COVID-19 voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen raken het dagelijks leven van alle mensen.

De uitbraak van COVID-19 heeft ook economische gevolgen. Zowel grote als kleine bedrijven worden hard geraakt door deze crisis. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, heeft gevolgen voor de financiële markt en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen.

Het effect van de crisis rondom COVID-19 is niet te isoleren. We kunnen wel bekijken wat er met de dekkingsgraad van het pensioenfonds is gebeurd. Eind februari 2020 werd die nog nauwelijks geraakt door de COVID-19-crisis. De dekkingsgraad van het fonds was toen 111,6%. Bij het vaststellen van de jaarrekening is de crisis nog niet ten einde. De dekkingsgraad eind mei 2020 bedraagt 110,0%. Hoewel de COVID-19-crisis niet de enige oorzaak van deze daling van 1,6%-punt hoeft te zijn, geeft dit wel een indicatie van de financiële impact op het pensioenfonds gedurende deze periode.

Beheersmaatregelen COVID-19

Gedurende de COVID-19-crisis hebben het DB, de beleggingscommissie en Portfolio Investments tweewekelijks overleg gevoerd om de financiële situatie van het pensioenfonds te bespreken. Tijdens deze overleggen is regelmatig geëvalueerd of het bestuur aanvullende mitigerende maatregelen moest nemen. Voor de korte termijn werd besloten dat niet te doen omdat het pensioenfonds een lange termijnstrategie heeft voor wat betreft de beleggingen. In de overleggen werd met name gefocust op de ontwikkeling van de portefeuille in obligaties aandelen en werd ook nauwlettende de rentehedge gevolgd. In vergelijking met andere pensioenfondsen is de dekkingsgraad van het pensioenfonds minder hard gedaald, dit laat zien dat in 2018 de juiste keuze is gemaakt om te de-risken. Uiteraard had en heeft de continuïteit van de pensioen betalingen en beleggingsadministratie de hoogste prioriteit. Gedurende de COVID-19-crisis hebben zowel AZL als BNY Mellon het bestuur middels wekelijkse updates op de hoogte gehouden over respectievelijk de continuïteit (Business Continuity Plans) van de pensioenadministratie/betalingen en de beleggingsadministratie van het pensioenfonds. Dit is gemonitord door het Pensioenbureau (AZL) en Portfolio Investments (BNYM). Daarbij is tevens beoordeeld of er voldoende liquiditeit aanwezig was om de pensioen te kunnen uitbetalen. De risicomanagers hebben de impact op, en risico's van COVID-19 voor het pensioenfonds nauwlettend gevolgd met gebruik van de FMEA matrix. Daarnaast heeft het dagelijks bestuur frequent overleg gevoerd met DNB over de financiële ontwikkelingen van het pensioenfonds gedurende de COVID-19-crisis.

Financiële markten COVID-19

Na de positieve beleggingsresultaten in 2019 en de positieve economische vooruitzichten voor 2020 aan het begin van het jaar, is het economische klimaat snel negatief geworden met de uitbraak van de pandemie COVID-19. Dit heeft geleid tot een scherpe verkoop in de financiële markten in het eerste kwartaal van dit jaar. De wereldwijde aandelen kenden hun slechtste kwartaalprestaties sinds de crisis van 2008. Geen enkele grote regio of sector werd gespaard bij de daling van de aandelenkoersen en ook de waarde van obligaties kwam onder grote druk te staan. De werkloosheid is drastisch toegenomen, zowel het consumentenvertrouwen als dat van het bedrijfsleven is sterk gedaald, de wereldeconomie is in een recessie ten gevolge van een gezondheidscrisis, die leidde tot een feitelijke uitschakeling van de gehele economie. Tegelijkertijd hebben centrale banken en overheden gereageerd met een ongekend pakket aan steunmaatregelen voor de economie.

De economieën worden nu voorzichtig weer geopend, maar het is onzeker hoe dit eruit zal zien en welke onzekerheden dit zal opleveren. Het risico op een tweede golf van de COVID-19-pandemie is hoog. De financiële markten zijn sinds maart van dit jaar sterk hersteld, als antwoord op de enorme monetaire en fiscale steunmaatregelen van centrale banken en overheden. Toonaangevende macro-economische indicatoren, zoals de wereldwijde inkoopindex (PMI, Purchasing Managers Index) zijn weliswaar verbeterd, maar staan nog steeds zeer laag. Het vooruitzicht is dat de wereldeconomie in de tweede helft van dit jaar zal herstellen, maar niet genoeg om de daling van de groei in de eerste helft en geheel 2020 te compenseren.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Terneuzen d.d. 17 juni 2020.

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds

Dhr. Ed d'Hooghe

Dhr. Arnd Thomas

Dhr. Pierre Taalman

Dhr. Ahmet Gokcen

Mevr. Caroline Van Eecke

Dhr. Tonie Raemdonck

Dhr. Jan Wolter Molster

Dhr. Berto Kroes

Dhr. Ad de Kok

Dhr. Michael Merckx

Verslag van de raad van toezicht

Rapport raad van toezicht 2019

Samenstelling van de raad

De raad van toezicht is in 2019 ongewijzigd.

De raad bestaat uit drie personen. De leden zijn benoemd op basis van vooraf vastgestelde profielschetsen, met daarin opgenomen eisen ten aanzien van geschiktheid/deskundigheid, competenties, onafhankelijkheid en beschikbaarheid en na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan.

De raad van toezicht is als volgt samengesteld:

- E.C.H. Klijn (voorzitter), met de aandachtsgebieden governance, pensioenregeling en communicatie.
- P.R.F. de Koning met de aandachtsgebieden risicomanagement en juridische zaken.
- G.A.F. van Harten, met de aandachtsgebieden vermogensbeheer en balansmanagement.

De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijk kader, inclusief de Code Pensioenfondsen en de statuten en reglementen van het fonds.

Bij de uitvoering van de wettelijke taken past de raad de VITP-Toezichtcode toe. Toepassing is niet wettelijk verankerd, maar wel aanbevolen door de VITP (Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector).

De raad heeft in 2019 drie maal vergaderd zonder derden. Daarnaast heeft de raad twee maal vergaderd met het bestuur, één maal met de voorzitter van het bestuur, de vicevoorzitter en de directeur, twee maal met het verantwoordingsorgaan. Leden van de raad wonen jaarlijks een aantal bestuursvergaderingen en commissievergaderingen bij. De raad heeft jaarlijks overleg met de controlerend accountant en certificerend actuaaris.

De raad stelt jaarlijks toezichtthema's vast. Voor 2019 waren dat:

- Beleggingen: verdere afbouw van risico's.
- Risicomanagement: verdere implementatie en samenwerking met de auditfunctie.
- IORP II: werking van de nieuwe sleutelfunctiehouders en de rapportage richting RvT.
- Governance: board room dynamics, samenwerking met vernieuwd pensioenbureau, deskundigheidsbevordering.
- Communicatie: doelstellingen en haalbaarheid.
- Uitbesteding: samenwerking met AZL.

De raad legt verantwoording af over de uitvoering van zijn taken en de uitvoering van zijn bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan. In overleg met de werkgever is de wettelijke verantwoordingsplicht aan de werkgever belegd in de verantwoording aan de (werkgeversdelegatie in) het verantwoordingsorgaan.

De bevindingen naar aanleiding van het gevoerde toezicht zijn hieronder opgenomen bij de van toepassing zijn de normen in het kader van de Code Pensioenfondsen.

De raad doet jaarlijks een zelfevaluatie.

Naast het bijhouden van actualiteiten is daarnaast door de leden van de raad in 2019 voldoende aandacht geweest voor het onderhouden van hun deskundigheid:

- De leden van de raad zijn lid van het VITP en participeren regelmatig in de kennissessies;
- Leden zijn aanwezig geweest bij diverse lezingen met als onderwerp de ontwikkelingen en mogelijkheden van ESG-beleggingen (2019);
- Twee leden zijn lid van KPS en bezochten regelmatig kennisbijeenkomsten. Eén lid participeert in de werkgroep governance van KPS;
- Een lid was aanwezig bij een door de SER georganiseerde bijeenkomst over governance bij pensioenfondsen;
- Een lid heeft de masterclass 'de rol van toezichthouders in IORP-II' van S&V gevolgd;
- Een lid heeft de masterclass 'digitalisering in de boardroom' van het Nationaal Register gevolgd.

Toezichtthema's 2020

Naast de reguliere aandachtsgebieden zal in 2020 door de raad van toezicht specifiek aandacht worden gegeven aan de volgende onderwerpen:

- De werking van IORP II (inclusief voorbereiding eigen risico beoordeling (ERB))
- De opvolging van de toezichtthema's van DNB
- De verantwoordingscyclus
- Het communicatiebeleid
- Het beleggingsbeleid: de-risking
- Actuele ontwikkelingen

Goedgekeurde besluiten

Op grond van de Pensioenwet behoeven een aantal bestuursbesluiten de goedkeuring van de raad. De raad heeft in 2019 zijn goedkeuring verleend aan de volgende besluiten:

- Goedkeuring van het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening over 2018

De raad heeft over de vaststelling van het verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2019 overleg gevoerd met het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de accountant en de certificerende actuaaris. Op grond hiervan heeft de raad op 17 juni 2020 het besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening 2019 goedgekeurd.

Code Pensioenfondsen

Het bestuur legt in zijn verslag verantwoording af over de wijze waarop de normen van de Code Pensioenfondsen worden toegepast. De raad stelt vast dat het bestuur een grondige analyse heeft gedaan naar de toepassing van de herziene normen. Alle normen worden adequaat toegepast, zowel naar de letter als de geest. Het diversiteitsbeleid is opgesteld: de invulling hiervan blijft een uitdaging.

De bevindingen en aanbevelingen van de raad zijn geordend naar de acht thema's uit de Code Pensioenfondsen. Per thema zijn de omschrijving uit de Code opgenomen en de normen die ingevolge de Code voor dat thema het kader vormen waarbinnen de raad zijn toezicht uitoefent. Daarna volgen de bevindingen van de raad bij het betreffende thema. De waarnemingen worden gerelateerd aan het normenkader.

Vertrouwen waarmaken

Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen, maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.

Bevindingen:

De missie en visie zijn passend bij de doelstellingen en ambities van het fonds. Het bestuur evalueert met een voldoende frequentie de strategie om de toekomstbestendigheid van de huidige opzet van de uitvoering van de regeling te toetsen.

De in het jaarplan gestelde doelen zijn behaald.

Het beleid wordt met regelmaat geëvalueerd en het bestuur is continu op zoek naar verbetering.

De raad wordt periodiek geïnformeerd over de ontwikkeling van de financiële positie van het fonds. Het bestuur volgt nauwgezet de financiële positie en implementeert, indien nodig, mitigerende maatregelen.

De kosten van het fonds worden adequaat beheerst. In 2019 zijn de uitvoeringskosten gebenchmarkt en het bestuur volgt nauwgezet hoe de markt zich ontwikkelt. Het verzoek van de raad om een begroting op te stellen (verslag raad 2019) zal in 2020 worden uitgevoerd.

Het beleggingsbeleid van het fonds voldoet aan de missie, visie en doelstellingen van het fonds. Het wordt consistent uitgevoerd, in lijn met het beoogde steeds lagere risico.

Beleggingsbeslissingen worden gedegen voorbereid en voldoende gedocumenteerd voorgedragen aan het bestuur. In 2019 is een verdere verduurzaming van het beleid doorgevoerd en is het risico verder afgenomen. Hieraan lag een zorgvuldig en goed afgewogen proces ten grondslag waarbij de impact op het risico voor het fonds, de kosten en het rendement is meegenomen. ESG krijgt steeds meer aandacht van het bestuur. Hierbij zal extra aandacht voor voldoende draagvlak van de verschillende stakeholders nodig zijn.

De vergaderingen van het bestuur en ook van de bestuurlijke commissies zijn goed gedocumenteerd en zeer gedegen voorbereid door het pensioenbureau en de leden. Bij enkele vergaderingen (met name de beleggingscommissie) zijn niet-commissieleden van het bestuur aanwezig.

Het pensioenbureau is belast met de dagelijkse gang van zaken en heeft dat goed op orde. Beleids- en besluitvorming wordt goed voorbereid.

Bij beleidskeuzes en besluitvorming wordt steeds goede afweging gemaakt tussen risico's, kosten, noodzakelijkheid en toegevoegde waarde. Het risicobewustzijn bij het bestuur en het pensioenbureau is hoog. Het risicomanagement is geïntegreerd in de reguliere processen, krijgt continu aandacht en heeft een best practice niveau. De verschillende bestuurlijke commissies stellen een eigen risicorapportage op die wordt besproken in het risicomanagement-overleg.

In het kader van de invoering van de IORP-II wetgeving heeft het bestuur keuzes gemaakt inzake de rolinvulling en bemensing van de sleutelfunctiehouders voor actuaariaat, risicobeheer en interne audit. De raad kan zich goed vinden in de gemaakte keuzes.

Bij de monitoring van het bestaande beleid en bij besluitvorming over nieuw beleid wordt evenwichtige belangenafweging van de diverse subcategorieën deelnemers en andere belanghebbenden voldoende geborgd.

Verantwoordelijkheid nemen

Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.

Bevindingen:

Het bestuur rapporteert periodiek aan de raad over de monitoring van de uitbesteding. De SLA-rapportages en ISAE 3402-rapporten worden gedegen gemonitord. Het bestuur en het pensioenbureau monitoren bovengemiddeld kritisch op de kwaliteit van de dienstverleners, met name op de dienstverlening van AZL en Keylane. Er zijn effectieve controls rondom de ICT, met toenemende focus op de risico's van cybercrime. De raad is van mening dat de uitbesteding integer en beheerst is.

Het bestuur en het pensioenbureau investeren veel tijd in goed opdrachtgeverschap. Daarmee wordt een balans gezocht tussen kosten en kwaliteit van dienstverlening.

Integer handelen

Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.

Bevindingen:

Ten aanzien van integriteit en compliance constateert de raad dat het bestuur integriteit en het compliance kompas hoog in het vaandel heeft. Mogelijke belangenverstrengelingen worden periodiek geagendeerd, in alle openheid besproken en betrokken bij de besluitvorming.

Er is een compliance officer aangesteld, die periodiek monitort of alle verbonden personen zich houden aan de gedragscode van het fonds.

Kwaliteit nastreven

Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een lerende organisatie.

Bevindingen:

Het bestuur doet de goede dingen en doet de dingen goed. Het bestuur is voldoende deskundig, evenwichtig qua samenstelling en geëngageerd aan zijn bestuurlijke taken en verantwoordelijkheden. Er zijn goede checks- en balances in het bestuur en de commissies. Er is een open cultuur met een zakelijke en professionele insteek. Bestuurders zijn zeer geëngageerd; zij nemen zowel verantwoordelijkheid voor hun eigen portefeuille als voor het collectief.

De raad probeert het bestuur te blijven uitdagen op deze aspecten.

Het bestuur heeft reflecterend vermogen en doet periodiek aan zelfevaluaties.

Er is een gedegen, geïndividualiseerd, plan voor deskundigheidsbevordering dat periodiek gemonitord wordt door de trainingscommissie. Daarnaast worden er themabijeenkomsten georganiseerd.

Zorgvuldig benoemen

Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoemen en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.

Bevindingen:

De raad stelt vast dat het benoemingsbeleid van het fonds "in place" is met aandacht voor diversiteit, niet alleen qua gender en leeftijd, maar ook ten aanzien van competenties en professionele achtergronden. Echter het blijft lastig om dit voldoende in te vullen in een puur industrie-technische omgeving. Het verantwoordingsorgaan is een mooi voorbeeld dat het in principe wel mogelijk is.

De raad heeft inzake benoemingen een brede taakopvatting bij de toets op geschiktheid, ook bij herbenoemingen. Zo heeft het positief geadviseerd (hoewel niet vereist) over de wisseling in het bestuur van het voorzitterschap.

Gepast belonen

Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.

Bevindingen:

Vastgesteld kan worden dat het beloningsbeleid van het fonds voldoet aan de hiervoor gestelde criteria. Het beloningsbeleid voor de bestuurders is al een aantal jaren ongewijzigd en passend binnen de sector, dit met inachtneming van de variëteit in omstandigheden (actieve dienst, niet-actieve dienst).

Toezicht houden en inspraak waarborgen

Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en de integriteit van de bedrijfsvoering.

Bevindingen:

De raad is autonoom in zijn handelen en in zijn taakopvatting, is onafhankelijk, professioneel-kritisch naar het bestuur en het verantwoordingsorgaan, maar ook onderling. Zij bepaalt daarbij de diepgang en mate van volharding die nodig zijn voor adequaat toezicht. Een goede governance impliceert een goed functionerend bestuur en een goed intern toezicht. De raad doet zijn werk vanuit het besef dat dit inhoudt dat alle betrokkenen binnen het fonds elkaars onderscheiden taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden respecteren en zich daar ook naar gedragen.

In de cyclus van intern toezicht vormt de raad zich een oordeel over het functioneren van het bestuur en de gang van zaken in het algemeen. Bevindingen en aanbevelingen van de raad worden gedeeld met het bestuur en gemonitord op een effectieve opvolging. Voor zover deze cyclus op orde is, leidt dat niet tot nadere acties en/of signaleringen buiten de kring van bestuur en raad. Indien en voor zover het bestuur niet in staat is de oordelen van de raad voldoende beargumenteerd en/of onderbouwd te weerleggen, zal dat wel tot verdere acties leiden van de raad. Dit laatste is niet aan de orde geweest in 2019.

De raad doet periodiek een zelfevaluatie en is van oordeel dat met voldoende diepgang en voldoende kritisch wordt gekeken naar de processen binnen het fonds. De raad hanteert een eigen toezichtagenda, wordt actief geïnformeerd over de ontwikkelingen in het fonds, ook als die niet de goedkeuring van de raad behoeven. De raad heeft toegang tot alle stukken en er zijn voldoende contactmomenten. Voor 2020 zijn nieuwe afspraken gemaakt: dit heeft te maken met de wisseling van voorzitter.

Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid zeer serieus. Het heeft gekozen voor een kwalitatief goed pensioenbureau, waardoor delegatie van taken effectief kan plaatsvinden. De (nieuwe) directeur van het pensioenbureau fungeert daardoor als 'spin in het web', hetgeen een belangrijke bijdrage levert aan de hoge professionele kwaliteit van het fonds. Van nature heeft de raad daardoor meer contactmomenten met de directeur en het pensioenbureau dan met het bestuur. Dat vergt blijvende aandacht voor een goede balans daarin.

De verantwoordingsdriehoek tussen bestuur, verantwoordingsorgaan en de raad is op orde. Dit is onder meer verankerd in het periodieke voorzittersoverleg, naast de periodieke overlegvergaderingen tussen het verantwoordingsorgaan en het bestuur respectievelijk de raad.

De raad heeft het bestuur het afgelopen jaar uitgedaagd op de verantwoording over de beleidscyclus. Het bestuur heeft hier een eerste aanzet tot gedaan door een iets andere opzet van het bestuursverslag.

Transparantie bevorderen

Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.

Bevindingen:

Communicatie krijgt veel aandacht van het bestuur en heeft een hoge prioriteit.

Er is een gedegen communicatiejaarplan aanwezig en dat goed opgevolgd wordt. De deelnemers worden continu centraal gesteld maar de uitvoering verloopt niet altijd volgens plan.

Het fonds is open naar haar deelnemers, onder meer via de website. Om het pensioenbewustzijn bij veel deelnemers te blijven verhogen, is continue aandacht nodig voor drempelverlagende communicatiemiddelen. In dat kader is goed te constateren dat de opzet van de website aandacht krijgt. Een nieuwe middel zou de toepassing van social media met deelnemers kunnen zijn.

Na balansdatum:

De uitbraak van COVID-19 in Europa heeft grote impact, zowel maatschappelijk, economisch en daarmee ook op het pensioenfonds. Voor de hiermee gepaard gaande sterk toegenomen onzekerheden inzake de financiële positie van het fonds, verwijzen wij naar paragraaf "COVID-19" in het jaarverslag. De raad wordt over de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de eventuele maatregelen die getroffen worden door het bestuur en het pensioenbureau goed op de hoogte gehouden.

Terneuzen, 17 juni 2020

Erik Klijn

Gerard van Harten

Paul de Koning

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het verslag van de raad van toezicht, en dankt deze voor de opbouwende constatering en aanbevelingen. In het navolgende geeft het bestuur een reactie op de bevindingen van de raad van toezicht. De belangrijkste constatering en aanbevelingen worden hierin behandeld.

Code Pensioenfonds

De normen van de Code Pensioenfonds zijn belangrijk voor het bestuur. De raad van toezicht heeft geconstateerd dat het bestuur deze normen zowel naar de letter als naar de geest adequaat naleeft. Zeker gezien het belang dat het bestuur aan deze normen hecht, is het bestuur verheugd met de positieve bevindingen van de raad van toezicht.

Bevindingen en aanbevelingen

Missie, visie en strategie

Het bestuur zal in 2020 evenals in voorgaande jaren de strategie voor het komende jaar mede aan de hand van het beleggingsplan evalueren waarbij het beoogde lagere risico en de ESG factoren in acht worden genomen.

Bedrijfsvoering

Het risicomanagement is blijvend onder de aandacht van het bestuur. Het bestuur hecht grote waarde aan inzicht in de risicobeheersing van de processen. Tijdens alle bestuursvergaderingen worden de rapportages van de risicomanagers besproken en indien nodig worden maatregelen genomen. In 2019 heeft het bestuur veel aandacht besteed aan de implementatie en aanstelling van de sleutelfunctiehouders. De formele benoeming van de sleutelfunctiehouders wordt in 2020 afgerond.

Toezicht houden en inspraak waarborgen

Het bestuur hecht veel waarde aan de contacten met de raad van toezicht en zal deze in 2020 verder verstevigen. Daartoe zijn voor 2020 aanvullende afspraken gemaakt met de raad van toezicht.

Communicatie

De raad van toezicht heeft geconstateerd dat de uitvoering van de deelnemerscommunicatie niet altijd volgens het communicatieplan verloopt. Dit is een belangrijk aandachtspunt wat in 2020 veel aandacht van het bestuur heeft en krijgt. Het communicatieplan wordt geëvalueerd en nader uitgewerkt. Waarbij met name aandacht zal zijn voor de implementatie en de uitvoering daarvan. Het bestuur is voornemens de website van het pensioenfonds te vernieuwen waarbij ook bezien wordt in hoeverre de verschillende communicatiemiddelen passend kunnen zijn voor verschillende groepen deelnemers.

Beleid

Het bestuur heeft kennis genomen van de aanbeveling van de raad van toezicht om een kostenbegroting te maken. In 2020 zal het bestuur deze aanbeveling verder opvolgen.

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Verslag verantwoordingsorgaan over 2019

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt of het bestuur voldoet aan haar opdracht tot een evenwichtige belangenbehartiging en het voorzien in de verzekering van pensioenrechten voor de werknemers en pensioengerechtigden van de vennootschappen. Om deze taak goed uit te voeren, wil het verantwoordingsorgaan een volwaardige partner zijn voor het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds en voldoende countervailing power bieden.

In het verslagjaar 2019 heeft het verantwoordingsorgaan vier keer vergaderd met het dagelijks bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds. In de loop van 2019 zijn de update-meetings, waarin de manager van het pensioenbureau de secretaris van het verantwoordingsorgaan bijpraat over de laatste bestuursvergadering, vervallen. Op verzoek van het verantwoordingsorgaan is de planning van de vergaderingen zo aangepast dat de vergaderingen met het dagelijks bestuur steeds drie weken na de bestuursvergadering plaatsvinden. Om op de hoogte te blijven van zaken die spelen en goed overwogen advies te kunnen geven, is het voor het verantwoordingsorgaan belangrijk om regelmatig en tijdig overleg te hebben met het dagelijks bestuur. Het verantwoordingsorgaan is positief over de nieuwe bestuursportal en is tevreden over de communicatie tussen bestuur, pensioenbureau en verantwoordingsorgaan.

Ontwikkelingen binnen het verantwoordingsorgaan

Om de deskundigheid van het verantwoordingsorgaan te vergroten hebben de leden, op uitnodiging van het bestuur, enkele trainingssessies bijgewoond. Het verantwoordingsorgaan waardeert het aanbod van trainingen vanuit het bestuur.

Eind 2019 heeft het verantwoordingsorgaan een collectieve zelfevaluatie uitgevoerd. Deze collectieve zelfevaluatie is door het verantwoordingsorgaan in haar vergadering van januari 2020 besproken.

Advies gegeven aan bestuur

Begin 2019 heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies uitgebracht aan het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds om de jaarpremie 2019 vast te stellen op basis van de voorgestelde berekening van Willis Towers Watson.

Eind 2019 is het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd met betrekking tot het communicatieplan 2020.

Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan begin 2020 uit eigen beweging een advies uitgebracht naar aanleiding van diverse klachten van gepensioneerden met betrekking tot de communicatie in december 2019 over de wijzigingen in uitbetalingstermijnen en de inhouding premie zorgverzekering. Het verantwoordingsorgaan heeft in dit verband in januari 2020 met de communicatiecommissie gesproken en geadviseerd om op zeer korte termijn vanuit Stichting Dow Pensioenfonds een brief aan alle gepensioneerden te sturen waarin het totaalpakket van veranderingen voor 2020 nogmaals duidelijk zou worden samengevat. Dit advies is door Stichting Dow Pensioenfonds opgevolgd.

Jaarplan 2019

In 2019 heeft het verantwoordingsorgaan speciaal aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Verdiepen in maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG) om zo beter advies te kunnen geven aan het bestuur;
- Opvolgen van fase 2 van het de-risking proces;
- Monitoren van de performance KPI's voor AZL;
- Opvolging van het communicatiebeleid;
- Relatie opbouwen met de raad van toezicht.

Deze onderwerpen zullen hierna worden toegelicht.

Verdiepen in maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG)

Het verantwoordingsorgaan zou graag zien dat er meer voortgang wordt gemaakt met betrekking tot het ESG-beleid. Dit is een vast agendapunt bij de vergaderingen tussen verantwoordingsorgaan en dagelijks bestuur. Zo heeft het verantwoordingsorgaan onder andere aandacht gevraagd voor het convenant maatschappelijk verantwoord beleggen voor pensioenfondsen. Het verantwoordingsorgaan blijft de ontwikkelingen op het gebied van ESG volgen en stimuleren.

Opvolgen van fase 2 van het de-risking proces

Het de-risking proces is in 2019 volgens plan uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan is positief over de samenwerking tussen bestuur en de Portfolio Investments Groep. In de loop van het jaar is het verantwoordingsorgaan regelmatig door het dagelijks bestuur geïnformeerd over de voortgang van het de-risking proces.

Monitoren van de performance KPI's voor AZL

De uitvoering van de pensioenadministratie door AZL blijft een belangrijk punt van aandacht voor het bestuur. Het verantwoordingsorgaan vindt het jammer dat voor een correcte uitvoering van de pensioenadministratie nog steeds controleberekeningen door het pensioenbureau nodig zijn.

De 2019 performance KPI's zijn pas in september 2019 door AZL voorgesteld. Aangezien dit veel te laat was, is er besloten over 2019 geen bonus toe te kennen aan AZL. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat dit een duidelijk signaal richting AZL is. Voor 2020 zijn er inmiddels performance KPI's overeengekomen met een bonus-malussysteem. Het verantwoordingsorgaan vindt het positief dat er voor het eerst ook een malus element is opgenomen. Extra aandacht en monitoring van de dienstverlening door AZL blijft noodzakelijk.

Opvolging van het communicatiebeleid

Op verzoek van het verantwoordingsorgaan heeft er in juli 2019 een overleg plaatsgevonden tussen de leden van het verantwoordingsorgaan en de voorzitter van de communicatiecommissie. Daarbij zijn de werkzaamheden van de commissie, het communicatiejaarplan 2019, de campagnes voor 2019 en de aanbevelingen van het branding project besproken. Bovendien is er afgesproken dat het verantwoordingsorgaan meer betrokken zal worden bij de communicatie.

In december 2019 heeft het verantwoordingsorgaan het communicatieplan 2020 ontvangen. Het verantwoordingsorgaan heeft haar aanbevelingen in januari 2020 met de communicatiecommissie gedeeld.

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat de uitvoering van de communicatie richting deelnemers blijvend aandacht nodig heeft, waarbij goed moet worden gekeken naar de verschillende doelgroepen en de toe te passen communicatiemiddelen. Het is belangrijk dat Stichting Dow Pensioenfonds hierover goed de regie blijft voeren. De communicatie richting deelnemers is inmiddels een vast agendapunt bij iedere vergadering tussen verantwoordingsorgaan en dagelijks bestuur.

Relatie opbouwen met de raad van toezicht

In 2019 heeft het verantwoordingsorgaan twee keer vergaderd met de raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat dit positieve en constructieve vergaderingen waren, maar is nog zoekende naar de definitieve vormgeving van het intern toezicht. Het verantwoordingsorgaan zal dit in 2020 samen met de raad van toezicht verder opvolgen.

IORP Sleutelfuncties

Het verantwoordingsorgaan is door het dagelijks bestuur regelmatig geïnformeerd over de invulling van de sleutelfunctiehouders in het kader van de IORP II wetgeving. Het verantwoordingsorgaan is positief over de geselecteerde sleutelfunctiehouders voor actuariaat, risicobeheer en interne audit.

Vooruitblik

Om de afzonderlijke onderwerpen meer aandacht te kunnen geven, heeft het verantwoordingsorgaan besloten om in 2020 minder onderwerpen op te nemen in het jaarplan.

De focus ligt in 2020 op:

- Gevolgen pensioenakkoord;
- Uitvoering communicatiebeleid;
- Monitoren functioneren AZL.

Daarnaast zal het verantwoordingsorgaan aandacht blijven vragen voor maatschappelijk verantwoord beleggen en de opvolging van het de-risking proces.

De uitbraak van Covid-19 in 2020 heeft ook op het pensioenfonds een grote impact. Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds houdt de impact op de financiële positie van het fonds en de gevolgen hiervan op ontwikkeling van de dekkingsgraad goed in de gaten. Het verantwoordingsorgaan wordt hierover goed geïnformeerd. Het verantwoordingsorgaan zou graag zien dat de communicatie hierover richting deelnemers ook meer aandacht krijgt.

Conclusie

Het verantwoordingsorgaan concludeert dat het bestuur heeft voldaan aan haar opdracht tot een evenwichtige belangenbehartiging en het voorzien in de verzekering van pensioenrechten voor de werknemers en pensioengerechtigden van de vennootschappen. Deze conclusie is gebaseerd op de vergaderingen met het (dagelijks) bestuur, het verslag over boekjaar 2019 en de voor het verantwoordingsorgaan beschikbare documenten op de bestuursportal.

Verantwoordingsorgaan Stichting Dow Pensioenfonds

Terneuzen, 8 mei 2020

Els Van De Velde (voorzitter)

Daniëlle Melis-Elferink (secretaris)

Maril van Waes

Stan Bosman

Tom Burm

Marc Obrie

FOTO: DOW FOTOCLUB

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor hun open en constructieve samenwerking. Het bestuur heeft met genoegen kennis genomen van de positieve opmerking van het verantwoordingsorgaan aangaande de goede en regelmatige communicatie tussen het verantwoordingsorgaan, het bestuur en het pensioenbureau.

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat naast ESG en het de-risking proces nog steeds extra aandacht en monitoring van de dienstverlening van AZL noodzakelijk is. Het bestuur heeft met AZL hierover nadere afspraken gemaakt. Naast ESG en het de-risking proces blijft dit de continue aandacht houden van het bestuur.

Communicatie is van groot belang voor het pensioenfonds met name de uitvoering van de communicatie blijft een belangrijk onderwerp. Dit heeft dan ook de continue aandacht van het bestuur. Mede op basis van inbreng van het verantwoordingsorgaan is het bestuur in voorbereiding de ondersteuning op het vlak van communicatie onder te brengen bij een nieuwe partner. Tevens is het bestuur voornemens de website van het pensioenfonds te vernieuwen waarbij ook gezien wordt in hoeverre de verschillende communicatiemiddelen passend kunnen zijn voor verschillende groepen deelnemers.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2019	2018
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Vastgoedbeleggingen	61.845	108.473
Aandelen	653.443	788.622
Vastrentende waarden	2.220.540	1.582.251
Derivaten	256.097	181.705
Overige beleggingen	68.208	82.404
	3.260.133	2.743.455
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	6.434	6.385
Vorderingen en overlopende activa [3]	198.689	83.316
Liquide middelen [4]	87	59
Totaal activa	3.465.343	2.833.215

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2019	2018
Stichtingskapitaal en reserves [5]	405.398	305.779
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	2.474.221	2.193.597
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	6.434	6.385
	2.480.655	2.199.982
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	579.290	327.454
Totaal passiva	3.465.343	2.833.215

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	58.041	63.341
Indirecte beleggingsopbrengsten	337.685	-80.223
Kosten van vermogensbeheer	-12.017	-11.280
	383.709	-28.162
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen [10]	49	-258
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [11]	63.501	64.222
Saldo van overdrachten van rechten [12]	-212	-10
Pensioenuitkeringen [13]	-65.912	-64.393
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [14]		
Pensioenopbouw		
– Reguliere pensioenopbouw	-42.786	-40.795
– Inkoop optrek voorwaardelijke regeling	-5.493	-4.980
Rentetoevoeging	5.159	5.581
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	65.481	64.087
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.310	1.281
Wijzigen marktrente	-304.388	-81.737
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	241	7
Wijziging prognosetafel	0	19.307
Wijziging ervaringssterfte	0	-11.338
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-148	-748
	-280.624	-49.335

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2019	2018
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen [15]	-49	258
Uitkeringen uit herverzekering [16]	387	394
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [17]	-1.230	-1.476
Overige baten en lasten [18]	0	0
Saldo van baten en lasten	99.619	-78.760
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	99.619	-78.760

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2019	2018
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	67.027	64.920
Uitkeringen uit herverzekering	405	399
	67.432	65.319
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-65.960	-64.217
Overgedragen pensioenverplichtingen	-212	-41.643 ¹⁾
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.065	-1.171
	-67.237	-107.031
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	56.200	62.652
Verkopen en aflossingen beleggingen	4.740.201	3.180.949
	4.796.401	3.243.601
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-4.833.439	-3.199.025
Kosten van vermogensbeheer	-12.259	-11.305
Ontvangen/afgegeven onderpand	49.130	8.454
	-4.796.568	-3.201.876
Mutatie beschikbare liquiditeiten	28	13
Saldo liquide middelen en kredietinstellingen per 1 januari	59	46
Saldo liquide middelen en kredietinstellingen per 31 december	87	59

1) Dit betreft afwikkeling van de schulden per 31-12-2017 inzake de collectieve waardeoverdracht aan United Pensions (zie toelichting [9]).

Waarderingsgrondslagen

Algemeen

Het doel van Stichting Dow Pensioenfonds, statutair gevestigd in Terneuzen en feitelijk gevestigd te Hoek en ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder 41110290 is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van Dow Benelux B.V., Dow Europe Holding B.V. en Dow Benelux Integrated Center B.V. (gezamenlijk "de onderneming"). Gedurende 2019 zijn Dow AgroSciences B.V. en Specialty Electronic Materials Netherlands B.V. uitgetreden. Hierdoor zijn er in totaal 9 deelnemers slaper geworden.

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en Pensioenwet en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd volgens het kostprijsmodel. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de (geamortiseerde) kostprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Grondslagen voor balanswaardering

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Schattingswijzigingen

In 2019 zijn geen schattingswijzigingen van toepassing.

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds

Vastgoed beleggingsfondsen zijn gewaardeerd tegen beurswaarde per balansdatum of tegen de intrinsieke waarde afgegeven door de beheerder van het fonds, zijnde de actuele waarde.

Aandelen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum. De niet-beursgenoteerde aandelen in private equity funds zijn gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fundmanagers, indien van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving die in overeenstemming is met de grondslagen van het pensioenfonds.

Vastrentende waarden zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen tegen marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Indien een derivatenpositie negatief is, wordt het bedrag onder de passiva verantwoord.

Overige beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum of de intrinsieke waarde afgegeven door de beheerder van het fonds, zijnde de actuele waarde.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties.

De vordering op herverzekering wordt vastgesteld op de grondslagen van het pensioenfonds, rekening houdend met de kredietwaardigheid van de betreffende verzekeringsmaatschappij. De hoogte van de vordering is gelijk aan de contante waarde van de aanspraken op basis van dezelfde grondslagen die zijn gehanteerd voor de technische voorziening. De herverzekeringscontracten hebben betrekking op premievrije rechten die door de deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Het fonds keert namens de verzekeraar de pensioenrechten uit aan de betrokken deelnemers.

Liquide middelen

Onder de liquide middelen zijn opgenomen de kas, banktegoeden en deposito's die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel met een looptijd korter dan twaalf maanden. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorziening voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Algemene reserve

De algemene reserve is bestemd voor de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen. Dit betreft met name het risico van koersdalingen en de actuariële risico's. De algemene reserve wordt gevoed uit het resultaat.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De technische voorziening is gelijk aan de actuariële contante waarde van de tot die datum opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten, waarbij opgemerkt:

- Voor de actieve deelnemers betreft het de aanspraken over achterliggende dienstjaren.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt mede rekening gehouden met het premievrijgestelde deel van de toekomstige pensioenopbouw.

Om te voldoen aan artikel 259 van RJ 610, is er een voorziening opgenomen voor arbeidsongeschikte deelnemers. Bij de bepaling van deze voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard.

Door het pensioenfonds wordt bij de vaststelling van de technische voorziening onder andere rekening gehouden met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS) ultimo boekjaar. Gemiddeld gewogen met de technische voorziening kwam de nominale rente eind 2019 voor het pensioenfonds ongeveer overeen met een rekenrente van 0,66% (2018: 1,32%).

Bij de vaststelling van de technische voorzieningen is uitgegaan van de volgende grondslagen:

- *Sterfte*
Volgens de prognosetafel AG 2018 zoals gepubliceerd door het AG.
- *Ervaringssterfte*
Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de deelnemers van het fonds en de totale bevolking door toepassing van de Stichting Dow Pensioenfonds Ervaringssterfte op basis van het Willis Towers Watson Ervaringssterftemodel 2018.
- *Intrest*
Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december zoals gepubliceerd door DNB.
- *Gehuwdheid*
Tot de pensioenleeftijd wordt een gehuwdheidsfrequentie van 100% gehanteerd. Vanaf pensionering wordt de werkelijke burgerlijke staat aangehouden.
- *Leeftijden*
Pensioenreglement 2015: Voor de vaststelling van de technische voorzieningen van het pensioen opgebouwd vóór 2015 wordt verondersteld dat iedereen geboren is op de eerste dag van de maand van de werkelijke geboortedatum. Voor de vaststelling van de technische voorzieningen van het pensioen opgebouwd vanaf 2015 wordt de exacte leeftijd gehanteerd.
Pensioenreglement B: Voor de vaststelling van de technische voorzieningen wordt verondersteld dat iedereen geboren is op de eerste dag van de maand volgend op de werkelijke geboortedatum.
- *Leeftijdsverschil*
Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op twee jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

– *Kosten*

Voor kosten is een aparte voorziening opgenomen. De kostenvoorziening is vastgesteld in de vorm van een excasso-opslag van 2% op de voorziening. Deze voorziening is vastgesteld op basis van het afwikkelscenario van het fonds.

– *Uitkeringen*

Bij de waardering van de aanspraken is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden. Er wordt geen rekening gehouden met wezenpensioen.

De intresttoevoeging betreft de jaarlijks benodigde intrest. Deze wordt jaarlijks vastgesteld op basis van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur van 1 januari van dat boekjaar. Voor boekjaar 2019 bedroeg deze éénjaarsrente -0,235%, vastgesteld op de rentetermijnstructuur van 1 januari 2019 (intrestpercentage 2018: -0,260%).

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het aandeel herverzekeraars is op dezelfde grondslagen berekend als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. De herverzekeringscontracten hebben betrekking op premievrije rechten die door de deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Voor het pensioenfonds is geen verzekeringstechnisch risico verbonden aan de herverzekerde posten; er is geen sprake van enige vorm van resultatendeling.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Kortlopende schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden de schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Indirecte beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling. Directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten van vermogensbeheer

Dit betreffen de vermogenskosten waarvoor het pensioenfonds facturen ontvangt. Kosten die ten laste van beleggingsfondsen worden gebracht, zijn niet afzonderlijk gepresenteerd. Afwaarderingen en andere exploitatiekosten van indirect onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Voor zover de transactiekosten niet zijn gefactureerd wordt gebruik gemaakt van inschattingen op basis van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Bijzondere waardeverminderingen

Door het pensioenfonds wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Indien wordt vastgesteld dat een in het verleden verantwoorde bijzondere waardevermindering niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie pensioenverplichtingen voorziening voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Overige toeslagen

Bij de berekening van de pensioenverplichtingen worden de aanspraken en rechten gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben. Dit houdt in:

- dat financiële verplichtingen voortvloeiende uit besluiten die voor balansdatum zijn genomen worden verantwoord (ook al wordt de toezegging pas in het volgend boekjaar verwerkt); en
- dat per balansdatum onvoorwaardelijke verplichtingen voortvloeiend uit het voldoen aan ex ante-condities, die niet aan een bestuursbesluit onderhevig zijn, worden opgenomen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt op basis van de 1-jaarsrente van de rentetermijnstructuur berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de technische voorziening worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur/ultimate forward rate. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

De wijziging van de technische voorziening uit hoofde van overdracht van rechten is conform de eerder weergegeven grondslagen van het pensioenfonds.

Overige mutaties technische voorziening

Onder de overige mutaties technische voorziening is onder andere opgenomen het resultaat uit hoofde van sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Stortingen, onttrekkingen, rendement en mutatie voor risico deelnemers

Dit betreft de toevoegingen en onttrekkingen aan de beleggingen en verplichtingen voor risico deelnemers. Hierbij bestaat het risico deelnemers gedeelte van de beleggingen en verplichtingen uit de DC-regeling en de Dow flexioenregeling.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De kosten van administratie, advies, controle en pensioenbureau worden gedragen door het pensioenfonds.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Resultaat

Het resultaat komt tot stand als het verschil tussen baten en lasten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen. Er wordt een onderscheid gemaakt in de kasstromen tussen pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Gebeurtenissen na balansdatum

Eind 2019 stak COVID-19 voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen raken het dagelijks leven van alle mensen.

De uitbraak van COVID-19 heeft ook economische gevolgen. Zowel grote als kleine bedrijven worden hard geraakt door deze crisis. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, heeft gevolgen voor de financiële markt en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen.

Het effect van de crisis rondom COVID-19 is niet te isoleren. We kunnen wel bekijken wat er met de dekkinggraad van het pensioenfonds is gebeurd. Eind februari 2020 werd die nog nauwelijks geraakt door de COVID-19-crisis. De dekkinggraad van het fonds was toen 111,6%. Bij het vaststellen van de jaarrekening is de crisis nog niet ten einde. De dekkinggraad eind mei 2020 bedraagt 110,0%. Hoewel de COVID-19-crisis niet de enige oorzaak van deze daling van 1,6%-punt hoeft te zijn, geeft dit wel een indicatie van de financiële impact op het pensioenfonds gedurende deze periode. Op dit moment is niet betrouwbaar in te schatten hoe lang het Corona-virus zal doorzetten en welke impact dat heeft op de langere termijn. Stichting Dow Pensioenfonds heeft naar aanleiding van het COVID-19 virus diverse mitigerende maatregelen genomen en gepland gericht op de continuïteit van de operationele activiteiten inclusief de uitbestedingspartijen.

De continuïtering van de activiteiten van Stichting Dow Pensioenfonds is niet in het geding. De aanwezige liquide middelen en de beschikbaar te stellen liquide middelen uit de liquide beleggingen zijn toereikend om aan alle lopende verplichtingen te voldoen voor minimaal 12 maanden na datering van deze jaarrekening.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen/ Verstrekingen	Verkopen/ Aflossingen	Gerealiseerde waarde-mutaties	Niet-gerealiseerde waarde-mutaties	Stand ultimo 2019
Vastgoedbeleggingen	108.473	29.530	-89.872	11.264	2.450	61.845
Aandelen	788.622	234.755	-538.209	138.749	29.526	653.443
Vastrentende waarden	1.582.251	3.476.975	-2.931.091	11.735	78.767	2.218.637
Derivaten	162.400	135.919	-136.003	19.098	35.466	216.880
Overige beleggingen	63.842	1.120.667	-1.152.785	27.110	-16.478	42.356
Totaal beleggingen	2.705.588	4.997.846	-4.847.960	207.956	129.731	3.193.161

Door een verschuiving van beleggingen naar een andere beleggingscategorie wijkt de stand ultimo 2018 per categorie af ten opzichte van de stand per categorie in het jaarverslag 2018. De in het jaarverslag 2018 opgenomen categorie "alternatieve beleggingen" met een waarde per 31-12-2018 van 108.269 is vervallen en de betreffende beleggingen zijn nu opgenomen in de categorieën "aandelen" (private equity 57.168) en "overige beleggingen" (infrastructuur 51.101). Dit heeft verder geen impact op de totale stand van de beleggingen. Een verdere specificatie van de beleggingen per categorie is opgenomen op pagina 78.

Verdeling beleggingen activa/passiva

	2019			2018		
	Activa	Passiva	Totaal	Activa	Passiva	Totaal
Vastgoedbeleggingen	61.845	0	61.845	108.473	0	108.473
Aandelen	653.443	0	653.443	788.622	0	788.622
Vastrentende waarden	2.220.540	-1.903	2.218.637	1.582.251	0	1.582.251
Derivaten	256.097	-39.217	216.880	181.705	-19.305	162.400
Overige beleggingen	68.208	-25.852	42.356	82.404	-18.562	63.842
Totaal beleggingen	3.260.133	-66.972	3.193.161	2.743.455	-37.867	2.705.588

Kostprijs beleggingen

	2019	2018
De kostprijs van de Vastgoedbeleggingen bedraagt:	65.527	106.024
De kostprijs van de Aandelen bedraagt:	513.989	645.919
De kostprijs van de vastrentende waarden bedraagt:	2.051.693	1.492.183
De kostprijs van de derivaten bedraagt:	17.518	-1.497
De kostprijs van de overige beleggingen bedraagt:	-225.083	52.557

2.423.644

2.295.186

Er wordt niet belegd in premiebijdragende ondernemingen.

Methodiek bepaling marktwaarde

- Level 1 Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd).
- Level 2 Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsafspraken (gebaseerd op aannames en schattingen).
- Level 3 Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2019
Vastgoedbeleggingen	20.850	0	40.995	61.845
Aandelen	535.881	69.854	47.708	653.443
Vastrentende waarden	1.441.681	774.005	2.951	2.218.637
Derivaten	-3.068	219.948	0	216.880
Overige beleggingen	30.890	0	11.466	42.356
Totaal beleggingen	2.026.234	1.063.807	103.120	3.193.161

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2018
Vastgoedbeleggingen	58.488	0	49.985	108.473
Aandelen	587.189	144.265	57.168	788.622
Vastrentende waarden	923.167	658.999	85	1.582.251
Derivaten	-1.470	163.870	0	162.400
Overige beleggingen	21.203	0	42.639	63.842
Totaal beleggingen	1.588.577	967.134	149.877	2.705.588

Specificatie beleggingen naar soort

	2019	2018
Vastgoedbeleggingen		
Direct vastgoed	0	0
Vastgoed beleggingsfondsen	61.845	108.473
	61.845	108.473
Aandelen		
Aandelen ontwikkelde markten	538.898	648.294
Aandelen opkomende markten	66.837	83.160
Private equity	47.708	57.168
	653.443	788.622
Vastrentende waarden		
Staatsobligaties	481.429	304.562
Bedrijfsobligaties	523.395	388.962
Vastrentende beleggingsfondsen	775.630	580.013
Index linked obligaties	30.009	19.619
Hypothecaire leningen	166.686	96.404
Deposito's	241.488	192.691
	2.218.637	1.582.251
Derivaten		
Valutaderivaten: valutatermijntransacties	4.039	9.655
Rentederivaten: futures	-69	-1.195
Rentederivaten: swaps	191.655	154.215
Overige derivaten: opties	21.255	-275
	216.880	162.400
Overige beleggingen		
Infrastuctuur	34.526	51.101
Repo's	-23.060	-8.462
Depotbanken	30.890	21.203
	42.356	63.842
	3.193.161	2.705.588

Specificatie beleggingen naar regio

Vastgoedbeleggingen

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

2019	2018
60.627	102.302
1.218	6.171

61.845

108.473

Aandelen

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

597.289	711.841
56.154	76.781

653.443

788.622

Vastrentende waarden

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

2.147.156	1.550.221
71.481	32.030

2.218.637

1.582.251

[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 1 januari

6.385	6.643
-------	-------

Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

49	-258
----	------

Stand per 31 december

6.434

6.385

Deze post herverzekering bestaat uit de contante waarde van de herverzekerde aanspraken. Dit betreft premievrije rechten die door een beperkte groep deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Het fonds keert namens de verzekeraar de pensioenrechten uit aan de betrokken deelnemers.

[3] Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen op aangesloten ondernemingen
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen
Beleggingsdebiteuren
Afgegeven onderpand op vastrentende waarden
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend
– Vastgoedbeleggingen
– Aandelen
– Vastrentende waarden
Terugvorderbare dividendbelasting
Overige vorderingen

18.141	16.712
12	7
162.100	54.341
6.892	2.531
68	247
1.325	1.809
7.946	6.128
2.191	1.531
14	10

Totaal vorderingen en overlopende activa

198.689

83.316

[4] Liquide middelenING Bank N.V.¹⁾

	2019	2018
	87	59
	87	59

[5] Stichtingskapitaal en reserves**Stichtingskapitaal**

1

1

Algemene reserve

Stand per 1 januari

305.778

384.538

Saldobestemming boekjaar

99.619

-78.760

Stand per 31 december

405.397

305.778

Totaal eigen vermogen**405.398****305.779**

Het minimaal vereist eigen vermogen / minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt

102.061

104,1%

90.702

104,1%

Het vereist eigen vermogen / vereiste dekkingsgraad o.b.v. de strategische beleggingsmix bedraagt

312.333

112,6%

375.341

117,1%

De beleidsdekkingsgraad is

115,3%

117,7%

De actuele dekkingsgraad is

116,3%

113,9%

De reële dekkingsgraad is

92,8%

96,7%

De actuele dekkingsgraad wordt berekend door het totale vermogen te delen door de totale voorzieningen van het pensioenfonds.

De berekening van de actuele dekkingsgraad per 31-12-2019 is als volgt:

$$2.886.053 / 2.480.655 \times 100\% = 116,3\%$$

De berekening van de actuele dekkingsgraad per 31-12-2018 is als volgt:

$$2.505.761 / 2.199.982 \times 100\% = 113,9\%$$

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De reële dekkingsgraad is berekend als het quotiënt van de beleidsdekkingsgraad als hiervoor beschreven en de beleidsdekkingsgraad die nodig is voor voorwaardelijke toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer.

1) Met een kredietlimiet van 5.700.

Technische voorzieningen

[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Stand per 1 januari

2.193.597

2.144.262

Het verloop van de voorziening is als volgt:

Pensioenopbouw

– Reguliere pensioenopbouw

42.786

40.795

– Inkoop optrek voorwaardelijke regeling

5.493

4.980

Rentetoevoeging

-5.159

-5.581

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

-65.481

-64.087

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

-1.310

-1.281

Wijzigen marktrente

304.388

81.737

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

-241

-7

Wijziging prognosetafel

0

-19.307

Wijziging ervaringssterfte

0

11.338

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

148

748

Stand per 31 december

2.474.221

2.193.597

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd

– Actieve deelnemers

933.659

798.159

– Gewezen deelnemers

408.027

336.636

– Pensioengerechtigden

1.136.295

1.062.559

– Voorziening langdurig zieken

2.674

2.628

– Herverzekeringsdeel

-6.434

-6.385

2.474.221

2.193.597

[7] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 1 januari

6.385

6.643

Mutatie

49

-258

Stand per 31 december

6.434

6.385

Totaal technische voorzieningen

2.480.655

2.199.982

	2019	2018
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden aan aangesloten ondernemingen	507	403
Beleggingscrediteuren	281.681	117.273
Beleggingen in vastrentende waarden met negatieve marktwaarde	1.903	0
Beleggingen in derivaten met negatieve marktwaarde	39.217	19.305
Beleggingen in overige beleggingen met negatieve marktwaarde	25.852	18.562
Ontvangen onderpand op vastrentende waarden	219.705	166.215
Verzekeringsmaatschappijen	31	8
Belastingen en sociale premies	2.879	2.942
Schulden inzake kosten van vermogensbeheer	2.014	2.255
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	496	435
Te veel ontvangen premie 2019	4.954	0
Overige schulden	50	56
	579.290	327.454

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Er bestaat een voorwaardelijk recht voor het Fonds op bijstorten door de aangesloten ondernemingen in een situatie van dekkingstekort.

De onderneming heeft een voorwaardelijke toezegging gedaan voor inhaalpensioen naar aanleiding van de afschaffing van VUT en/of prepensioen (ook wel VPL-regeling genoemd). Het Fonds heeft een rol in de uitvoering van deze regeling.

De aanspraak op een aanvullend ouderdomspensioen en partnerpensioen bestaat mits en voor zover deze aanspraak op aanvullend ouderdomspensioen en partnerpensioen door de werkgever is gefinancierd. De aanspraak wordt gefinancierd op 1 januari 2021, doch uiterlijk op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 60-jarige leeftijd bereikt of bij eerder overlijden voor 1 januari 2021, mits en voor zover de (gewezen) deelnemer op de dag daarvoor nog een arbeidsovereenkomst heeft met de werkgever dan wel mits en voor zover de (gewezen) deelnemer op de dag recht had op premievrije voortzetting wegens arbeidsongeschiktheid.

De regeling wordt gefinancierd door tijdsevenredige inkoop ten laste van in het verslagjaar ontvangen premie (tijdsevenredige financiering met eventuele affinanciering bij eerder onvoorwaardelijk worden).

De voorwaardelijke toezegging is niet opgenomen in de technische voorziening zoals vermeld in de jaarrekening. Omdat de toezegging voorwaardelijk is, wordt er geen verplichting opgenomen. De voorwaardelijke toezegging wordt vanaf 2005 in maximaal 15 jaar door de onderneming gefinancierd en bedraagt ultimo 2019 40.600 (2018 40.800).

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden en leden verantwoordingsorgaan

De pensioengerechtigde leden van het bestuur en verantwoordingsorgaan krijgen een marktconforme vergoeding. De totale vergoeding over 2019 ad 19 (2018: 20) is opgenomen in de "Overige kosten".

Personeel

Gedurende het boekjaar 2019 had Stichting Dow Pensioenfonds geen personeel in dienst. De medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst van de onderneming. De onderneming belast deze kosten door aan het pensioenfonds.

Baten en lasten

[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

Directe beleggingsopbrengsten

Vastgoedbeleggingen	1.617	3.199
Aandelen	16.089	18.759
Vastrentende waarden	18.947	15.268
Derivaten	18.678	23.192
Alternatieve beleggingen	2.716	2.899
Overige beleggingen	0	74

Subtotaal

Banken	-6	-6
Waardeoverdrachten	0	-44

Totaal directe beleggingsopbrengsten

58.041 63.341

Indirecte beleggingsopbrengsten

Gerealiseerde resultaten

Vastgoedbeleggingen	11.264	4.100
Aandelen	138.749	79.865
Vastrentende waarden	11.735	-490
Derivaten	19.098	-57.788
Overige beleggingen	27.110	6.412
Overige valutaresultaten	-2	-2.183

207.954

29.916

	2019	2018
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Vastgoedbeleggingen	2.450	-301
Aandelen	29.526	-118.830
Vastrentende waarden	78.767	8.146
Derivaten	35.466	672
Overige beleggingen	-16.478	484
Overige valutaresultaten	0	-310
	129.731	-110.139
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	337.685	-80.223
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon	-10.752	-9.835
Transactiekosten	-48	-42
Bewaarloon	-554	-582
Toegerekende pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-663	-794
Subtotaal kosten vermogensbeheer	-12.017	-11.253
Niet terugvorderbare bronbelasting	0	-27
Totaal kosten vermogensbeheer	-12.017	-11.280
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	383.709	-28.162
De kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De transactiekosten zijn 'indirecte kosten' en gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. Deze kosten bedragen 4.187 (2018: 3.284). De toelichting op de kosten vermogensbeheer inclusief de rechtstreeks ten laste van rendementen gebrachte kosten is opgenomen in het bestuursverslag op pagina 33.		

	2019	2018
[10] Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	49	-258
[11] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers regulier	57.495	59.284
Pensioenpremie herstructurering	2.529	1.356
Pensioenpremie werknemers	3.477	3.582
	63.501	64.222
Kostendeekkende premie	63.501	61.876
Feitelijke premie (inclusief DC-deel en inkoopsommen)	63.501	64.222
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigde koopsom (inclusief DC premies)	53.374	50.772
– Opslag in stand houden vereist vermogen	9.127	10.104
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.000	1.000
	63.501	61.876
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigde koopsom (inclusief DC premies)	53.374	52.729
– Opslag in stand houden vereist vermogen	9.127	10.493
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.000	1.000
	63.501	64.222
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of toeslagen. In beide boekjaren zijn er geen kortingen verstrekt.		
[12] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-212	-10
	-212	-10

	2019	2018
[13] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-57.847	-56.793
Partnerpensioen	-7.867	-7.374
Wezenpensioen	-72	-84
Invaliditeitspensioen	-105	-110
Subtotaal	-65.891	-64.361
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-21	-39
Ontvangen WAO-uitkeringen	0	7
Subtotaal	-21	-32
Totaal pensioenuitkeringen	-65.912	-64.393
[14] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Pensioenopbouw		
– Reguliere pensioenopbouw	-42.786	-40.795
– Inkoop optrek voorwaardelijke regeling	-5.493	-4.980
Rentetoevoeging	5.159	5.581
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	65.481	64.087
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.310	1.281
Wijzigen marktrente	-304.388	-81.737
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	241	7
Wijziging prognosetafel	0	19.307
Wijziging ervaringssterfte	0	-11.338
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-148	-748
	-280.624	-49.335
[15] Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Rentetoevoeging	14	17
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	409	413
Wijziging marktrente	-506	-163
Wijziging overlevingsgrondslagen	0	14
Overige mutaties voorziening herverzekering	34	-23
	-49	258

	2019	2018
[16] Uitkeringen uit herverzekering	387	394
[17] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-1.009 ¹⁾	-1.307 ¹⁾
Accountant (controle jaarrekening)	-54	-48
Actuaris advies	-454	-576
Actuaris certificering	-31	-23
Contributies en bijdragen	-166	-173
Opleidingen	-25	-12
Visitatie	0	-31
Overige kosten	-154	-100
	-1.893	-2.270
Toerekening aan kosten vermogensbeheer	663	794
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.230	-1.476
[18] Overige baten en lasten	0	0
Saldo van baten en lasten	99.619	-78.760

	2019	2018
Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten		
Wijzigen marktrente	-304.388	-81.737
Beleggingsopbrengsten	388.868	-22.581
Financiering	9.108	12.400
Waardeoverdrachten	29	-3
Kosten	1.080	805
Uitkeringen	-44	88
Sterfte	2.526	-1.582
Arbeidsongeschiktheid	2.392	3.374
Mutaties inkoop DB uit DC	0	0
Overige verzekeringstechnische grondslagen	48	2.507
Aanpassing sterfte prognosetafel	0	19.307
Aanpassing ervaringssterfte	0	-11.338
	99.619	-78.760

1) De kosten van het pensioenbureau worden gedragen door de aangesloten ondernemingen en vervolgens aan het pensioenfonds doorbelast.

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen.

Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Er is geen sprake van liquiditeits-, concentratie- en operationeel risico, in het VEV hoeft dan ook geen additionele buffer te worden opgenomen voor deze risico's.

Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2019 van 112,6% en 2018 van 117,1%.

	2019		2018	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	10.510	0,4	30.187	1,4
Zakelijke waarden risico (S2)	200.080	8,1	297.412	13,5
Valutarisico (S3)	24.003	1,0	27.893	1,3
Kredietrisico (S5)	138.018	5,6	87.462	4,0
Verzekeringstechnisch risico (S6)	68.447	2,8	60.153	2,7
Actief beheer risico (S10)	51.393	2,1	64.522	2,9
Diversificatie-effect	-180.118	-7,4	-192.288	-8,7
Vereist eigen vermogen risico fonds	312.333	12,6	375.341	17,1
Totaal Vereist eigen vermogen	312.333	12,6	375.341	17,1
Actuele dekkingsgraad		116,3		113,9
Beleidsdekkingsgraad		115,3		117,7
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		112,6		117,1

De actuele dekkingsgraad wordt berekend door het totale vermogen te delen door de totale voorzieningen van het pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2019 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt.

Renterisico (S1)

Het renterisico is vastgesteld op basis van de kasstromen van de vastrentende waarden en de kasstromen van de verplichtingen, welke de beleggingsadviseur van het fonds, zijnde Willis Towers Watson, heeft verstrekt. Het pensioenfonds dekt het nominale renterisico voor 85% af.

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. Deze daling komt overeen met een stijging van de TV van 70.069. Daartegenover mag echter rekening gehouden worden met een daling van de actuele rente van de obligaties. Deze daling leidt tot een stijging van de obligaties met 59.559. De stijging van de TV eigen risico overtreft de stijging van de obligaties met 10.510. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt diensgevolge 10.510.

Zakelijke waarden risico (S2)

Voor de bepaling van de buffer voor het risico zakelijke waarden wordt verondersteld dat een procentuele daling moet kunnen worden opgevangen op de verschillende beleggingen.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt in:

Aandelen ontwikkelde markten inclusief beursgenoteerd vastgoed	30% van	481.684	=	144.505
Aandelen opkomende markten	40% van	64.250	=	25.700
Niet-beursgenoteerde aandelen	40% van	77.658	=	31.063
Niet-beursgenoteerd vastgoed	27,3% van	46.840	=	12.786

De buffer voor het risico zakelijke waarden wordt hiervan afgeleid en bedraagt 200.080.

Valutarisico (S3)

De pensioentoezegging luidt in euro. Niet alle beleggingen zijn in euro.

De omvang van de buffer voor het valutarisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 20% moet kunnen worden opgevangen voor valutarisico in ontwikkelde markten en 35% voor valutarisico in opkomende markten. De vereiste buffer voor valutarisico bedraagt dan 24.003.

Grondstoffenrisico (S4)

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd. Aangezien het pensioenfonds geen beleggingen heeft in grondstoffen, hoeft het pensioenfonds hiervoor geen buffer aan te houden.

Kredietrisico (S5)

De buffer voor het kredietrisico moet voldoende zijn om een stijging van de credit spread (renteverschil tussen risicovrije en risicodragende obligaties) op te vangen. Het effect van een stijging van de credit spread is afhankelijk van de ratingklasse:

- 0,60%-punt voor beleggingen met rating AAA, met uitzondering van Europese staatsobligaties;
- 0,80%-punt voor beleggingen met rating AA;
- 1,30%-punt voor beleggingen met rating A;
- 1,80%-punt voor beleggingen met rating BBB;
- 5,30%-punt voor beleggingen met rating BB en lager, alsmede beleggingen zonder rating.

De benodigde buffer voor het kredietrisico bedraagt dan 138.018.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte (voor zowel kort- als langlevens) en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Toepassing van het bovenstaande leidt tot een buffer van $2.477.981 \text{ (DB voorziening exclusief IBNR)} \times 2,76\% = 68.447$.

Actief beheer risico (S10)

Er worden binnen het standaardmodel geen voorschriften gegeven voor de vaststelling van het vereist vermogen voor actief beheer risico.

Fondsen moeten in het standaardmodel zelf de omvang van het actief beheer risico adequaat vaststellen. DNB biedt de fondsen echter wel een methode als handreiking voor het maken deze inschatting.

Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario voor actief beheer risico is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

De benodigde buffer voor actief beheer risico bedraagt dan 51.393.

Totaal

De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Het totale VEV is gelijk aan 312.333. In procenten dekkingsgraad betekent dit een vereiste dekkingsgraad van 112,6%.

Vastgesteld te Terneuzen, 17 juni 2020

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds

Dhr. Ed d'Hooghe

Dhr. Arnd Thomas

Dhr. Pierre Taalman

Dhr. Ahmet Gokcen

Mevr. Caroline Van Eecke

Dhr. Tonie Raemdonck

Dhr. Jan Wolter Molster

Dhr. Berto Kroes

Dhr. Ad de Kok

Dhr. Michael Merckx

Goedkeuring van de jaarrekening door de raad van toezicht

Dhr. Erik Klijn

Dhr. Gerard van Harten

Dhr. Paul de Koning

FOTO: DOW FOTOCLUB

Overige gegevens

Bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Conform hoofdstuk 5 uit de ABTN van Stichting Dow Pensioenfonds worden de jaarresultaten toegevoegd aan de algemene reserve.

Actuariële verklaring

Opdracht

DDoor Stichting Dow Pensioenfonds te Terneuzen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Dow Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 18.750.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1.250.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Dow Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangevane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Eindhoven, 17 juni 2020

drs. M.B.H. Ceelaert AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur en raad van toezicht van Stichting Dow Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Dow Pensioenfonds te Terneuzen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Dow Pensioenfonds op 31 december 2019 en van het saldo van baten en lasten over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2019.
2. De staat van baten en lasten over 2019.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Dow Pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (VIO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Paragraaf ter benadrukking van de impact van het coronavirus

Het coronavirus heeft ook invloed op Stichting Dow Pensioenfonds. In de toelichting op pagina 74 in de jaarrekening heeft het pensioenfonds de huidige impact en haar plannen om met deze gebeurtenissen of omstandigheden om te gaan toegelicht. Ook geeft zij aan dat het op dit moment voor hen niet goed mogelijk is om in te schatten wat de invloed van het coronavirus is op de financiële prestaties en gezondheid van Stichting Dow Pensioenfonds. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het bestuursverslag.
- De kerncijfers.
- De overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag, de kerncijfers en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt

wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 17 juni 2020

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: Mr. drs. J. Penon RA

Bijlagen

Code Pensioenfonds Stichting Dow Pensioenfonds

Per 1 januari 2014 is de Code Pensioenfonds in werking getreden. Deze code is door de pensioensector opgesteld en is in de Pensioenwet verankerd. De principes in de Code Pensioenfonds worden gezien als een aanvulling op wet- en regelgeving. De principes in de Code zijn leidend, maar er is ruimte voor eigen invulling door het pensioenfonds. Daarom geldt het uitgangspunt: 'Comply or Explain'. Indien het pensioenfonds van een principe afwijkt, dan wordt dit altijd in het bestuursverslag nader toegelicht door het bestuur.

In oktober 2018 is de Code Pensioenfonds gewijzigd.

In dit document zijn alle principes uit de Code Pensioenfonds opgenomen voor zover die relevant zijn voor Stichting Dow Pensioenfonds. onderwerpen zoals Belanghebbendenorgaan en raad van toezicht zijn niet opgenomen. Met medio 2018 heeft het pensioenfonds het intern toezicht vormgeven door een raad van toezicht. Het doel van onderstaande lijst is om voor het pensioenfonds vast te stellen of al aan de principes wordt voldaan. Indien nog (niet) volledig aan een principe wordt voldaan, kan de actie worden opgevolgd (al dan niet aangepast aan de wensen van het bestuur ter invulling van het principe), dan wel moet worden uitgelegd in het bestuursverslag waarom het pensioenfonds niet voldoet aan het betreffende principe.

Bij naleving wordt in ieder geval aangegeven door middel van een noot of in het bestuursverslag een toelichting moet worden gegeven.

Vertrouwen waarmaken	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
1. <i>Goed huisvaderschap</i> Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als 'goed huisvader' de pensioenregeling uit; de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het fonds.	<u>Actie bestuur:</u> In beleid en notulen tot uitdrukking laten komen. Voor werkzaamheden die zijn uitbesteed, dient het bestuur zijn volledige bestuursverantwoordelijkheid voor de uitvoering waar te maken. Daartoe maakt het bestuur afspraken met de uitbestedingspartner over wat bij de uitvoerder plaatsvindt onder de naam van het pensioenfonds.	Goed huisvaderschap is onderdeel van de missie van het Dow pensioenfonds. Het bestuur beheert de pensioengelden, belegt deze zorgvuldig en keert pensioenen uit. Dit komt in het beleid en de notulen van het fonds tot uitdrukking. Bij uitbesteding van taken zorgt het bestuur ervoor dat die werkzaamheden altijd verricht worden met inachtneming van de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Met de uitbestedingspartners zijn tevens afspraken gemaakt over de te verrichten werkzaamheden en de te nemen verantwoordelijkheden door partijen. Het pensioenfonds evalueert deze contracten en waar nodig worden ze bijgesteld in overleg met de uitbestedingspartner. Hiertoe heeft het pensioenfonds tevens een uitbestedingsbeleid vastgesteld, welke is opgenomen in de governance, compliance & risk nota.
2. <i>Uitvoering pensioenregeling</i> Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	<u>Actie bestuur:</u> Vaststellen visie op uitvoering en aan welke eisen uitvoering moet voldoen binnen wel kostenniveau.	Statutair is het bestuur eindverantwoordelijk voor het gevoerde beleid, conform de Pensioenwet en hetgeen vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds. Het bestuur is zich hier in de uitvoering van de bestuurstaken terdege van bewust en handelt hier ook naar. Het bestuur heeft een visie op uitvoering en aan welke eisen uitvoering moet voldoen binnen wel kostenniveau. Met veel uitbestedingspartners heeft het pensioenfonds afspraken vastgelegd over de fee-structuur. Het uitbestedingsbeleid is als bijlage opgenomen in de governance, compliance & risk nota.

Vertrouwen waarmaken	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
3. <i>Missie, visie, strategie</i> Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt waar nodig bij.	<u>Actie bestuur:</u> Opstellen en periodiek toetsen beleid aan missie strategie en effectiviteit van beleid opnemen in jaarplanning fonds en in beleid bestuur tot uiting laten komen. <u>Actie bestuur:</u> Opstellen beleids- en verantwoordingscyclus door bestuur.	In de abtn en in de governance compliance & risk nota van het fonds is de missie, visie en strategie van het Dow Pensioenfonds beschreven. Deze is in 2017 getoetst en opnieuw herijkt. Bij de vormgeving van het beleid van het pensioenfonds wordt expliciet aandacht besteed aan de naleving van de missie, visie en strategie en worden vastgelegd. Het pensioenfonds heeft in de governance compliance & risk nota nader beleid opgesteld over het periodiek toetsen van het beleid aan de missie, visie en strategie en de effectiviteit van het beleid. Hierbij worden ook de uitingen vanuit DNB in acht genomen.
4. <i>Besluitvorming vastleggen incl. overwegingen</i> Het bestuur legt bij alle besluiten duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen (mede tav evenwichtige belangenafweging).	<u>Actie bestuur:</u> Vastleggen in notulen bestuursvergadering.	Besluitvorming is vastgelegd in de notulen van het pensioenfonds. De discussie die aan de besluitvorming ten grondslag ligt, wordt ook opgenomen in de notulen.
5. <i>Afleggen verantwoording beleid</i> Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	<u>Actie bestuur:</u> Aflegging verantwoording over het beleid dat het voert. Verantwoording en inzicht in risico's maken deel uit van het bestuursverslag. <u>Actie bestuur:</u> Verstrekken inzicht in risico's van belanghebbenden op korte en lange termijn.	Aan het verantwoordingsorgaan en het intern toezicht wordt jaarlijks verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst, onder meer door periodieke overleggen tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Tevens vindt verantwoording plaats in het bestuursverslag. Hiermee wordt aan de belanghebbenden inzicht gegeven in het verstrekken van risico's op de korte en lange termijn. Ook via nieuwsbrieven en de website wordt informatie verstrekt.

Vertrouwen waarmaken	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
6. <i>Bij bepalen beleid verplichtingen fonds in ogenschouw nemen</i> Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	<u>Actie bestuur</u>: Rekening houden in uitvoeren beleid en afwegingen vastleggen in beleidsdocument.	Om tot aanvaardbare risico's te komen, heeft het pensioenfonds in 2016 een de-risking plan opgesteld. Dit plan is afgestemd met DNB en geïmplementeerd.
7. <i>Draagvlak creëren voor keuzes over verantwoord beleggen</i> Het bestuur zorgt ervoor dat er onder de belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	<u>Actie bestuur</u>: Vastleggen overwegingen in beleidsdocument.	In 2018 zijn door het pensioenfonds de investment beliefs aangepast en vastgesteld. Dit is schriftelijk vastgelegd inclusief de overwegingen hierover.
8. <i>Risicobewustzijn is vanzelfsprekend en adequaat georganiseerd</i> Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin bewustzijn vanzelfsprekend is. bestuur zorgt er voor dat het integraal risicomanagement georganiseerd is.	<u>Actie bestuur</u>: Passende risicostrategie en passend risicobeleid definiëren en periodiek actualiseren.	Het bestuur heeft beleid omtrent integraal risicomanagement van financiële en niet-financiële risico's vastgelegd. Daarnaast is in de ABTN een risicohouding opgenomen. Jaarlijks wordt de werking van het proces van integraal risicomanagement geëvalueerd, wat kan leiden tot aanpassingen.
9. <i>Noodprocedure</i> Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	<u>Actie bestuur</u>: Opstellen noodprocedure. Bijv: procedures, mandaten, taakverdeling, communicatie, bereikbaarheid (telefoonnummers), vervanging, etc.	Het pensioenfonds beschikt over een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen. Deze is beschreven in de governance, compliance & risk nota van het pensioenfonds.

Verantwoordelijkheid nemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
10. <i>Expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering</i> Bestuur draagt zorg voor heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horden passende sturings- en controle mechanismen.	<u>Actie bestuur:</u> Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden vastleggen en uitvoering aan geven. <u>Actie bestuur:</u> Vastleggen adequate sturings- en controle mechanismen voor uitvoering activiteiten en daar uitvoering aan geven.	Het pensioenfonds kent naast het bestuur en diverse commissies een pensioenbureau. Met het pensioenbureau zijn afspraken gemaakt over de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het pensioenbureau. Daarnaast zijn de algemene bestuurstaken vastgelegd in het huishoudelijk reglement van het bestuur. Periodiek wordt dit beleid ook geëvalueerd en bijgesteld indien dat wenselijk is. Tevens zijn in de functieprofielen voor diverse rollen aparte eisen gesteld. Het bestuur zal indien nodig verdere adequate sturings- en controle mechanismen instellen voor uitvoering activiteiten en daar uitvoering aan geven. Thans zijn deze niet nodig geacht.
11. <i>In uitbestedingsovereenkomst maatregelen opnemen bij disfunctioneren dienstverlener</i> Bij uitbesteding van taken in de overeenkomst met de dienstverlener opnemen dat dienstverlener adequate maatregelen heeft in geval van onvoldoende presteren, niet naleven en schade door handelen of nalaten van de dienstverlener of door dienstverlener ingeschakelde derden.	<u>Actie bestuur:</u> Uitbestedingsovereenkomst op dit onderdeel nagaan en indien nodig aanpassing uitbestedingsovereenkomst met derde overeen komen.	In uitbestedingsovereenkomsten die het pensioenfonds met derde partijen sluit, zorgt het bestuur dat een bepaling wordt opgenomen dat bij een tekortkoming in de nakoming van de verbintenis, de overeenkomst tussentijds kan worden beëindigd. Tevens is bij externe dienstverleners uitvraag gedaan in het kader van risicomanagement.
12. <i>Zicht hebben op keten uitbesteding</i> Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	<u>Actie bestuur:</u> Verkrijgen en behouden inzicht en waar nodig vastleggen in beleid.	Het bestuur heeft zicht op de uitbestedingsketen. Hiervoor is het uitbestedingsbeleid vastgesteld en zijn richtlijnen in de ABTN opgenomen. Onderdeel van het uitbestedingsbeleid is zorgvuldige selectie en periodieke evaluatie van de uitbestedingspartijen. In het uitbestedingsbeleid is tevens beleid vastgesteld dat het pensioenfonds tussentijds wijzigingen in de uitbestedingsovereenkomsten kan aanbrengen indien de actualiteit dat nodig maakt. Ook vanuit het risicomanagement wordt uitbesteding en uitbestedingsbeleid meegenomen.

Verantwoordelijkheid nemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
13. <i>Beloningsbeleid bij uitbestede werkzaamheden moedigt niet aan tot het nemen van onevenredige risico's</i> Bestuur draagt zorg dat beloningsbeleid van partijen aan wie taken zijn uitbesteed, niet aanmoedigt tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken worden hierover afspraken gemaakt bij contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitvoeringsovereenkomst of (indien van toepassing) bij zijn aandeelhouderspositie.	<u>Actie bestuur:</u> Vastleggen afspraken in contract met partijen aan wie taken zijn uitbesteed over beloningsbeleid van deze derden.	Het bestuur kan kennis nemen van het beloningsbeleid van partijen aan wie taken zijn uitbesteed. Het bestuur heeft in 2017 nader onderzoek gedaan bij derde partijen om te zien of hun beloningsbeleid niet aanmoedigt tot het nemen van meer risico's dan voor het pensioenfonds aanvaardbaar is, en daarmee past binnen het beloningsbeleid dat het pensioenfonds voor ogen heeft. Tevens wordt bij de uitbesteding aan een nieuwe partij concrete aandacht worden besteed aan het beloningsbeleid van de derde partij. Tevens wordt in de uitbestedingsovereenkomsten vastgelegd dat de algemene beginselen van het beloningsbeleid van het pensioenfonds van toepassing zijn op de derde partij.
14. <i>Jaarlijks evalueren kosten en uitvoering dienstverleners</i> Bestuur evalueert jaarlijks kritisch de kwaliteit van de uitvoering en gemaakte kosten. Bestuur spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	<u>Actie bestuur:</u> Jaarlijks kwaliteit uitvoering en gemaakte kosten in kader uitvoering evalueren en indien nodig afspraken met derden aanpassen dan wel derden aansprakelijk stellen bij onjuiste nakoming afspraken.	Het bestuur besteed aandacht aan de kwaliteit en de gemaakte kosten door externe dienstverleners. Hiertoe wordt na een relevant traject of periodiek een evaluatiegesprek gehouden met deze partijen. Het bestuur streeft er tevens naar om waar mogelijk vaste prijsafspraken te maken met externe dienstverleners om grip op de uitvoeringskosten te houden. Deze afspraken worden gemonitord door het pensioenbureau van het pensioenfonds. Daarnaast zijn er SLA's met diverse partijen en die worden gemonitord.

Integer handelen	Actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
15. <i>Vaststellen gewenste cultuur en opstellen interne gedragscode</i> Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	<u>Actie bestuur:</u> Gewenste cultuur vastleggen en toevoegen aan de gedragscode.	Het pensioenfonds kent een open cultuur. Het bestuur heeft een gedragscode opgesteld. De cultuur zal worden vastgelegd en toegevoegd aan de gedragscode.

Integer handelen	Actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
16. <i>Ondertekening interne gedragscode</i> De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	<u>Actie bestuur, verantwoordingsorgaan, intern toezicht</u>: Ondertekening gedragscode en jaarlijks tekenen verklaring omtrent naleving ervan. <u>Actie compliance officer</u>: Toezien op naleving gedragscode.	Bestuursleden, (mede)beleidsbepalende personen en eventuele andere betrokkenen verklaren jaarlijks schriftelijk aan de compliance officer de gedragscode te hebben gelezen, hiermee akkoord te gaan en de gedragscode na te leven. De compliance ziet toe op de naleving van de gedragscode.
17. <i>Melden nevenfuncties aan compliance officer</i> Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.		De compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode. Tevens moeten alle nevenfuncties vooraf aan de compliance officer worden gemeld.

Afleggen verantwoording	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
18. <i>Melden tegenstrijdige belangen of reputatierisico's</i> Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.		Een organisatie wordt als integer beschouwd, als zij zich houdt aan de relevante (toezicht)wet- en regelgeving en ethische standaarden. De organisatie overtreedt geen wetten en is vrij van corruptie, fraude, belangentegenstellingen en andere vormen van ongewenst gedrag. Inbreuk daarop dan wel de schijn daarvan kan het vertrouwen in de eigen instelling en in de markt waarop wordt geopereerd in het algemeen schaden. Het bestuur heeft in 2015 een risicoanalyse terzake van integriteitsrisico's gedaan, waaronder het risico op belangenverstrengeling. Op basis van de gedragscode is vastgelegd dat tegenstrijdige belangen en reputatierisico's moeten worden vermeden. Indien dit zich potentieel voordoet, dan moet dit bij de compliance officer worden gemeld.

Afleggen verantwoording	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
19. <i>Lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met lidmaatschap ander orgaan en visitatiecommissie</i> Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met het lidmaatschap van een ander orgaan binnen hetzelfde pensioenfonds of van de visitatiecommissie.	<u>Actie bestuur,</u> <u>verantwoordingsorgaan:</u> Opnemen als onderdeel van integriteitsbeleid.	Idem. Dit is onderdeel van het integriteitsbeleid van het pensioenfonds. Tevens is statutair vastgelegd dat leden van organen van het pensioenfonds niet tevens lid mogen zijn van een ander orgaan van het pensioenfonds en de raad van toezicht.
20. <i>Melding onregelmatigheden</i> Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	<u>Actie bestuur:</u> Toegankelijk en bekend maken voor belanghebbenden dat zij mogelijkheid hebben om te rapporteren over onregelmatigheden binnen fonds en derden aan wie zijn uitbesteed.	Alle belanghebbenden bij het pensioenfonds hebben de mogelijkheid te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, financiële aard. Dit kan zijn binnen het pensioenfonds alsook bij wie zaken zijn uitbesteed. Stichting Dow Pensioenfonds vindt dat degenen die financieel afhankelijk zijn van pensioenfonds zonder gevaar voor hun positie moeten kunnen rapporteren over onregelmatigheden binnen Stichting Dow Pensioenfonds. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, operationele en van financiële aard. Hiertoe is een klokkenluidersregeling opgesteld.
21. <i>Klokkenluidersregeling</i> De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	<u>Actie bestuur:</u> Bij dienstverleners navraag doen over aanwezigheid klokkenluidersregeling en indien deze er niet is, stimuleren dat deze erop komt.	In 2018 heeft het pensioenfonds bij de externe partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed navraag gedaan over de aanwezigheid van een klokkenluidersregeling. Geconstateerd is, dat alle grote uitbestedingspartners een klokkenluidersregeling kennen.
22. <i>Kennis van relevante wet- en regelgeving en interne regels</i> Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	<u>Actie bestuur:</u> Bewaking door bestuur.	Onderdeel van de geschiktheidseisen binnen het pensioenfonds is dat het bestuur op de hoogte is van wet- en regelgeving en de gevolgen voor het pensioenfonds. Tijdens elke bestuursvergadering worden ook actualiteiten besproken die relevant zijn voor het pensioenfonds. Onderdeel hiervan is tevens dat het in de notulen wordt vastgelegd, indien de actualiteit actie van het pensioenfonds vereist. Daarbij wordt tevens opgenomen voor welke (juridische) documenten dat relevant is.

Kwaliteit nastreven	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
23. <i>Collectieve verantwoordelijkheid bestuurlijk functioneren</i> Het bestuur is er collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	<u>Actie bestuur:</u> In notulen vergaderingen en in uitvoering beleid tot uiting laten komen.	Alle bestuursleden voelen zich verantwoordelijk om het bestuur als collectief goed te laten functioneren. Mocht zich een situatie voordoen waarbij een bestuurslid moet worden aangesproken op zijn functioneren, dan loopt dat proces via de voorzitter van het bestuur. Deze situatie heeft zich thans niet voorgedaan bij het Dow Pensioenfonds. Daarnaast zal in de besluitvorming concreet aandacht zijn voor evenwichtige belangenbehartiging, hetgeen ook in de notulen en in het beleid van het fonds tot uiting komt.
24. <i>Onafhankelijke en kritische houding bestuur</i> Het bestuur waarborgt dat leden van het bestuur onafhankelijk en kritisch opereren ten opzichte van achterban en van elkaar.	<u>Actie bestuur:</u> In beleid tot uiting laten komen en jaarlijks meenemen in zelfevaluatie bestuur.	Bestuursleden hebben als kerntaak om hun taak als bestuurslid zonder last of ruggenspraak en bovenal onafhankelijk te vervullen. Deze kerntaak is vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds en wordt in de collectieve zelfevaluatie en individuele evaluatie van bestuursleden meegenomen. Maar belangrijker is dat bestuurders deze competenties 'in de genen' hebben. Bij de selectie van bestuursleden moet de aanwezigheid van deze competentie worden aangetoond en toegelicht. Deze competenties zijn tevens vastgelegd in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds.
25. <i>Stemrecht</i> Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	<u>Actie bestuur:</u> Indien nodig stemverhoudingen vastleggen in de statuten.	Alle bestuursleden hebben één stem. Dit is statutair vastgelegd. Het bestuur kan echter alleen besluiten nemen indien ten minste zes leden, waaronder ten minste drie werkgeversleden en ten minste drie werknemersleden/pensioen-gerechtigdenleden aanwezig of vertegenwoordigd zijn.
26. <i>Opstellen programma permanente educatie</i> Het bestuur draagt zorg voor programma voor permanente educatie van zijn leden.	<u>Actie bestuur:</u> Opstellen programma permanente educatie en vastleggen in trainingsplan.	Het pensioenfonds kent een geschiktheidsplan en trainingsplan. Hierin wordt per bestuurslid gekeken naar de trainings- en opleidingsbehoefte en wordt op maat een individueel trainingsplan opgesteld indien dat wenselijk is.

Kwaliteit nastreven	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
27. <i>Bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten</i> Bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	<u>Actie bestuur</u>: Open staan voor kritiek.	Het is inherent aan een zorgvuldig en integer bestuur dat zij open staat voor kritiek en leert van fouten. Bestuursleden spreken elkaar ook op fouten aan. Dit is onderdeel van de open cultuur binnen het pensioenfonds. De zelfevaluatie van het bestuur als geheel en van de individuele leden is hier ondersteunend aan.
28. <i>Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt</i> Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur en intern toezicht evalueren jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke partij.	<u>Actie bestuur</u>: Jaarlijks evalueren functioneren bestuur en individuele bestuursleden. Eenmaal per drie jaar een externe de evaluatie laten uitvoeren.	Het bestuur evalueert eenmaal per jaar het bestuur als geheel en evalueert twee jaarlijks de bestuursleden individueel in de vorm van evaluatiegesprekken. De zelfevaluatie kan worden geleid door een externe partij. In ieder geval zal eenmaal per drie jaar een onafhankelijke partij betrokken worden bij de bestuursevaluatie. Hiervoor is een proces vastgelegd in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds.
29. <i>Zelfevaluatie Belanghebbendenorgaan</i>	Nvt	
30. <i>Zelfevaluatie Verantwoordingsorgaan</i> Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	<u>Actie VO</u>: Kritisch kijken naar het eigen functioneren en met enige regelmaat evalueren van het eigen functioneren.	Het verantwoordingsorgaan evalueert regelmatig haar eigen functioneren.

Zorgvuldig benoemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
31. <i>Samenstelling van fondsorganen</i> De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussen bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	<u>Actie bestuur</u>: Opstellen en vastleggen in diversiteitsbeleid.	Het bestuur heeft in 2016 een diversiteitsbeleid opgesteld en vastgelegd in de governance, compliance en risk nota.

Zorgvuldig benoemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
32. <i>Bestuur draagt zorg voor complementariteit en continuïteit bestuur</i> Bestuur draagt zorg voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen bestuur en houdt rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid bestuursleden bij aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	<u>Actie bestuur:</u> Vaststellen beleid in trainings- en geschiktheidsplan.	Het bestuur draagt zorg voor complementariteit en continuïteit binnen bestuur en houdt rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid bestuursleden bij aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Dit wordt nader uitgewerkt in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds. Daarnaast wordt jaarlijks per bestuurslid bezien waar training- en opleidingsbehoefte bestaat om specialistische kennis en competenties verder uit te breiden. Bij deelname aan bepaalde commissies wordt daar binnen de commissies ook specifiek aandacht aan besteed. In het geschiktheidsplan zijn functieprofielen opgenomen. Jaarlijks wordt met het bestuur bekeken op welke aandachtspunten aanvullende educatie gewenst is. Dit wordt opgenomen in het trainingsplan van het pensioenfonds. Ook het verantwoordingsorgaan stimuleert de geschiktheid en diversiteit van zijn leden. In de competentievisie van het pensioenfonds is het geschiktheidsbeleid voor het verantwoordingsorgaan opgenomen. In overleg met het bestuur van het pensioenfonds worden geschiktheids bevorderende maatregelen genomen.
33. <i>Diversiteit</i> In zowel het bestuur als in het VO als in het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen boven als onder 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit binnen het bestuur te bevorderen.	<u>Actie bestuur, verantwoordingsorgaan:</u> Opstellen en vastleggen in diversiteitsbeleid.	In de profielschets bij een vacature wordt rekening gehouden met de diversiteit en de wens om complementair samengesteld te zijn. Diversiteit is een doel voor het pensioenfonds. Maar voor het pensioenfonds is het belangrijkst dat de meest geschikte mensen een bestuurdersrol vervullen.

Zorgvuldig benoemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
34. <i>Zittingsduur leden bestuur, verantwoordingsorgaan, belanghebbendenorgaan en raad van toezicht</i> De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van de visitatie commissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	<u>Actie bestuur:</u> Indien nodig maximale zittingsduur vaststellen in de statuten. <u>Actie verantwoordingsorgaan:</u> Indien nodig aanpassen zittingsduur.	De zittingstermijn van het bestuursmandaat is maximaal zes jaar, met maximaal eenmaal herbenoeming. De maximale zittingstermijn is 12 jaar. De zittingstermijn van het verantwoordingsorgaan is vier jaar. De zittingstermijn van leden van de raad van toezicht is vier jaar. De leden van de raad van toezicht kunnen eenmaal worden herbenoemd.
35. <i>Bij profielschets rekening houden met diversiteitsbeleid</i> Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	<u>Actie bestuur, verantwoordingsorgaan:</u> Opstellen en vastleggen in diversiteitsbeleid.	In de profielschets wordt rekening gehouden met de diversiteit en de wens om complementair samengesteld te zijn. Diversiteit is een doel voor het pensioenfonds. Maar voor het pensioenfonds is het minstens zo belangrijk dat de meest geschikte mensen een bestuurdersrol vervullen. Het verantwoordingsorgaan houdt er rekening mee in de competentievisie.
36. <i>Organen leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie vast</i> Het bestuur, het VO of het BO en raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	<u>Actie bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht:</u> Functie eisen voor vacature vastleggen.	Er zijn specifieke functieprofielen per bestuursfunctie. Ook is er een functieprofiel voor leden van het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan kent daarnaast een competentievisie. En het bestuur kent uiteraard een geschiktheidsplan, waar de functieprofielen onderdeel van zijn.
37. <i>Kandidaten werven die passen binnen beleidsdoelstellingen</i> Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	<u>Actie bestuur:</u> Meenemen in zoektocht naar kandidaten bij invulling vacature.	In de profielschets bij een vacature wordt rekening gehouden met de diversiteit en de wens om complementair samengesteld te zijn. Diversiteit is een doel voor het pensioenfonds. Maar voor het pensioenfonds is het belangrijk dat de meest geschikte mensen een bestuurdersrol vervullen.

Zorgvuldig benoemen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
38. <i>Toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van diversiteitsdoelstellingen</i> Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	<u>Actie bestuur, verantwoordingsorgaan:</u> Vaststellen diversiteitsdoelstellingen en voorgedragen kandidaten daaraan toetsen.	Het bestuur zal aan de benoemende partij van een betreffend bestuurslid, dan wel van een lid van het verantwoordingsorgaan, de diversiteitsdoelstellingen van het pensioenfonds bekend maken. Het verantwoordingsorgaan neemt de competentievisie, inclusief de diversiteitsdoelstelling, mee in de benoemingsprocedure van haar leden.
39. <i>Benoeming en schorsing geschiedt door betrokkenheid ander orgaan</i> Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordacht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	<u>Actie bestuur:</u> Vaststelling procedure benoeming en ontslag overeenkomstig de Code Pensioenfonds.	Benoeming en ontslag van bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan en intern toezicht is vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds. Tevens is in de statuten de schorsingsprocedure beschreven. Dit beleid is overeenkomstig de Code Pensioenfonds. Voor alle organen van het pensioenfonds bestaat het functieprofiel. Hierin wordt aandacht besteed aan de gewenste kennis, competenties en ervaring die vereist is voor de vacante positie binnen het betreffende orgaan van het pensioenfonds. Een lid van de raad van toezicht wordt benoemd door het bestuur, na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf.
40. <i>Statuten bevatten schorsingsprocedure</i> Bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	<u>Actie bestuur:</u> Vastleggen procedures in statuten.	De statuten bevatten een schorsingsprocedure.

Gepast belonen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
41. <i>Het bestuur voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid</i> Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	<u>Actie bestuur:</u> Vaststellen beheerst beloningsbeleid.	In het bestuursverslag is aandacht besteed aan het beheerste en duurzame beloningsbeleid van het pensioenfonds. Daarnaast heeft het bestuur een beloningsbeleid opgesteld voor alle organen van het pensioenfonds. Hierin is nadrukkelijk vastgelegd dat het beloningsbeleid niet mag aanmoedigen tot het nemen van meer risico's dan aanvaardbaar is.
42. <i>Beloningen staan in redelijke verhouding verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag</i> De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	<u>Actie bestuur:</u> Opnemen in beleid beheerst beloningsbeleid.	De beloningen staan in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en het tijdsbeslag. Dit is vastgelegd in de Governance Compliance & Risk nota.
43. <i>Bestuur is terughoudend in prestatie gerelateerde beloningen</i> Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	<u>Actie bestuur:</u> Opnemen in beleid beheerst beloningsbeleid.	Er is bij het pensioenfonds geen sprake van een prestatie gerelateerde beloning. Bij het aangaan van uitbestedingsrelaties wordt bij de totstandkoming van het contract wel aandacht besteed aan het beloningsbeleid van de uitbestedingspartner. Ook hier wordt bekeken of de beloning niet aanzet tot het nemen van meer risico's dan gewenst is voor het pensioenfonds. Tevens wordt nagegaan op welke wijze de uitbestedingspartner omgaat met prestatie beloningen.
44. <i>Hoogte beloning intern toezicht staat kritische opstelling niet in de weg</i> Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning aan de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	<u>Actie bestuur:</u> Als onderdeel meenemen in selectiebeleid leden intern toezicht.	In het proces van de selectie van de leden van de raad van toezicht wordt de beloning meegenomen. De leden komen in de praktijk zelf met een voorstel voor beloning. Het bestuur gaat enkel akkoord met een vaste beloning. Er is geen sprake van variabele beloning.

Gepast belonen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
45. <i>Geen ontslagvergoeding bij tussentijds ontslag</i> Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht, verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passen zijn gezien de functie en de ontslagredenen.	<u>Actie bestuur</u>: Doorvoeren in beloningsbeleid.	Er geldt geen ontslagvergoeding voor bestuursleden van het pensioenfonds, organen van het pensioenfonds en leden van de raad van toezicht.

Toezicht houden en inspraak waarborgen.	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
46. <i>Bijdragen aan effectief en slagvaardig pensioenfonds</i> Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	<u>Actie intern toezicht</u> Let op: bestuur blijft eindverantwoordelijk.	De raad van toezicht heeft zijn taken zodanig vervuld dat deze hebben bijgedragen aan het effectief functioneren door het pensioenfonds. In het toezicht wordt expliciet aandacht besteed aan de integere en beheerste bedrijfsvoering door het bestuur van het pensioenfonds. De raad van toezicht stelt aanbevelingen op voor het bestuur, maar het is uiteindelijk het bestuur dat moet bepalen of zij daar aan uitvoering geeft en op welke wijze zij dat doet. Het bestuur blijft eindverantwoordelijk. Daarnaast informeert de raad van toezicht het verantwoordingsorgaan over haar bevindingen, zodat zij ongekleurd kennis kunnen nemen van de bevindingen van de raad van toezicht.
47. <i>Code betrekken bij uitvoering taak</i> Het intern toezicht betreft de Code Pensioenfonds bij de uitvoering van de taak.	<u>Actie intern toezicht</u>	De raad van toezicht heeft als opdracht meegekregen om de Code Pensioenfonds bij de uitvoering van zijn taken te betrekken en heeft dit ook gedaan. Dit is tevens opgenomen in het reglement voor de raad van toezicht.

Toezicht houden en inspraak waarborgen.	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
48. <i>Intern toezicht is onafhankelijk</i> Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	<u>Actie intern toezicht</u>	Het pensioenfonds ziet er in de opdrachtomschrijving op toe dat het intern toezicht zich onafhankelijk moet opstellen om belangentegenstellingen te voorkomen.
49. <i>Opstellen als gesprekspartner bestuur</i> De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	<u>Actie intern toezicht</u>	De raad van toezicht is een gesprekspartner voor het bestuur.
50. <i>Afwegen aanbevelingen intern toezicht</i> Het bestuur weegt de aanbevelingen van raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	<u>Actie bestuur:</u> Opvolgen aanbevelingen intern toezicht, dan wel toelichten in geval van afwijking aanbevelingen.	Het bestuur is tevreden over de professionele aanpak van de raad van toezicht. Aanbevelingen van de raad van toezicht worden door het bestuur besproken en indien relevant overgenomen dan wel worden opgepakt door middel van een actiepuntenlijst.
51. <i>Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden</i>	Nvt	
52. <i>Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren</i>	Nvt	
53. <i>BO bewaakt uitvoering uitvoeringsovereenkomst en het pensioenreglement</i>	Nvt	
54. <i>Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat bestuur niet naar behoren functioneert</i>	Nvt	
55. <i>Aangaan dialoog met verantwoordingsorgaan</i> Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	<u>Actie bestuur:</u> Aangaan dialoog met verantwoordingsorgaan en vastleggen op welke wijze dit dialoog wordt aangegaan.	Er is een goede dialoog met het verantwoordingsorgaan. Het bestuur komt ten minste twee maal per jaar met het verantwoordingsorgaan bijeen voor overleg. Ook tussentijds staat het bestuur open voor overleg met het verantwoordingsorgaan. Het bestuur vindt het van groot belang dat er openheid wordt gegeven en dat er sprake is van transparantie richting het verantwoordingsorgaan.

Toezicht houden en inspraak waarborgen.	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
56. <i>Verstrekken opdracht indien de account en actuaris niet-controle werkzaamheden</i> Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	<u>Actie bestuur:</u> Verstrekken aparte opdracht indien er niet-controle werkzaamheden door de accountant of actuaris worden verricht.	Het bestuur verstrekt te allen tijde een opdracht aan partijen indien zij starten met werkzaamheden. Dit kan bijvoorbeeld worden vormgegeven in de vorm van een Project Authorization Form. Hierin zijn de exacte werkzaamheden beschreven inclusief een kostenafspraken, dan wel een kostenindicatie. Hierbij wordt door het bestuur vooraf afgewogen of de niet-controle werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd door de accountant, de actuaris of door het kantoor dat ook de jaarrekening controleert. Dit wordt ook, waar van toepassing, schriftelijk vastgelegd.
57. <i>Ten minste eenmaal per vier jaar functioneren accountant en actuaris evalueren</i> Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO en BO van de uitkomst op de hoogte.	<u>Actie bestuur:</u> Ten minste eenmaal per 4 jaar het functioneren van de accountant en de actuaris beoordelen en met hen bespreken. Hiervoor een evaluatiecyclus opstellen.	Het bestuur evalueert ten minste eenmaal per vier jaar het functioneren van de accountant en de actuaris. Het bestuur stelt de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan op de hoogte van de uitkomst. In de praktijk vinden er tussentijds ook al evaluatiemomenten plaats om te bezien of partijen nog tevreden zijn over het niveau van de geleverde diensten.

Transparantie bevorderen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
58. <i>Publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie</i> Het bestuur geeft inzicht in missie, visie en strategie.	<u>Actie bestuur:</u> Vastlegging in bestuursverslag.	De missie, visie en strategie van het pensioenfonds zijn in het bestuursverslag opgenomen. In het bestuursverslag zal worden toegevoegd in hoeverre de gestelde doelen bereikt zijn. In 2017 heeft het bestuur de missie, visie en strategie van het pensioenfonds herijkt. Daarbij heeft het bestuur ook gekeken naar de kansen en bedreigingen voor en de zwakke en sterke punten van het pensioenfonds. Dit heeft het bestuur meegenomen in de korte en lange termijn missie en visie.

Transparantie bevorderen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
59. <i>Verstrekken inzicht in beleid, besluitvormingsprocedures besluiten en realisatie beleid</i> Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	<u>Actie bestuur:</u> Verstrekken inzicht.	Het bestuur verstrekt het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, besluiten en de realisatie van het beleid.
60. <i>Transparante taakvervulling</i> Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	<u>Actie bestuur:</u> In uitvoering beleid tot uiting laten komen. Transparantie komt tot uiting door communiceren over beleid, besluiten en realisatie van beleid. Ook betreft het de bereidheid van het bestuur om in gesprek te gaan met belanghebbenden via hun vertegenwoordiging in het verantwoordingsorgaan.	Het bestuur vervult zijn taken op een transparante manier. Via overleg met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht wordt dit beleid ook concreet toegelicht. Het bestuur stelt deze partijen in het bezit van alle voor hen relevante informatie. Daarnaast hebben alle belanghebbenden de mogelijkheid om met de bestuurders in overleg te gaan, dan wel vragen voor te leggen aan bijvoorbeeld de administrateur van het pensioenfonds, dan wel het pensioenbureau.
61. <i>Vastleggen wijze uitvoering en overwegingen</i> Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	<u>Actie bestuur:</u> Vastleggen in notulen bestuursvergadering.	Besluitvorming is vastgelegd in de notulen van het pensioenfonds. De discussie die aan de besluitvorming ten grondslag ligt wordt ook opgenomen in de notulen. Belanghebbenden kunnen deze informatie opvragen bij het pensioenbureau.
62. <i>Overwegingen verantwoord beleggen vastleggen en inzichtelijk maken</i> Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	<u>Actie bestuur:</u> Vastleggen overwegingen in beleidsdocument.	In 2018 zijn door het pensioenfonds de investment beliefs aangepast en vastgesteld. Dit is schriftelijk vastgelegd, inclusief de overwegingen hierover.

Transparantie bevorderen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
63. <i>Beleid vaststellen rond transparantie en communicatie</i> Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek in ieder geval eens per drie jaar.	<u>Actie bestuur</u>: Adequaat communicatiebeleid toepassen en indien nodig actualiseren naar omstandigheden. <u>Actie bestuur</u>: Effectiviteit meten ten minste eenmaal per drie jaar meten en opnemen in jaarplanning bestuur.	Het bestuur kent een adequaat communicatiebeleid. De uitvoering is door het pensioenfonds uitbesteed aan Keylane. Bij actualiteiten worden de belanghebbenden geïnformeerd. Ook wordt het communicatiebeleid periodiek geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. De communicatiecommissie heeft hierbij een coördinerende rol. Het pensioenfonds toetst de effectiviteit van de communicatiemiddelen minstens eenmaal per drie jaar onder de deelnemers en de gepensioneerden door middel van een survey.
64. <i>Rapporteren in jaarverslag over naleving gedragscode en Code Pensioenfonds</i> Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	<u>Actie bestuur</u>: Rapporteren in bestuursverslag.	In dit document is de naleving van de Code Pensioenfonds beschreven. De gedragscode geldt voor alle bestuursleden, andere (mede) beleidsbepalende personen en eventuele andere betrokkenen, waaronder begrepen insiders. Zij en tevens de (externe) adviseurs van de beleggingscommissie verklaren jaarlijks schriftelijk aan de compliance officer de gedragscode te hebben gelezen, hiermee akkoord te gaan en de gedragscode na te leven. Overtredingen van de gedragscode, vermoeden van belangenconflicten en persoonlijke transacties van insiders worden gemeld bij de compliance officer. De gedragscode van het pensioenfonds vormt een specifieke aanvulling op, en is een nadere uitwerking van, de gedragscode van de bijdragende onderneming. Beide codes worden geacht één geïntegreerd geheel te vormen. In het bestuursverslag staan de belangrijkste uitkomsten van de zelfevaluatie, indien dit in dat jaar is uitgevoerd, beschreven.

Transparantie bevorderen	Actiehouder & actie	Status Stichting Dow Pensioenfonds
65. <i>Zorgdragen voor adequate geschillen en klachtenprocedure</i> Bestuur draagt zorg voor een adequate geschillen- en klachtenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	<u>Actie bestuur:</u> Onderhouden klachten en geschillenregeling. <u>Actie bestuur:</u> In bestuursverslag rapporteren over klachtenafhandeling en mogelijke aanpassingen in regelingen of processen.	Het bestuur heeft een interne geschillen- en klachtenprocedure. Deze is inzichtelijk voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds en is opgenomen op de website van het pensioenfonds. Tevens wordt de mogelijkheid geboden om het genomen besluit voor te leggen aan de Ombudsman Pensioenen. Het pensioenfonds behandelt de gemelde klachten en geschillen met de nodige openheid en besteedt voldoende zorg en de nodige aandacht aan de opvolging ervan. In het bestuursverslag wordt, indien van toepassing gerapporteerd over klachtenafhandeling en mogelijke aanpassingen in regelingen of processen.

